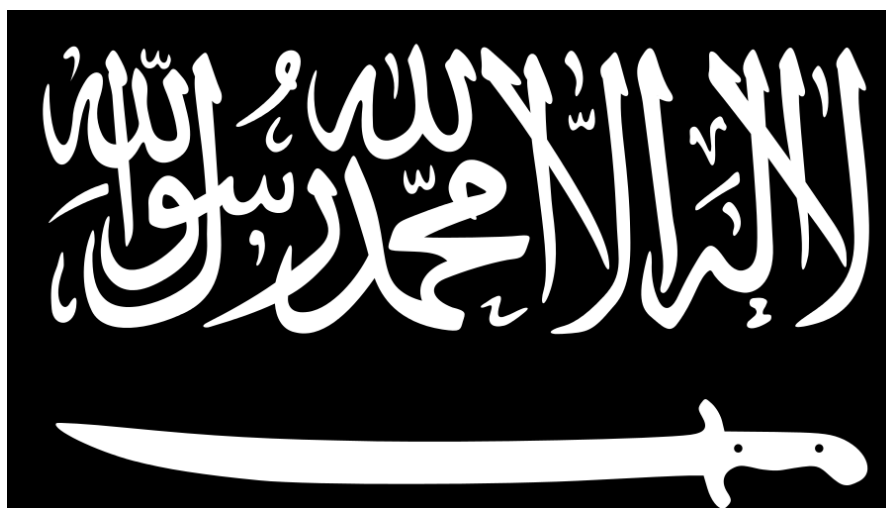

RAPORT OPRACOWANY W RAMACH PROJEKTU „OPTIMALIZACJA DOSTĘPU PRACOWNIKÓW DPU
- UDSC DO INFORMACJI O KRAJACH POCHODZENIA” WSPÓŁFINANSOWANEGO ZE ŚRODKÓW
EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU NA RZECZ UCHODźCÓW

EMIRAT KAUKASKI: ZNACZENIE DLA SYTUACJI BEZPIECZEŃSTWA NA KAUKAZIE

MACIEJ FALKOWSKI

JÓZEF LANG

Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia UDSC

CZERWIEC 2015

Zastrzeżenie

Niniejszy raport tematyczny jest dokumentem jawnym, a opracowany został w ramach projektu „Optymalizacje Dostępu Pracowników DPU – UdSC do Informacji o Krajach Pochodzenia”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu na rzecz Uchodźców.

W ramach wspomnianego projektu, WIKP UdSC zamawia u ekspertów zewnętrznych opracowania, które stanowią pogłębioną analizę wybranych problemów/zagadnień, pojawiających się w procedurach uchodźczych/azytowych. Informacje znajdujące się w ww. raportach tematycznych pochodzą w większości z publicznie dostępnych źródeł, takich jak: opracowania organizacji międzynarodowych, rządowych i pozarządowych, artykuły prasowe i/lub materiały internetowe. Czasem oparte są także na własnych spostrzeżeniach, doświadczeniach i badaniach terenowych ich autorów.

Wszystkie informacje zawarte w niniejszym raporcie zostały zebrane i opracowane z największą starannością. Jednakże nie można wykluczyć, że niektóre dane, a nawet ogólny obraz prezentowanej w nim sytuacji, są nieaktualne, niekompletne lub nieścisłe. Dlatego też nie może on być traktowany, jako jedyny i niepodważalny punkt odniesienia, na podstawie którego podejmowane są decyzje, co do nadania bądź odmowy nadania statusu uchodźcy lub innych form ochrony międzynarodowej.

Niniejszy raport nie jest także i nie powinien być uważany za jakąkolwiek deklarację polityczną jego autorów czy polskich władz.

OPRACOWANIE GRAFICZNE: Kamil Jarnicki

Spis treści

Rozdział 1 - Geneza Emiratu Kaukaskiego	5
Rozdział 2 – Ideologia Emiratu Kaukaskiego.....	23
Rozdział 3 – Struktura Emiratu Kaukaskiego	33
Rozdział 4 – Metody działania Emiratu Kaukaskiego.....	53
Rozdział 5 - Najważniejsi przywódcy bojowników kaukaskich.....	61
Rozdział 6 - Rola Czeczenów w Emiracie Kaukaskim.....	82
Rozdział 7 - Udział bojowników z Kaukazu Północnego w walkach w Syrii i innych punktach zapalnych na świecie.	87
Rozdział 8 - Działalność Emiratu a sytuacja bezpieczeństwa ludności na Kaukazie.....	97
Rozdział 9 - Media na Kaukazie	111
Zakończenie - próba prognozy.....	117

Emirat Kaukaski: znaczenie dla sytuacji bezpieczeństwa na Kaukazie
Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia UdSC, czerwiec 2015

Rozdział 1

Geneza Emiratu Kaukaskiego

Proklamowany w 2007 r. przez prezydenta Czecheńskiej Republiki Iczkeria Dokkę Umarowa Emirat Kaukaski (EK) nie pojawił się w próżni ideologicznej. Mimo przepaści mentalnej, kulturowej i społeczno-politycznej, dzielącej sytuację na współczesnym Kaukazie od tej z przełomu XIX i XX wieku (spowodowanej przede wszystkim głęboką sowietyzacją regionu), źródeł i inspiracji do powołania Emiratu należy szukać w historii. Pierwowzorem państwa islamskiego na Kaukazie był Imamat Kaukaski istniejący na terytorium Dagestanu, a następnie również górskiej Czechenii w latach 1828-1859. W pierwszych latach istnienia, za rządów imamów Gazi-Muhammada (w Rosji znanego jako Kazi-Mufla) i Hamzat-beka trudno było mówić o państwie sensu stricto. Był to raczej ruch religijno-militarny dążący do pogłębienia islamizacji regionu, zaprowadzenia w Dagestanie szariatu (i likwidacji sprzecznych z nim miejscowych adatów – praw zwyczajowych), obalenia władzy miejscowej arystokracji oraz niedopuszczenia do podboju tej części Kaukazu przez Rosję. Za rządów Szamila (1834-1859) imamat stał się rzeczywistym państwem, kontrolującym dość duże terytorium (górski Dagestan i górską Czechenię), posiadającym władzę wykonawczą i sędowniczą, armię, administrację, system prawny, podatkowy, utrzymującym stosunki zagraniczne i prowadzącym skuteczną islamizację zajętych terenów, jak również wieloletnią wojnę z Rosją i sprzymierzoną z nią dagestańską administracją. Imamat upadł w 1859 roku, wraz z kapitulacją Szamila i wzięciem go do rosyjskiej niewoli¹.

Paradoksem jest, że trzonem ideologii i siły militarnej imamatu był suficki islam, zwany wówczas miurydyzmem (założycielem ruchu był mistyk i nauczyciel suficki Muhammad al-Jaragi z południowego Dagestanu, wszyscy kolejni przywódcy byli sufickimi szejchami bractwa Nakszbandija), w oparciu o który prowadzono świętą wojnę, zwaną wówczas nie dżihadem lecz gazawatem. Obecnie, umocowana w wojującym salafizmie ideologia Emiratu

¹ Na podstawie: Mosze Gammer, Шамиль. Мусульманское сопротивление Царизму. Завоевание Чечни и Дагестана, Moskwa 1998, strony 305-359

Kaukaskiego jest tymczasem skrajnie antysuficka, a przywódcy i bojownicy uznają sufizm za herezję, sprzeczną z jednym z filarów islamu – monoteizmem. Nie przeszkadza to jednak bojownikom odwoływać się do dziedzictwa XIX-wiecznych imamów (w wymiarze walki zbrojnej o ustanowienie szariatu), choć elementy sufickie są przez nich koniunkturalnie pomijane².

Ideowym natchnieniem dla współczesnego Emiratu Kaukaskiego był również Emirat Północnokaukaski istniejący w latach 1919-1920. Ten obejmujący zbliżony do imamaty obszar (ze stolicą w czeczeńskim Wiedieno) i kierowany również przez sufickiego szejcha Uzun-hadżiego Saltyńskiego twór powstał w warunkach chaosu politycznego jaki zapanował w Rosji po upadku caratu. Był reakcją kaukaskiej ludności muzułmańskiej na dyskryminacyjną wobec ludności nierosyjskiej politykę armii generała Antona Denikina, która w 1919 roku opanowała większą część Kaukazu Północnego. Emirat został proklamowany jako niepodległe państwo islamskie (monarchia na czele z emirem), będące protektoratem kalifa – sułtana Turcji). Choć istniał zaledwie kilka miesięcy (od września 1919 do marca 1920 r.), podobnie jak państwo Szamila, miał swoje terytorium, armię, administrację, sądownictwo, a nawet własną walutę. Językiem oficjalnym Emiratu był arabski, a systemem prawnym – szariat. Głównego wroga upatrując w białych Uzun-hadżi sprzymierzył się z bolszewikami, co doprowadziło do klęski Denikina na Kaukazie. Przejęcie władzy przez bolszewików położyło kres istnieniu Emiratu Północnokaukaskiego. Na wschodnim Kaukazie utworzono Dagestańską ASRR, zaś na środkowym – Górską ASRR (podzieloną następnie na republiki: Czeczeno-Inguską, Północnoosetyjską itd.), przy czym władze sowieckie złożyły obietnicę zachowania szariatu jako systemu prawnego w regionie. Po okrzepnięciu władzy sowieckiej szariat został jednak stopniowo zniesiony, zaś przez region przetoczyła się fala niezwykle brutalnych represji wymierzonych w islam (sam Uzun-hadżi zmarł jeszcze w marcu 1920 r.)³.

W czasach sowieckich idea utworzenia na Kaukazie Północnym niepodległego zjednoczonego państwa funkcjonowała jedynie w kręgach emigracyjnych (w tym w ramach tzw. ruchu prometejskiego), jej nosicielami byli jednak nie

² Np. <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2007/04/30/50767.shtml>

³ Emirat Północnokaukaski pojawia się również w niektórych materiałach współczesnych kaukaskich islamistów walczących w Emiracie Kaukaskim – np. <http://kavkazcenter.com/russ/content/2006/01/14/41024.shtml>

działacze islamscy lecz demokratyczni. Dopiero rozpad Związku Radzieckiego i seria wydarzeń, do jakich doszło na Kaukazie po 1991 r. doprowadziły do restytucji idei utworzenia w regionie państwa islamskiego.

Głęboka sowietyzacja Kaukazu Północnego, której elementem było paradoksalnie umocnienie (a w niektórych przypadkach wręcz stworzenie) tożsamości etnicznej, oraz wzrost nacjonalizmów w regionie w efekcie sowieckiej polityki narodowościowej⁴, sprawiły iż po rozpadzie ZSRR ideologią, do której sięgnęły północnokaukaskie elity był wąsko rozumiany nacjonalizm (czeczeński, osetyjski, awarski, kabardyński itd.). Wybuch nacjonalizmów (oraz związanych z tym napięć i konfliktów etniczno-terytorialnych) na Kaukazie Północnym po 1991 r. wpisywał się w logikę wydarzeń na całym obszarze postsowieckim (tzw. parada suwerenności) i gdyby nie problem czeczeński nie wyszedłby poza granice czysto deklaratywne. Podobnie jak Czeczenia (wówczas jeszcze Czeczeno-Inguszetia) suwerenność ogłosiły wszystkie republiki Kaukazu Północnego, jednak żadna z nich nie posunęła się do otwartego zakwestionowania przynależności do Federacji Rosyjskiej i nie wysunęła haseł niepodległościowych, co wynikało nie tylko z obaw przed Moskwą, ale również nastrojów społecznych (marginalne poparcie dla dążeń niepodległościowych).

Przez pierwszą dekadę po rozpadzie ZSRR problem czeczeński był niemal wyłącznie problemem o charakterze narodowowyzwoleńczym, wpisując się bardziej w narrację europejską (zapoczątkowana w XIX wieku walka narodów europejskich o utworzenie własnych państw) niż islamską, co było również efektem sowietyzacji regionu i jego skutecznego odcięcia od świata islamu. Choć w 1991 r. władzę w Czeczenii utraciła miejscowa partyjna wierchuszka (w przeciwieństwie do innych republik północnokaukaskich, gdzie wymiana elit nie nastąpiła), znalazła się ona w rękach ludzi ukształtowanych przez system sowiecki, których nacjonalistyczne poglądy były w większym stopniu efektem wychowania w tymże systemie niż dziedzictwem poprzednich, przedsowieckich pokoleń. Sprowadzony do roli uzupełniającego elementu tożsamości etnicznej i zbioru niezrozumiałych, pozbawionych teologicznego

⁴ Sowiecka polityka narodowościowa w latach dwudziestych i na początku trzydziestych XX w. zakładała maksymalne zwiększenie udziału przedstawicieli rdzennych narodowości w zarządzaniu autonomicznymi republikami – *korienizację*. Na podstawie: *Советская национальная политика: идеология и практики 1945-1953*, Moskwa 2013, strony 509-519.

sensu rytuałów islam nie odgrywał w czeczeńskim ruchu narodowyzwoleńczym żadnej roli. Tym niemniej, zarówno ideolodzy jak i politycy czeczeńscy odwoływali się w swojej retoryce do XIX-wiecznych kaukaskich przywódców religijnych (szejcha Mansura, imama Szamila i in.) postrzegając ich jednak bardziej jako działaczy narodowych niż liderów religijnych, podobnie jak niektóre, mocno zakorzenione w czeczeńskim społeczeństwie symbole i rytuały religijne (przede wszystkim tzw. głośny zikr – kolektywną modlitwę bractwa sufickiego Kadirija, która z obrzędu religijnego stała się czymś na kształt „czeczeńskiego tańca wojenno-narodowego”).

Od 1990 r. w Czeczenii zaczął rozwijać się ruch narodowy, na którego czele staje generał Dżochar Dudajew (choć jeśli chodzi o kurs ideologiczny i budowę struktur ruchu większą rolę odgrywali inni działacze np. Zelimchan Jandarbijew). Od początku ruch wysunął postulat pełnej niepodległości Republiki Czeczeńskiej. W 1991 r. (w czasie puczu Janajewa w Moskwie) dochodzi do obalenia komunistycznych władz na czele z Dokką Zawgajewem. Czeczenia ogłasza niepodległość. W tym samym roku odbywają się wybory prezydenckie, w wyniku których Dudajew zostaje prezydentem. Za obopólną zgodą następuje również podział Czeczeno-Inguszetii na dwie republiki, przy czym Inguszetia pozostaje w składzie Federacji Rosyjskiej. W 1992 r. republika przyjmuje własną konstytucję, w do dziś niewyjaśnionych okolicznościach opuszczają ją również wojska federalne. Okres 1991-1994 to nieudolna próba budowy przez Dudajewa (który przejmuje władzę dyktatorską nie kontrolując jednak całego terytorium republiki) podstaw niepodległego bytu. Główną przeszkodą jest gigantyczny kryzys gospodarczy, brak doświadczenia i odpowiednich kadr, niemożność nawiązania relacji z zagranicą oraz rozwinięta na ogromną skalę przestępczość zorganizowana⁵.

Choć tzw. pierwsza czeczeńska niepodległość (1991-1994) w wymiarze ideologicznym zdominowana była przez idee narodowyzwoleńcze, zarówno w Czeczenii jak i innych republikach północnokaukaskich rozpoczęły się procesy społeczno-polityczne, które w następnej dekadzie miały doprowadzić do powstania Emiratu Kaukaskiego. Podobnie jak na innych obszarach b. ZSRR gdzie zamieszkiwali muzułmanie, na Kaukazie rozpoczęło się żywiołowe odrodzenie religijne (otwieranie bądź budowanie meczetów, medres, wzrost

⁵ Maciej Falkowski, *Czeczenia a Rosja: znaczenie kwestii czeczeńskiej dla współczesnej Rosji*, Prace OSW, 2003, dostępne na: http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_11_0.pdf

praktyk religijnych, zainteresowania religijną literaturą i nauką języka arabskiego itd.), które z biegiem czasu przetransformowały się w dynamiczną reislamizację regionu (przywracanie przez islam kluczowej roli społecznej, a nierzadko również politycznej). Drugim, nie mniej ważnym zjawiskiem było otwarcie się kaukaskich muzułmanów na świat islamu, od którego byli ściśle odrodzeni przez siedemdziesiąt lat. W rosyjskich opracowaniach dt. islamu na Kaukazie po rozpadzie ZSRR podkreślany jest przede wszystkim wymiar celowego „eksportu” idei islamskich do republik kaukaskich ze świata islamskiego za pośrednictwem islamskich organizacji, fundacji dobroczynnych, misjonarzy itd.⁶ W rzeczywistości znacznie istotniejszy był „import” tychże idei przez samych mieszkańców Kaukazu, którzy zaczęli samodzielnie interesować się islamem (nie tylko zewnętrznymi przejawami religijności, ale również kwestiami teologicznymi) oraz licznie wyjeżdżać na studia do państw islamskich (Syria, Egipt, Arabia Saudyjska, Kuwejt). Masowo zaczęły również powstawać, wychodzić z podziemia lub przyjmować zorganizowaną formę niezależne od władz religijnych (duchownych zarządów muzułmanów, które powstały we wszystkich republikach) wspólnoty muzułmańskie (bractwa sufickie, wspólnoty salafickie, gminy muzułmańskie). Proces ten miał szczególnie dynamiczny przebieg w Dagestanie. Jeszcze w ostatnich latach istnienia ZSRR pojawiły się również pierwsze przejawy politycznego zaangażowania muzułmanów, z których najistotniejszą było powołanie w 1990 r. na zjeździe w Astrachaniu Islamskiej Partii Odrodzenia (wśród jej założycieli byli Dagestańczycy Achmad-kadi Achatajew i Bagautdin Kebedow oraz Czeczeni – Supian Abdullajew i Adam Denijew).

Okres pierwszej quasi-niepodległości Czeczeni skończył się w grudniu 1994 r. Po nieudanych próbach wypracowania kompromisu z Dudajewem Moskwa dwukrotnie zainspirowała przewrót w Czeczenii (w 1993 r. oraz jesienią 1994 r.), pucyści ponieśli jednak klęskę. Wobec powyższego Kreml zdecydował się na „przywrócenie porządku konstytucyjnego” na terytorium republiki przy użyciu wojsk federalnych. 11 grudnia oddziały armii rosyjskiej wkroczyły do Czeczenii, co doprowadziło do wybuchu pierwszej wojny czeczeńskiej. Trwająca półtora roku kampania wojenna zakończyła się militarną (niemożność pokonania cieszącej się wsparciem ludności czeczeńskiej partyzantki) i polityczną (brak poparcia społeczeństwa rosyjskiego dla wojny, krytyka

⁶ Np. Bimbolat Dżucew, Abram Perszic, *Вахабиты на Северном Кавказе - религия, политика, социальная практика*, w: *Вестник Российской Академии Наук*, 68 (12) 1998.

międzynarodowa) porażką strony rosyjskiej, którą przypieczętowało porozumienie pokojowe podpisane w dagestańskim Chasawjurtcie (31 sierpnia 1996 r.). Na mocy jego postanowień wojska federalne wycofały się z terytorium Czeczenii, a obie strony zobowiązały się do rozpoczęcia negocjacji dt. uregulowania wzajemnych relacji (przy czym strona czeczeńska traktowała porozumienia jako faktyczne uznanie przez Moskwę niepodległości Czeczenii). Status Czeczenii miał zostać określony do 2001 r.⁷

Pierwsza wojna czeczeńska była klasyczną wojną narodowowyzwoleńczą. Choć islam był obecny w symbolice i propagandzie bojowników (zielone opaski na ich głowach, odwoływanie się do Boga i religii w twórczości czasów wojny np. w znanych na całym Kaukazie balladach Timura Mucurajewa) miało to znaczenie drugorzędne wobec dominującej ideologii narodowej (duma z bycia Czeczenem, własnej historii, wyjątkowości i poczucia wyższości wobec innych narodów). Tym niemniej, już w czasie pierwszej wojny w Czeczenii pojawili się pierwsi ochotnicy z krajów islamskich, propagujący idee wojującego islamu (najsłynniejszym z nich był Saudyjczyk Chattab, który najpierw walczył w Afganistanie, następnie zaś w Tadżykistanie)⁸. Tworzyli oni własne oddziały zbrojne, w których walczyło wielu Czeczenów. Nastąpiło również naturalne w warunkach wojennych zwrócenie się ludności w stronę religii, zaś pod wpływem sąsiedniego Dagestanu, który tradycyjnie był centrum ideowym północnokaukaskiego islamu, zaczęły pojawiać się, początkowo niewielkie, wspólnoty salafickie. Do pewnego stopnia, odwoływanie się do islamu było ponadto traktowane przez czeczeńskie kierownictwo koniunkturalnie, sprzyjało bowiem nawiązywaniu relacji z państwami oraz organizacjami muzułmańskimi, które udzielały nieznaczącego wsparcia finansowego bojownikom.

Porozumienia chasawjurtowskie zapoczątkowały drugi, trwający do jesieni 1999 r. okres faktycznej niepodległości Czeczenii. Zniszczenia wojenne, masowe przemieszczenia ludności, całkowity rozkład gospodarki, rozwinięta przestępczość zorganizowana jak również niefunkcjonalność czeczeńskich

⁷ Maciej Falkowski, *Czeczenia a Rosja: znaczenie kwestii czeczeńskiej dla współczesnej Rosji*, Prace OSW, 2003

⁸ Szerzej o postaci Chattaba zob.: zbiór pamiętników Chattaba, dostępny na: <https://ia601209.us.archive.org/0/items/TheMemoriesOfAmirKhatabTheExperienceOfTheArabAnsarin/Chechnya/Memories.pdf>

władz oraz niemożność zdyscyplinowania dowódców poszczególnych oddziałów sprawiły, iż Czeczenię w latach 1996-1999 ogarnęła anarchia. Asłan Maschadow, który w styczniu 1997 r. wybrany został prezydentem (Dudajew zginął w 1996 r.) podejmował próby budowy struktur państwowych i zapanowania nad chaosem, jego pozycja polityczna była jednak za słaba aby działania te mogły przynieść wymierne rezultaty. Mimo podpisania kilkudzaniowego, nieprecyzującego statusu Czeczenii rosyjsko-czeczeńskiego „traktatu pokojowego” (maj 1997 r.), fiaskiem zakończyły się również negocjacje z Moskwą: Grozny chciał negocjować zasady relacji międzypaństwowych, natomiast nie uznająca Czeczenii za niepodległe państwo strona rosyjska – warunki rozgraniczenia pełnomocnictw między rządem federalnym a Groznym (na wzór podobnego porozumienia podpisanego wcześniej z Tatarstanem). Rząd Maschadowa próbował rozwijać relacje międzynarodowe, co jednak ze względu na skuteczne działania dyplomatyczne strony rosyjskiej oraz nieudolność władz w Groznym nie przyniosło rezultatów (niepodległość Czeczenii nie została uznana przez żadne państwo świata, Czeczenom nie udało się również ściągnąć żadnych inwestorów, w tym do sektora naftowego).

Okres międzywojenny jest kluczowy jeśli chodzi o rozwój wojującego islamu w Czeczenii. Na tle stałego, dynamicznego wzrostu pozycji społecznej islamu część kierujących się czy to pobudkami ideologicznymi czy też koniunkturalizmem polityków i dowódców czeczeńskich (m.in. Zelimchan Jandarbijew i Szamil Basajew) zaczęła wprost odwoływać się do islamu i opowiadać za przekształceniem Czeczenii w państwo islamskie. Czeczenia stała się również schronieniem dla części radykalnych dagestańskich salafitów (np. grupy Bagautdina Kebedowa), którym w Dagestanie groziły represje (emigrację do Czeczenii traktowali jako hidżrę – wyjazd na terytorium gdzie obowiązuje szariat)⁹. Wciąż przebywała tam również niewielka grupa radykałów z państw islamskich kierowana przez blisko współpracującego z Basajewem Chataba (założył on obóz szkoleniowy dla salafitów w miejscowości Serżeń-jurt). Ponadto, radykalny islam stał się dogodną przykrywką dla wielu grup przestępczych (np. ugrupowania braci Achmadowów z Urus-Martanu czy Arbiego Barajewa z miejscowości Ałchan-kała), zajmujących się m.in. porwaniami okupu i powiązanych prawdopodobnie z rosyjskimi służbami specjalnymi, które podsycając chaos i zagrożenie wojującym islamem w

⁹ <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/203107/>

Czeczeniu dążyły do dyskredytacji republiki i stworzenia pretekstu do kolejnej interwencji zbrojnej. Na ten okres, głównie w kontekście wydarzeń w Czeczenii, datuje się rozpropagowanie w rosyjskiej i postsowieckiej przestrzeni informacyjnej (również w środowisku naukowym i eksperckim) terminu „wahabici” i „wahabizm” na określenie każdego „złego” z punktu widzenia władz islamu. Choć wahabizm to w rzeczywistości historyczna szkoła koraniczna oraz powstały w XVIII stuleciu ruch religijno-polityczny, który legł u podstaw Arabii Saudyjskiej, tym terminem określa nie tylko wszelkie przejawy wojującego islamu, ale również (nie koniecznie wojujący) salafizm¹⁰. Mimo wzrostu religijności Czeczenów i postępującej żywołowej reislamizacji, hasła przekształcenia Czeczenii w państwo islamskie i zastąpienia świeckiego porządku prawnego szariatem, a tym bardziej zjednoczenia z sąsiednim Dagestanem w jedną republikę islamską nie znajdowały poparcia wśród większości społeczeństwa czeczeńskiego. Słabe korzenie (nawet w porównaniu z Dagestanem) zapuścił także w Czeczenii salafizm, który nie miał tam intelektualnego zaplecza (rodzimi przywódcy czy kaznodzieje salaficy). Jedną z przyczyn było silne zakorzenienie sufizmu w Czeczenii (główne różnych, lokalnych odłamów bractwa Kadirija, w mniejszym stopniu Nakszbandija) oraz zrośnięcie się go z tożsamością etniczną. Również większa część czeczeńskich elit niepodległościowych była przeciwna radykalnym islamistom, przy czym na głównego „antywahabickiego” lidera wyrastał bliski współpracownik Maschadowa, ówczesny mufti Czeczenii Achmad-hadži Kadyrow. Tym niemniej Maschadow, chcąc zneutralizować opozycję islamską i zapanować nad pogłębiającym się chaosem, w lutym 1999 r. zdecydował się na formalne wprowadzenie szariatu w Czeczenii (wydał odpowiedni dekret), co jednakowoż z uwagi na niemal całkowity brak wykwalifikowanych kadr (kadich, alimów itd.) było fikcją. Kilka publicznych egzekucji za najcięższe przestępstwa, które wykonano na ulicach Groznego miały druzgocący wpływ na wizerunek Czeczenii, dodając Rosji argumentów na konieczność interwencji wojskowej¹¹.

Lata 1996-1999 to również okres burzliwego rozwoju fundamentalizmu islamskiego w Dagestanie. W przeciwieństwie do Czeczenii, rozwinął się tam jednak nie tyle wojujący islam, co nienastawione na walkę zbrojną wspólnoty salafickie (poza grupą Bagautdina Kebedowa, która jednak walczyła nie w

¹⁰ Nawet przez niezależne od władz redakcje i środowiska np: <http://www.bbc.co.uk/blogs/legacy/russian/northcaucasus/2010/04/post-25.html>, lub <http://www.memo.ru/d/165025.html>,

¹¹ <http://www.kommersant.ru/doc/183607>

Dagestanie i Czechenii). Do fundamentalistycznego islamu zaczęli odwoływać się również niektórzy dagestańscy politycy, w tym ówczesny deputowany rosyjskiej Dumy Nadirszach Chaczilajew (który wcześniej kierował lakijskim ruchem narodowym). Wzrost wpływów salafitów doprowadził do rywalizacji a następnie ostrego konfliktu z dagestańskimi bractwami sufickimi, które zaczęły zabiegać o delegalizację „wahabizmu”. W omawianym okresie w Dagestanie zaczęły również powstawać tzw. salafickie enklawy tzn. niewielkie terytoria (z reguły pojedyncze wioski), gdzie dominowali salafici ustanawiający de facto prawo szariatu w miejsce prawodawstwa rosyjskiego. Najśłynniejszą enklawą był tzw. dżamaat kadarski (kilka dargińskich wiosek niedaleko Bujnacka m.in. Kadar, Karamachi, Czabanmachi, Czankurbe). Choć tamtejsi salafici utrzymywali kontakty z bojownikami czecheńskimi i byli uzbrojeni, nie stawiali sobie za cel przekształcenia całego Dagestanu w państwo islamskie. Bezpośrednią przyczyną powstania enklawy były problemy społeczne (korupcja władz, niemożność prowadzenia przez kadarskich salafitów działalności gospodarczej, konieczność samoobrony przed milicją itd.). Tym niemniej, tamtejsi salafici byli przedstawiani jako zagrożenie dla stabilności Dagestanu i władzy rosyjskiej na Kaukazie¹².

Kolejną cezurą w najnowszej historii Kaukazu był rok 1999. Latem w Groznm odbył się zorganizowany przez czecheńskich oraz dagestańskich radykałów islamskich tzw. II Kongres Narodów Czechenii i Dagestanu (pierwszy miał miejsce rok wcześniej), na którym główną rolę odgrywali Zelimchan Jandarbijew, Szamil Basajew, Mowładi Udugow, Adallo Alijew, Bagautdin Kebedow, Supian Abdułłajew¹³. Zapowiedziano „wyzwolenie Dagestanu spod władzy rosyjskiej”, utworzenie wspólnej dagestańsko-czecheńskiej armii, powołano radę (*Madżlis ul-Szurę*) oraz sąd szariacki dając tym samym ideowe podwaliny pod plany utworzenia zjednoczonego państwa islamskiego na Kaukazie (wyraźne analogie z powołaniem Emiratu Północnokaukaskiego w 1919 r., który również powstał w rezultacie zjazdu duchownych i dowódców muzułmańskich w dagestańskiej wiosce Andi). Choć w 1999 r. projekt islamski na Kaukazie przegrał w konfrontacji z armią rosyjską (a w warunkach dagestańskich również ze społeczeństwem, której w swej masie nie poparło hasła kongresowców), rolę Kongresu jednoczącego czecheńskich i

¹² <http://www.memo.ru/about/bull/b13/7.htm>

¹³ <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/234923/>

dagestańskich zwolenników państwa islamskiego trudno przecenić. To wówczas stworzono ideologiczne podwaliny i podjęto pierwszą współczesną próbę wcielenia w życie tej koncepcji politycznej. Nie bez znaczenia był również fakt, iż jednym z przywódców kongresu był Mowladi Udugow – minister informacji w rządzie czecheńskim, twórca strony internetowej Kavkazcenter.com, który był prawdopodobnie jednym z najważniejszych autorów koncepcji Emiratu Kaukaskiego.

Najazd czecheńsko-dagestańskich oddziałów na Dagestan (rejony botlichski, cumadyński, nowolacki i chasawjurtowski), który rozpoczął się na przełomie lata i jesieni 1999 r., zapoczątkował drugą wojnę czecheńską¹⁴. Początkowo walki toczyły się w Dagestanie (wojska federalne przypuściły m.in. atak na dzamaat kadarski, tamtejsi salafici stawili zbrojny opór), zaś po wyparciu bojowników z tej republiki przeniosły się do Czeczenii. We wrześniu 1999 r. na Kaukazie oraz w Rosji miała miejsce seria zamachów terrorystycznych, w których zginęło kilkaset osób (Bujnack, Moskwa, Wołgodońsk). O ich zorganizowanie oskarżono „czecheńskich terrorystów”, nie podając jednak żadnych przekonujących dowodów (w rzeczywistości za zamachami stały najprawdopodobniej rosyjskie służby specjalne)¹⁵. Akty terroru dostarczyły Moskwie pretekstu do rozpoczęcia na Kaukazie „operacji antyterrorystycznej” i ponownego wprowadzenia wojsk do Czeczenii. W przeciwieństwie do pierwszej, druga wojna czecheńska cieszyła się ogromnym poparciem społeczeństwa rosyjskiego wynosząc jej głównego autora – ówczesnego premiera Władimira Putina – do władzy.

Rozpoczęta jesienią 1999 r. kampania wojenna miała inny przebieg niż wojna z lat 1994-1996. Wojskom rosyjskim w ciągu kilku miesięcy udało się rozbić oddziały czecheńskie, zlikwidować Czeczeńską Republikę Iczkeria i opanować całe terytorium Czeczenii. Bojownicy zeszli do podziemia rozpoczynając walkę partyzancką, część z nich (pod dowództwem Rusłana Giełajewa) przeszła granicę z Gruzją i znalazła schronienie w zamieszkanym przez gruzińskich Czeczenów (Kistów) Wąwozie Pankiskim. Działania wojenne spowodowały masowy exodus ludności czecheńskiej, przede wszystkim do Inguszetii.

¹⁴ <http://www.regnum.ru/news/polit/1834983.html>

¹⁵ Twierdził tak m.in. były oficer FSB Aleksander Litwinienko otruty przez rosyjskie służby specjalne w Londynie w 2006 roku. Zob. np. Aleksander Litwinienko, Jurij Felsztyński, *Wysadzić Rosję*, Poznań: Wydawnictwo Rebis 2013.

Rozpoczął się wówczas trwający z różnym natężeniem do dziś odpływ czeczeńskich uchodźców do Europy¹⁶.

Politykę Moskwy wobec Czechenii w pierwszych latach po rozbiciu głównych sił bojowników można określić terminem klasycznej okupacji. Niemal niepodzielną władzę w republice sprawowała rosyjska armia, która dopuszczała się masowego naruszania praw człowieka wobec ludności cywilnej oraz wziętych do niewoli bojowników. Około roku 2001/2002 Kreml, przełamując opór struktur siłowych, zmienił jednak tę politykę. Rozpoczęło się wówczas wdrażanie tzw. polityki czechenizacji: stopniowego przekazywania władzy w ręce lojalnych wobec Moskwy Czechenów, udzielania im *carte blanche* na politykę wewnętrzną, finansowania budżetu republiki w zamian za stabilizację sytuacji w republice przy użyciu dowolnych metod. Paradoksalnie, Moskwa oparła swoją strategię wobec Czechenii nie na tradycyjnie prorosyjskich politykach (Dokka Zawgajew, Rusłan Chasbulatow, Biesłan Gantamirow czy Aślambek Aślachanow), lecz byłych separatystach, którzy zdecydowali się na kolaborację – muftim Achmadzie Kadyrowie oraz kontrolujących Gudermes braciach Jamadejewach. Poza czystym koniunkturalizmem, platformą ich współpracy z Moskwą stała się opozycja wobec radykalnego islamu („wahabizmu”). W 2000 r. Kadyrow mianowany został szefem cywilnej administracji, zaś w 2003 r. wygrał wybory prezydenckie, którym towarzyszyły masowe naruszenia prawa wyborczego (wcześniej przeprowadzono referendum, w którym mieszkańcy Czechenii mieli opowiedzieć się za przynależnością republiki do Federacji Rosyjskiej, przyjęto także konstytucję). Stanowisko prezydenta Kadyrow piastował jedynie przez rok, w maju 2004 r. zginął bowiem w zamachu bombowym na stadionie w Groznm¹⁷. Jego miejsce zajął początkowo b. minister spraw wewnętrznych Ału Ałchanow, był jednak marionetką w rękach syna Kadyrowa – Ramzana (ur. 1976 r.), który otrzymawszy pełne poparcie prezydenta Władimira Putina po śmierci ojca, objął początkowo stanowisko wicepremiera, następnie premiera, zaś w 2005 r. (po spełnieniu wymogów czecheńskiej konstytucji dt. wieku) – prezydenta.

W pierwszych latach władza Kadyrowów była słaba. Nie cieszyła się również szerszym poparciem społecznym. Z jednej strony ograniczały ją rosyjskie struktury siłowe, z drugiej – wciąż zdolni do przeprowadzania akcji militarnych

¹⁶ <http://www.refworld.org/docid/5139cf902.html>

¹⁷ <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/3160962.stm>

i zamachów terrorystycznych bojownicy, na których czele stał „prezydent CzRI” Asłan Maschadow. Dzięki poparciu Kremla oraz umiejętnej kompilacji metod ideologicznych (oparcie się na czeczeńskim nacjonalizmie i sufizmie), politycznych (bezwzględna neutralizacja, nierzadko fizyczna likwidacja, przeciwników oraz b. sojuszników; przeciąganie bojowników na swoją stronę; ostentacyjna wierność prezydentowi Putinowi), terrorystycznych (terror wobec własnego narodu przy użyciu półoficjalnych formacji zbrojnych) oraz gospodarczych (odbudowa gospodarcza Czeczenii) Kadyrowom udało się nie tylko wzmocnić własną władzę, ale zaprowadzić w Czeczenii faktyczną dyktaturę i ustabilizować sytuację (w skutek działań Kadyrowa czeczeńska partyzantka uległa degradacji)¹⁸.

Choć na mocy nowej konstytucji zmieniono symbolikę separatystyczną (flagę, godło, hymn), Ramzana Kadyrowa trudno określić mianem prorosyjskiego polityka. Jest on w rzeczywistości skrajnym czeczeńskim nacjonalistą, „systemowym separatystą”, który (świadomie bądź nie) buduje podwaliny czeczeńskiego państwa. Współczesna Czeczenia w niewielkim stopniu przypomina część Rosji, rządzi się bowiem własnymi, nieformalnymi prawami (mieszana prawa silniejszego, czeczeńskich adatów, szariatu oraz rosyjskiego prawodawstwa) i podlega procesowi szybkiej kulturowej derusyfikacji, czeczenizacji i islamizacji.

Islam jest niezwykle ważnym komponentem ideologii Kadyrowa oraz instrumentem zarządzania republiką, przy czym jest to islam suficki (Kadyrow odwołuje się niemal wyłącznie do dziedzictwa założyciela czeczeńskiej gałęzi bractwa Kadirija – XIX-wiecznego szejcha Kunta-hadzi Kiszyjewa). Jest to zabieg bardzo umiejętny, pacyfistyczne nauczanie Kiszyjewa, który w opozycji do imama Szamila wzywał Czeczenów do zaprzestania walki i pogodzenia się z rosyjskim panowaniem w imię przetrwania narodu, współgra bowiem z linią polityczną Kadyrowa (wymuszone wyrzeczenie się niepodległości wobec potęgi rosyjskiej) i pozwala na zacieranie piętna kolaboracjonizmu.

Oparta na nacjonalizmie i sufizmie ideologia jest przeciwstawiana reprezentowanemu przez bojowników „wahabizmowi”, który jest

¹⁸ Szerzej w: Maciej Falkowski, *Czeczenia między kaukaskim dżihadem, a „ukrytym” separatyzmem*, Punkt Widzenia OSW, Warszawa 2007, dostępne na: http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/punkt_widzenia_13.pdf

prezentowany jako zaimportowana z zewnątrz, obca czeczeńskiej kulturze, tradycji i mentalności koncepcja. W ten sposób Kadyrow kreuje się na obrońcę „czeczeńskości”, której – w jego percepcji – sprzeniewierzają się bojownicy. Jednocześnie Kadyrow rozwija kontakty ze światem islamu (w tym gospodarcze), zabiera głos w kwestiach międzynarodowych dt. islamu (np. potępiając dżihadystów w Syrii i Iraku), który zawsze współbrzmi z linią polityczną Kremla i aspiruje do roli jednego z najważniejszych przywódców rosyjskich muzułmanów oraz całego świata islamu (odwiedza państwa islamskie, finansuje budowę meczetów na Bliskim Wschodzie itd.).

Odpowiadając na zapotrzebowanie społeczne Kadyrow prowadzi świadomą politykę systematycznej islamizacji republiki, przy czym wiele jej aspektów stoi w jawnej sprzeczności nie tylko z polityką władz federalnych, ale również z rosyjskim porządkiem prawnym (np. tolerowanie, czy wręcz propagowanie wielożeństwa). Jest przy tym demonstracyjnie religijny, czym zdobywa sobie wśród Czeczenów (szczególnie młodych) popularność. Elementami islamizacji republiki jest wspieranie szariatu (szczególnie orzekania przez szariackie sądy w sprawach cywilnych), budowanie licznych meczetów, medres, wprowadzanie nieformalnych islamskich zakazów i nakazów (noszenia przez kobiety chust, choć już nie „wahabickich” hidżabów, ograniczanie sprzedaży alkoholu, gier hazardowych itd.), traktowanie muzułmańskich duchownych *de facto* jako urzędników państwowych, którzy – szczególnie na poziomie lokalnym – uczestniczą w administrowaniu republiką (np. sędziowie szariaccy – kadi poszczególnych rejonów)¹⁹.

Paralelnie z polityką czeczenizacji i umacnianiem się reżimu Kadyrowów postępowały dynamiczne procesy w obozie podziemia zbrojnego. Lata 1999-2007 w wymiarze politycznym i militarnym można określić jako ostatni etap trwającej od 1991 r. walki Czeczenów o niepodległość pod egidą Czeczeńskiej Republiki Iczkeria. Porażka w budowie niepodległego państwa czeczeńskiego w latach 1991-1994 i 1996-1999 oraz militarnej konfrontacji z Rosją sprawiły, że „projekt iczkeryjski” przegrał zarówno z koncepcją Kadyrowa (systemowy separatyzm) jak i projektem islamskim. Stał się doktryną pozbawioną wpływu na Czeczenię przebywających na uchodźstwie w krajach Zachodu politycznych emigrantów. Ostatnim „iczkeryjskim” przywódcą podziemia zbrojnego w Czeczenii był *de facto* Asłan Maschadow (jego następca –

¹⁹ Np. <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/chechnya0311webwcover.pdf>

kierujący bojownikami w latach 2005-2006 Abdul Chalim Sadulajew w większym stopniu odwoływał się już do islamu niż idei czeczeńskiej niepodległości). Mimo silnego mandatu społecznego (wygrane wybory prezydenckie w 1997 r.), władza Maschadowa była efemeryczna. Nie kontrolował większości oddziałów bojowników i nie był w stanie powstrzymać zamachów terrorystycznych i akcji brania zakładników organizowanych cyklicznie przez Szamila Basajewa i innych dowódców (np. akcji na Dubrowce w październiku 2002 r. czy zajęcia szkoły w Biesłanie we wrześniu 2004 r.). Nie mógł również zahamować postępującej transformacji ideologicznej podziemia zbrojnego, które już w pierwszych latach drugiej wojny czeczeńskiej stało się faktycznie podziemiem islamskim (zwolennicy walki narodowowyzwoleńczej zostali zmarginalizowani i przeszli na stronę Kadyrowa, jak np. iczkeryjski minister obrony Magomed Chambijew lub udali na emigrację, np. komendant Groznego Isa Munajew).

Drogę do Emiratu Kaukaskiego uitorowała nie tylko ideologiczna ewolucja czeczeńskiego podziemia zbrojnego, ale także wydarzenia w sąsiednich republikach Kaukazu Północnego, w szczególności w Dagestanie, Inguszetii i Kabardo-Bałkarii. Rozgromienie oddziałów czeczeńskich i dagestańskich radykałów jesienią 1999 r. zapoczątkowało falę represji wymierzonych w dagestańskich salafitów, której podstawą prawną stała się ustawa o zakazie „wahabickiej i wszelkiej ekstremistycznej propagandy” na terytorium republiki przyjęta przez miejscowy parlament we wrześniu 1999 r. Likwidacji uległ kadarski dżamaat (wioski niemal doszczętnie zburzono podczas działań wojennych, większa część ludności udała się na emigrację), zamykano salafickie meczety, nie pozwalano działaczom na publiczne wygłaszanie poglądów, represjonowano szeregowych salafitów (więzienia, tortury, areszty). Powodem do prześladowań mogły być nawet zewnętrzne, charakterystyczne dla salafitów atrybuty takie jak długa broda i ogolone wąsy, „nieodpowiednie” nakrycie głowy czy spodnie sięgające do połowy łydek. Represje doprowadziły do zejścia salafitów do głębokiego podziemia, nie zahamowały jednak rozwoju tego ruchu²⁰. W innych republikach aż do pierwszych lat XXI wieku środowiska salafickie były marginalne.

²⁰ <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/73122/> oraz <http://www.ndelo.ru/politika-5/2721-depressivnyj-dagestan-to-li-eshche-budet>

W pierwszej połowie lat dwutysięcznych w Dagestanie, Inguszetii i Kabardo-Bałkarii, a w mniejszym stopniu również w Karaczajo-Czerkiesji, Osetii Północnej, Adygeji i Kraju Stawropolskim nastąpił gwałtowny rozwój lokalnych wspólnot salafickich, których członkami byli w zdecydowanej większości młodzi ludzie. Wśród najważniejszych przyczyn ww. zjawisk można wymienić: postępującą stagnację polityczną, społeczną i gospodarczą; kryzys ideologiczny (brak atrakcyjnych dla młodzieży idei); horrendalnych rozmiarów korupcję i nepotyzm władz oraz powiązanego z nimi islamu oficjalnego, a w przypadku Dagestanu, Czeczenii i Inguszetii również bractw sufickich; politykę Kremla wobec regionu (wspieranie lokalnych reżimów opartych na układach klanowo-mafijnych, brak wysiłków na rzecz rozwiązania chronicznych problemów Kaukazu oraz modernizacji regionu, jego integracji z resztą Rosji); wzrost nacjonalizmu i ksenofobii w Rosji; zmianę pokoleniową (zaczęło dorastać pokolenie słabo pamiętające czasy sowieckie)²¹. Na rozwój salafizmu wpłynęły również powroty z krajów islamskich studentów, którzy wyjechali tam w latach dziewięćdziesiątych, coraz silniejsze kontakty kaukaskich muzułmanów ze światem islamu, jak również działalność nielicznych ochotników z republik północnokaukaskich, którzy brali udział w walkach w Czeczenii lub przebywali tam w okresie międzywojennym (w tym byli szkoleni w obozie szkoleniowym w Serzeń-jurcie). Popularność idei salafickich wśród kaukaskiej młodzieży można tłumaczyć prostotą i bezkompromisowością tej koncepcji, jak również jej aspektem modernizacyjnym (odejście od ślepego posłuszeństwa wobec starszych, odrzucenie krępujących więzów tradycji). Nieco inna sytuacja panowała w Inguszetii gdzie przez szereg lat przebywały setki, a następnie dziesiątki tysięcy uchodźców z Czeczenii. To w ich środowisku, skutecznie zinfiltrowanym przez bojowników (kontrola ze strony struktur siłowych była tam mniejsza niż w Czeczenii) zaczęły powstawać pierwsze środowiska salafickie. Wśród uchodźców bojownicy regularnie rekrutowali również nowych adeptów.

Działające najczęściej na poziomie lokalnym wspólnoty salafickie początkowo dalekie były od podejmowania walki zbrojnej, a ich członkowie koncentrowali się na kwestiach religijnych (wspólne praktyki religijne, maksymalne stosowanie się do nakazów islamskich w życiu codziennym, poznawanie

²¹ Szerzej zob.: Maciej Falkowski, Mariusz Marszewski, *Kaukaskie „terytoria plemienne”*. *Kaukaz Północny – cywilizacyjnie obca enklawa w granicach Rosji*, Prace OSW, 2010. Dostępne na: http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_34.pdf

islamu, nauka języka arabskiego itd.), choć próbowali działać również w sferze publicznej (próby zakładania organizacji pozarządowych, wydawania gazet, organizowania spotkań, zajmowania się biznesem). Salafizacja części młodzieży na tle wciąż sowieckiego społeczeństwa była niezwykle konfliktogenna, prowadząc przede wszystkim do gwałtownego konfliktu pokoleń, rozdzielającego nierzadko całe rodziny (nawrócone dzieci kontra sowieccy rodzice, postrzegający praktyki religijne jako „niecywilizowane”). Brak akceptacji ze strony rodziców często prowadził młodych salafitów do jeszcze większej radykalizacji.

W stronę wojującego islamu kaukaskich salafitów pchnęły jednak przede wszystkim prześladowania ze strony władz, za którymi nierzadko stało oficjalne duchowieństwo traktujące zdobywających coraz większą popularność salafitów jako konkurencję ideologiczną. Przykładem dobrze obrazującym proces radykalizacji jest Kabardo-Bałkaria oraz postaci Anzora Astemirowa i Musy Mukożewa – byłych liderów tamtejszej wspólnoty salafickiej²². Kierując kabardyjskimi i bałkarskimi salafitami próbowali działać legalnie (m. in. w ramach kierowanego przez b. oficera KGB Rusłana Nachuszewa Kabardyjsko-Bałkarskiego Instytutu Studiów Islamskich). Ich oraz członków wspólnoty na drogę przemocy i współpracy z bojownikami czeczeńskimi pchnęły wieloletnie represje ze strony republikańskich struktur siłowych (bezprawne zatrzymania, morderstwa, pobicia, rajdy na meczety którym nierzadko towarzyszyło obrażanie uczuć religijnych itd.; porwany i prawdopodobnie zamordowany został również sam Nachuszew przez wiele lat próbujący pośredniczyć między władzami a salafitami aby nie dopuścić do radykalizacji tych ostatnich). Doprowadziły one do nawiązania przez kabardyjsko-bałkarskich salafitów ideowej i operacyjnej współpracy z bojownikami czeczeńskimi (gł. z Basajewem), dla których z kolei stwarzało to możliwość rozszerzenia wojny z Rosją na Kabardo-Bałkarię. Astemirow i Mukożew zeszli do podziemia tworząc džamaat Jarmuk – lokalną organizację zbrojną, która podjęła walkę przeciwko władzom. Apogeum procesu radykalizacji stał się zorganizowany wspólnie przez czeczeńskich bojowników i Jarmuk rajd na Nalczyk w październiku 2005 r., podczas którego doszło do kilkugodzinnych walk w mieście (śmierć poniosło w nich ponad 140 osób)²³.

²² <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/104855/>

²³ <http://www.newsru.com/russia/13oct2005/school.html>

Podobne procesy miały miejsce w innych republikach, gdzie w połowie lat dwutysięcznych powstały powiązane i uznające zwierzchnictwo Czeczenów lokalne organizacje zbrojne (np. džamaat Szariat w Dagestanie, džamaat Kalifat w Inguszetii, czy džamaat Kutaib al-Houl w Osetii Północnej; w terminologii bojowników tworzyły one tzw. front kaukaski). Rozszerzenie dżihadu na cały Kaukaz, które stało się faktem ok. 2005 r. doprowadziło do sytuacji, w której Czeczeni, choć pozostali awangardą walki zbrojnej, utracili na nią monopol. Internacjonalizacja kaukaskiego dżihadu sprawiła, iż również w wymiarze decyzyjnym kierownictwo czeczeńskie (wśród którego, w związku ze śmiercią Aślana Maschadowa, Szamila Basajewa, Rusłana Giełajewa czy Abdul Chalima Sadułaiewa i in. coraz mniej było doświadczonych dowódców) przestało dominować. Coraz większą rolę zaczęli odgrywać liderzy innych narodowości (np. Anzor Astermirow), którzy – choć mieli mniejsze doświadczenie bojowe – często górowali nad Czeczenami jeśli chodzi o wiedzę o islamie. W tej sytuacji ramy ideologiczne czeczeńskiego ruchu narodowowyzwoleńczego stały się za ciasne dla podziemia zbrojnego, nie było w nim bowiem miejsca dla nie-Czeczenów. Przywódcy czeczeńscy oraz współpracujący z nimi radykalni salafici z innych republik (jak Astermirow i Mukożew z Kabardo-Bałkarii) stanęli przed koniecznością opracowania nowej koncepcji ideologicznej dla dżihadu na Kaukazie. Przemawiały za tym również względy natury operacyjnej (słabnięcie podziemia zbrojnego w samej Czeczenii wskutek polityki Kadyrowa) oraz zmiany ideologiczne w samym obozie bojowników czeczeńskich (salafizacja bojowników i porażka projektu „iczkeryjskiego”).

Wybór koncepcji ideologicznej Emiratu Kaukaskiego oraz jego proklamacja w 2007 r. przez ówczesnego lidera podziemia Dokkę Umarowa (równoznaczna z likwidacją Czeczeńskiej Republiki Iczkeria) były naturalną konsekwencją opisywanych powyżej procesów, a zarazem powrotem do korzeni, wskrzeszeniem istniejącej w XIX i na początku XX wieku idei walki o utworzenie wspólnego dla wszystkich muzułmanów państwa islamskiego na Kaukazie Północnym.

Emirat Kaukaski został oficjalnie proklamowany 7 października 2007 r. przez prezydenta Czeczeńskiej Republiki Iczkeria Dokkę Umarowa. Powołując się na „wolę Boga” Umarow oświadczył w krótkim komunikacie, że jako emir kaukaskich mudżahedinów odrzuca wszystko, co jest związane ze Złem (*taghutem*), wszelkie prawa niewiernych, wszystkie systemy polityczne

stworzone na Kaukazie i całym świecie przez „niewiernych”. Zakomunikował również, że wszelkie „etniczne, terytorialno-kolonialne” twory polityczne istniejące na Kaukazie (republiki Kaukazu Północnego, państwa Kaukazu Południowego itd.) są nielegalne. Ogłaszając „wszystkie ziemie kaukaskie, na których mudżahedini prowadzą dżihad” terytorium Emiratu Kaukaskiego, Umarow podkreślił, iż nie uważa póki co za konieczne określenie granic zewnętrznych Emiratu. Oświadczył ponadto, że wyłącznie on jako emir kaukaskich mudżahedinów jest legalną władzą na wszystkich terytoriach gdzie prowadzony jest dżihad.

Proklamacja odbiła się szerokim echem na całym Kaukazie Północnym oraz w czecheńskiej diasporze za granicą. Wśród zwolenników dżihadu (w tym większości bojowników) oraz dużej części kaukaskich salafitów przyjęta została z entuzjazmem. Powołanie Emiratu równoznaczne z likwidacją CzRI wywołało natomiast ostrą krytykę wśród czecheńskich działaczy niepodległościowych przebywających na Zachodzie (np. środowiska związanego z Achmedem Zakajewem, Iljasem Achmadowem i in.), dla których była to zdrada idei czecheńskiej niepodległości. Nie uznali oni Emiratu ogłaszając, że Umarow złamał konstytucję czecheńską, a jego działania były nielegalne. Powołali alternatywny wobec Emiratu czecheński rząd na uchodźctwie z Zakajewem na czele i oskarżyli Umarowa o działania z inspiracji FSB (dążącej rzekomo do kompromitacji idei czecheńskiej niepodległości). Nie miało to jednak większego wpływu na sytuację na Kaukazie, zdecydowana większość dowódców, oddziałów i bojowników uznała bowiem Umarowa za emira i złożyła mu przysięgę.

Rozdział 2

Ideologia Emiratu Kaukaskiego

Emirat Kaukaski jest islamską organizacją terrorystyczną, a jego ideologia jest nierozzerwalnie związana z radykalnym islamem. Religia jest podstawą zarówno ideologii jak i ogółu działalności Emiratu Kaukaskiego, który kieruje się salafickim rozumieniem prawa koranicznego – szariatu. Choć w rzeczywistości radykalny salafizm EK jest wtórny wobec wcześniejszych wydarzeń i procesów na Kaukazie (przede wszystkim czeczeńskiego separatyzmu), stanowi obecnie fundament ideologii kaukaskiego podziemia zbrojnego. Ostatecznym celem EK jest stworzenie islamskiego państwa na terenach Kaukazu Północnego. W wymiarze propagandowym Emirat Kaukaski już obecnie uznaje się za państwo, będące jednak pod obcą okupacją i działające konspiracyjnie²⁴. Emirat Kaukaski uznaje się również za następcę Czecheńskiej Republiki Iczkeria, traktuje jednak walkę narodowowyzwoleńczą Czechenów jako pewien etap prowadzący do powstania ruchu islamskiego na Kaukazie. Jeśli natomiast chodzi o bojowników islamskich w Czechenii traktują oni Wilajat Czechenia (w terminologii emirackiej – jedną z prowincji Emiratu) jako prawnego kontynuatora Czecheńskiej Republiki Iczkeria. Utworzenie Emiratu Kaukaskiego oraz Wilajatu Czechenia w jego granicach jest postrzegane jako zwieńczenie rozpoczętej w latach dziewięćdziesiątych walki Czechenów o niepodległość. Tym samym, postulat niepodległości Czechenii ma zostać jednak zrealizowany nie w ramach świeckiego państwa demokratycznego lecz opartego na Koranie i Sunnie państwa islamskiego.

Ideologiczną podstawą Emiratu Kaukaskiego jest religia (przywódcy organizacji odwołują się wprost do islamu jako podstawowego, fundamentalnego zbioru praw i zasad regulujących cele i wszelką działalność EK²⁵), a dokładniej salafizm – fundamentalistyczna odmiana islamu sunnickiego (patrz ramka), której członkowie EK są zwolennikami. Choć

²⁴<http://checheninfo.com/?p=542>

²⁵ Np. <http://vdagestan.com/prisyagaem.djihad>

deklaratywnie nie jest on organizacją salaficką, lecz po prostu islamską (większość salafitów określa się po prostu jako muzułmanie), elementy ideologiczne innych nurtów islamu sunnickiego nie są obecne w stosowanej przez bojowników i ich ideologów narracji. Religia i rola jaką odgrywa islam są również głównymi czynnikami wyróżniającymi EK na tle wcześniejszych organizacji zbrojnych istniejących na Kaukazie Północnym. EK odwołuje się nie do narodowowyzwoleńczej ideologii partykularnych narodów (choć na poziomie wilajatu czeczeńskiego odwołania te są obecne) a nakazów religijnych, bazując nie na tożsamości etnicznej, lecz religijnej (islam) i ideologicznej (salafizm). Zastąpienie idei niepodległości Czeczenii hasłami islamskimi umożliwiło rozciągnięcie ideologicznego parasola nad całym Kaukazem Północnym i rozszerzenie działań zbrojnych na większość północnokaukaskich republik. W efekcie Czeczeni przestali być motorem walki zbrojnej, ciężar walk przeniósł się do Dagestanu, a w szeregach EK walczą dziś przedstawiciele większości tradycyjnie muzułmańskich narodów Kaukazu Północnego, na nawet nieliczni przedstawiciele innych narodowości (np. Tatarzy, Kazachowie, etniczni Rosjanie – konwertyci na islam).

Przyjęta przez Emirat Kaukaski ideologia umożliwia usprawiedliwienie w oparciu o religię działań terrorystycznych (w tym również przeciwko obiektom cywilnym), choć należy podkreślić, iż nie była przyczyną zastosowania przez Emirat tej taktyki (po metody terrorystyczne bojownicy sięgali już podczas pierwszej wojny czeczeńskiej). Przyjęcie fundamentalistycznego, radykalnego islamu przez Emirat Kaukaski w charakterze ideologii umożliwiło ponadto umiejscowienie EK na mapie światowego terroryzmu islamskiego, choć rola EK w „międzynarodówce terrorystycznej” jest peryferyjna, a współpraca z innymi islamskimi organizacjami terrorystycznymi minimalna. Tym niemniej, spowodowało to przyjęcie przez Emirat w warstwie ideologicznej również antyzachodnich elementów radykalnego salafizmu, takich jak krytyka polityki Stanów Zjednoczonych wobec świata muzułmańskiego i Bliskiego Wschodu, wątki antyizraelskie czy negowanie zachodnich wartości, co dodatkowo jest potęgowane rosyjską i wcześniejszą sowiecką antyzachodnią propagandą²⁶. Obecność tych wątków w propagandzie Emiratu Kaukaskiego nie wpływa jednak na działalność organizacji, która dotychczas nie dokonywała żadnych ataków na zachodnie cele, co wynika prawdopodobnie również z obawy przed

²⁶ Np. <http://kavkazjihad.com/ru/stati/analitika-tribuna/neokolonializm-i-eksport-ideologii.html>

utrata bezpiecznego schronienia dla uchodźców z Kaukazu, w tym wielu byłych bojowników.

Salafizm

Ruch religijny nawołujący do powrotu do „czystego” islamu, odrzucający elementy lokalnych tradycji, niemających umocowania w Koranie i Sunnie²⁷. W wymiarze teologicznym kluczowym elementem salafizmu jest radykalny monoteizm – *tawhid* – rozumiany jako jedność i niepodzielność Boga. Fundamentalizm salafizmu nie ogranicza się do odrzucania tylko tradycji, ale również wszelkiej działalności i instytucji, które nie są zgodne z Koranem i Sunną, traktowanymi jako pierwotne i podstawowe źródła prawa. Salafizm jako doktryna cechuje się znacznym legalizmem – w przeciwieństwie do mistycznego sufizmu, kładzie on nacisk na poprawność pod względem prawnym (szariackim) ludzkiej działalności, a nie na osobistą, mistyczną więź z Bogiem. Fundamentalny charakter salafizmu, określającego się jako jedyny prawdziwy islam, leży u podstaw wrogiego stosunku wobec innych ruchów i nurtów wewnątrz islamu, w szczególności szyizmu i sufizmu, które według salafitów są sprzeczne z radykalnie pojmowanym monoteizmem. Salafici stanowią mniejszość wśród społeczności muzułmańskich na Kaukazie, jednak salafizm, ze względu na swoją prostotę oraz hasła powrotu do „czystego i prawdziwego” islamu, jest bardzo popularny wśród neofitów i osób powracających do wiary, nie tylko na przestrzeni postsowieckiej. Wśród salafitów wyraźnie dominują ludzie młodzi. Salafizm nie jest tożsamy z wojującym, radykalnym islamem – większość salafitów nie uznaje konieczności dżihadu na terenie Rosji i innych postsowieckich państw. Wspólnoty salafickie obecne są we wszystkich państwach b. ZSRR gdzie mieszkają muzułmanie. Na Kaukazie Północnym najsilniejszym ośrodkiem salafickim jest Dagestan.

Salafizm, w tym ten wyznawany przez Emirat Kaukaski, jest jako ideologia religijna racjonalny: za prawdziwe można uznać wyłącznie to, co można wiarygodnie uzasadnić na podstawie traktowanych jako aksjomaty Koranu i Sunny. Charakteryzuje go również swoiście rozumiany legalizm: wszelkie działania muszą mieć odpowiednie teologiczne i prawne uzasadnienie. Powoduje to, że wszystkie salafickie organizacje terrorystyczne poświęcają

²⁷ Sunna – tradycja islamska zawarta w hadisach – opowieściach o życiu proroka Mahometa, stanowiąca wykładnię stosowania norm i praw zawartych w Koranie.

dużo uwagi kwestiom ideologiczno-teologicznym, polegającym w dużej mierze na uzasadnieniu swoich działań z punktu widzenia szariatu (choć należy podkreślić, iż często trudno jest oddzielić kwestie wykorzystywane propagandowo w celu rekrutacji ochotników od autentycznych założeń ideologicznych). W przypadku EK są to przede wszystkim zagadnienia związane z samym istnieniem organizacji (okupowanego państwa zgodnie z interpretacją bojowników), prowadzeniem walki zbrojnej oraz jej ostatecznym celem, którym jest stworzenie na Kaukazie Północnym wieloetnicznego państwa islamskiego. Legalizm salaficki jest również przyczyną przykładania dużej wagi przez ideologów kaukaskich bojowników (w szczególności Ali Abu Muhammada) do opinii uznawanych za duchowych przywódców światowego dżihadu uczonych muzułmańskich (takich jak jordańscy szejchowie Abu Muhammad al-Makdisi czy Abu Katada al-Filistyni).

Emirat Kaukaski uzasadnia swoją walkę przeciwko Rosji oraz lokalnym władzom nakazami religijnymi. W wymiarze ideologicznym najważniejszą kwestią programową jest konieczność prowadzenia dżihadu pojmowanego nie jako decyzja polityczna ruchu lecz obowiązek religijny obowiązujący wszystkich muzułmanów zamieszkujących rosyjski Kaukaz (co jest również de facto uzasadnieniem istnienia samego Emiratu). Wątek ten, notorycznie przewija się w materiałach propagandowych organizacji²⁸.

Dowodzenie przez Emirat Kaukaski konieczności prowadzenia dżihadu na Kaukazie wygląda następująco. Islam rozróżnia dwa rodzaje zbrojnego dżihadu – ofensywny i defensywny. Ofensywny dżihad jest ukierunkowany na podbój terytoriów należących do nie-muzułmanów. Jest ograniczony szeregiem nakazów, przede wszystkim może być wypowiedziany jedynie przez kalifa – lidera powszechnie uznawanego państwa islamskiego, co oznacza, że w dzisiejszych czasach nie ma zastosowania (samożwańczy lider Państwa Islamskiego – kalif Ibrahim nie jest powszechnie uznawany). Znacznie mniej wymagań związanych jest z dżihadem defensywnym, prowadzonym w obronie muzułmańskich terytoriów znajdujących się pod władzą niewiernych, którzy utrudniają lub uniemożliwiają muzułmanom wyznawanie i praktykowanie swej religii i życie zgodnie z nakazami szariatu. Taki dżihad jest wówczas obowiązkiem każdego muzułmanina, choć kwestia czy zaistniały przesłanki

²⁸ Np. <http://vdagestan.com/amir-gs-i-kadij-vd-abu-usman-vrednye-posledstviya-ostavleniya-dzhixada.djihad>

spełniające warunki niezbędne do walki, jest indywidualną decyzją, którą każdy muzułmanin musi podjąć sam, w oparciu o zdanie autorytetów religijnych, których opinii na co dzień słucha. Uchylenie się od tego obowiązku jest poważnym uchybieniem i naruszeniem zasad szariatu – w tej kwestii wszyscy salafici są zgodni. Osią sporu wewnątrz społeczności salafickiej na Kaukazie Północnym jest kwestia tego, czy istnieją obecnie przesłanki, które spełniają warunki dla dżihadu obronnego. Pokojowo nastawieni salafici kaukasy (a takich jest większość), uznają, że warunki takie nie istnieją gdyż mogą praktykować religię według własnych zasad, a w przypadku gdy jest to ograniczane, lub gdy spotykają ich za to represje, mogą wyemigrować na tereny, gdzie szariat jest uznawany²⁹. Emirat Kaukaski i jego zwolennicy twierdzą natomiast, że istnieją wystarczające przesłanki, by móc prowadzić dżihad obronny kolektywnie (w ramach EK), na podstawie każdorazowej indywidualnej decyzji o rozpoczęciu dżihadu obronnego poprzez przyłączenie się do walki Emiratu i złożenie przysięgi (*bajatu*) aktualnemu emirowi.

Istnienie na Kaukazie Północnym obiektywnych, z emirackiego punktu widzenia, uwarunkowań nakazujących prowadzenie dżihadu obronnego jest niezwykle istotną kwestią, jest bowiem warunkiem spójności wewnętrznej ideologicznego paradygmatu Emiratu. Ze względu na odrzucanie przez EK ideologii narodowyzwoleńczej, podstawą do stwierdzenia takiej konieczności nie jest sam fakt, że republiki północnokaukaskie są pod władzą rosyjską, lecz to, że mieszkający w nich muzułmanie są według Emiratu prześladowani przez władze za przestrzeganie salafickiej interpretacji szariatu. W materiałach propagandowych EK odwołuje się zarówno do autentycznych jak i domniemych prześladowań muzułmanów przez lokalne i rosyjskie władze jako dowodu na istnienie przesłanek do dżihadu obronnego³⁰. Również prześladowania samych bojowników są przedstawiane jako taki dowód, co pokazuje nie tyle nieścisłości w ideologii Emiratu, co jej wtórny charakter wobec trwającego konfliktu. Nie zmienia to jednak faktu, że nowi ochotnicy często zasilają szeregi EK po tym jak oni sami lub ich bliscy doświadczyli prześladowań za przekonania religijne (salafizm) lub prawdziwe bądź domniemane powiązania z podziemiem zbrojnym, a zatem osobiście przekonali się o istnieniu przesłanek do prowadzenia dżihadu obronnego. Prześladowania

²⁹ Tak zwana *hidżra* – emigracja z terenów gdzie niemożliwe jest przestrzeganie szariatu, do takich gdzie albo jest on stosowany, albo jego przestrzeganie nie jest uniemożliwiane.

³⁰<http://vdagestan.com/amir-imarata-kavkaz-ali-abu-muxammad-prichiny-unizheniya-etoj-ummy-video.djihad>

pokojowych salafitów nierzadko doprowadzały również do zmiany podejścia do dżihadu przez niektórych salafickich liderów nie dopuszczających wcześniej walki zbrojnej. Tak było np. w przypadku Saida Buriackiego (Aleksandra Tichomirowa) – salafickiego lidera pochodzącego z Buriacji, który wcześniej krytykował dżihad, jednak w 2008 r. zmienił zdanie i przyłączył się do Emiratu Kaukaskiego³¹.

Ostatecznym celem Emiratu Kaukaskiego, nie tyle uzasadniającym, co wieńczącym prowadzoną przez niego walkę, jest utworzenie na Kaukazie Północnym państwa islamskiego, które ma zagwarantować przestrzeganie szariatu, a zatem stanowić systemowe rozwiązanie problemów diagnozowanych przez EK (prześladowania muzułmanów nakazujące dżihad). W terminologii bojowników podwaliny tego państwa istnieją już obecnie w postaci samego Emiratu Kaukaskiego, jego przywódców i działających konspiracyjnie lokalnych struktur. Opartego na szariacie państwa islamskiego, o którego powstanie walczą bojownicy na Kaukazie Północnym, nie należy utożsamiać z kalifatem (lub jego częścią/prowincją) tzn. państwem rządzonym przez kalifa – władcę wszystkich muzułmanów. W przeciwieństwie do wielu innych islamskich organizacji terrorystycznych, które rozpatrują kwestie ideologicznych fundamentów takiego państwa i dostosowania współczesnego ustawodawstwa i administracji państwowej do wymogów fundamentalnego islamu³², Emirat Kaukaski działa stricte lokalnie, w ogóle nie odnosząc się do zagadnień związanych z kalifatem. Jego działania państwowotwórcze ograniczają się do wyznaczenia wewnętrznych granic administracyjnych przyszłego państwa północnokaukaskiego (patrz szerzej Rozdział 3 – Struktura) oraz ograniczonych prób wymuszania przestrzegania szariatu na wybranych obszarach, polegających najczęściej na atakach na sklepy z alkoholem, kasyna, domy publiczne, czy mordowania znachorów³³. Płytkość ideologii państwowej Emiratu i ograniczony charakter działań w tym zakresie pokazują, że nawet na

³¹ Np. wcześniejsze wykłady: <http://www.youtube.com/watch?v=2R1wRG8EmjA> i <http://www.youtube.com/watch?v=Gutg9DKl8VM>, oraz <http://www.youtube.com/watch?v=Xz1YZ9QMKtQ>, późniejsze:

³² Np. Tehrik-e Taliban-e Pakistan, postulująca stworzenie islamskiego państwa teokratycznego w Pakistanie: <http://www.jhuf.net/showthread.php?15465-Constituion-Of-Pakistan&highlight=ttp+pakistan+state> lub Hizb ut-Tahrir stawiający sobie za cel pokojowe odtworzenie kalifatu – http://www.islamic-truth.co.uk/islamicstore/pdf_files/24hrs_khilafah_book.pdf

³³<http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/183638/> ;
http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2008/12/24/62994_print.html ;
http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2008/03/18/57052_print.html

poziomie ideologicznym widoczny jest brak wiary w osiągnięcie sukcesu w dającej się przewidzieć przyszłości – przywódcy EK, poza ogólnymi stwierdzeniami o roli szariatu w tworzeniu państwa, nie są w stanie przedstawić żadnej pozytywnej agendy na przyszłość. Można zatem stwierdzić, że pomimo deklaratywnego celu jakim jest utworzenie państwa, faktycznym jest samo prowadzenie dżihadu, pojmowanego jako obowiązek religijny. Oprócz wymiaru ideologicznego ma to również związek ze stanem faktycznym: powołany w czasie gdy konflikt na rosyjskim Kaukazie Północnym już wygasał Emirat Kaukaski służył jako sformalizowanie ideologicznego uzasadnienia dalszego prowadzenia walki, wobec której, wskutek prześladowań byłych bojowników, nie było innej alternatywy. Wobec powyższego traktowania Emiratu Kaukaskiego jako swego rodzaju państwa podziemnego jest nieuprawnione, nie ma bowiem odbicia w rzeczywistości. Niezależnie od deklaracji przywódców bojowników, jest on typową organizacją zbrojną-terrorystyczną.

Kolejnym aspektem ideologicznym związanym z salafickim charakterem Emiratu Kaukaskiego jest definicja zagrożeń i wrogów. Jako główne zagrożenie i wyzwanie postrzegana jest niemożność swobodnego praktykowania religii i pełnego stosowania szariatu przez kaukaskich muzułmanów, nie zaś brak suwerenności republik Kaukazu Północnego. Wrogami natomiast nie są jedynie siły rosyjskie, „okupujące” muzułmański Kaukaz Północny, ale przede wszystkim lokalne władze poszczególnych republik. Są one określane mianem *murtadów* – odstępców od wiary, co ma pokazać, że choć odwołują się do islamu (zwłaszcza w przypadku prezydenta Czeczenii Ramzana Kadyrowa), łamią jego podstawowe dogmaty i prześladowają praktykujących muzułmanów (salafitów). Również w przypadku walki z siłami rosyjskimi lub zamachów terrorystycznych wymierzonych w Rosjan, wymiar religijny (walka z niewiernymi) jest ważniejszy od wymiaru politycznego (walka narodowowyzwoleńcza przeciwko Moskwie). Często pojawiającą się kwestią jest wątek zemsty za cierpienia muzułmanów na Kaukazie Północnym. Ten wymiar obecnej wojny na Kaukazie jest niemal identyczny z XIX-wiecznym miurydyzmem. Imam Szamil oraz poprzedzający go przywódcy również walczyli przede wszystkim o ustanowienie szariatu w regionie, zaś jako największych wrogów postrzegali miejscowe władze i współpracującą z Rosjanami arystokrację dagestańską. Niepodległość nie była ich najważniejszym i ostatecznym celem, a Rosja głównym przeciwnikiem (co jest często marginalizowane bądź ignorowane, szczególnie w Polsce). Paradoksem

historii jest jednak fakt, iż wówczas platformą ruchu oporu był sufizm, który dziś stanowi oporę ideologicznej walki z podziemiem zbrojnym.

Salaficki charakter Emiratu Kaukaskiego powoduje, iż poza wymiarem zbrojno-terrorystycznym, zajmuje on określone znacznie szersze miejsce w północnokaukaskiej matrycy ideologiczno-religijnej. Obok sił rosyjskich (uznawanych przez EK za niewiernych) i lokalnych władz (uznawanych za odstępców od wiary) głównymi punktami odniesienia są dla EK bractwa sufickie oraz pokojowo nastawieni salafici.

Stosunek Emiratu Kaukaskiego do sufich i sufizmu można określić jako wrogi. Wynika to ze sprzeczności ideologiczno-teologicznych (salafici nie uznają de facto sufich za muzułmanów zarzucając im politeizm, co wynika z rozwiniętego w sufizmie kultu świętych i szejchów – sufickich przywódców religijnych) oraz faktu, iż zrosnięte z tzw. islamem oficjalnym bractwa sufickie (sytuacja ta dotyczy Dagestanu, Czeczenii i Inguszetii) blisko współpracują z władzami cywilnymi, legitymizując z religijnego punktu widzenia obecny system polityczny na Kaukazie. Co więcej, postrzegając salafizm (zarówno ten wojujący jak i pokojowy) jako najpoważniejszego konkurenta w walce o wyznawców, w wielu przypadkach (a w Dagestanie w sposób systemowy) stoją za prześladowaniami salafitów ze strony władz i sprzeciwiają się próbom dialogu z nimi. We wschodniej części regionu począwszy od drugiej połowy lat dziewięćdziesiątych stałym elementem krajobrazu polityczno-religijnego są napięcia pomiędzy obiema grupami, przybierające nierzadko formę aktów przemocy (np. zabójstwo szejcha Saída-efendi Czirkejskiego przez terrorystkę-samobójczynię w 2012 roku³⁴). Choć nie za wszystkimi przypadkami ataków na przedstawicieli bractw sufickich stoją bojownicy (znacznie częściej wpisują się one w rywalizację klanowo-mafijno-ekonomiczną, której sufi są immanentną częścią), tarcia suficko-salafickie są tradycyjnie wykorzystywane przez Rosję do rozgrywania lokalnych animozji w imię imperialnej zasady „dziel i rządź” (w szczególności w Dagestanie)³⁵.

Bardziej skomplikowane są ideologiczne współzależności i różnice pomiędzy pokojowo nastawionymi salafitami a Emiratem Kaukaskim. Ci pierwsi stanowią

³⁴ <http://www.islamdag.info/news/2569>

³⁵

http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=39807&no_cache=1#.VHR_M4uG8IA

społeczną bazę dla rekrutacji przez nowych ochotników i to do nich w pierwszej kolejności skierowana jest propaganda Emiratu o obowiązkowości dżihadu. Emirat uznaje ich za prawdziwych muzułmanów, choć krytykuje nieuznawanie przez nich konieczności walki zbrojnej. Pokojowi salafici jako grupa nie są jednolici, również ich stosunek do EK jest zróżnicowany: od postaw przychylnych (bez własnego angażowania się) po krytykę walki zbrojnej na Kaukazie. Pokojowi salafici nie odrzucają samej instytucji zbrojnego dżihadu, jednak albo nie uznają jego konieczności na Kaukazie Północnym (a zatem według nich dżihad Emiratu jest bezprawny zgodnie z szariatem), albo uznają, że skoro Emirat Kaukaski nie ma szans na zwycięstwo, to zbrojny dżihad nie jest odpowiednim rozwiązaniem, a raczej nadgorliwością.

Poważnym sporem ideologicznym wewnątrz społeczności kaukaskich salafitów (w tym również tych związanych z Emiratem Kaukaskim) jest sprawa wyjazdów ochotników z Kaukazu na dżihad do Syrii i Iraku. Wyjazdy są coraz liczniejsze (liczba ochotników z Kaukazu może wynosić nawet kilka tysięcy osób), zaś sprzyjającymi czynnikami są między innymi niekwestionowana słuszność syryjskiego dżihadu zgodnie z szariatem, zwycięski charakter dotychczasowych działań oraz znacznie lepsze warunki bytowe bojowników³⁶. Emirat Kaukaski jest przeciwny wyjazdom do Syrii, gdyż znacząco ogranicza to i tak zmniejszony względem poprzednich lat dopływ nowych ochotników w szeregi organizacji. Ideologicznie Emirat objaśnia swój sprzeciw pierwszeństwem (według niektórych hadisów) dżihadu w ojczyźnie nad tym mającym miejsce w innych krajach, co jednak nie brzmi przekonywująco dla większości kaukaskich salafitów planujących wyjazd do Syrii³⁷.

Obok wątków wprost wywodzących się z radykalnego salafizmu, w ideologii Emiratu Kaukaskiego obecne są również nieliczne aspekty nie mające uzasadnienia religijnego czy wręcz sprzeczne z opinią większości salafickich liderów. W pierwszej kolejności są to pozostałości idei narodowyzwoleńczej wśród bojowników Wilajatu Czeczenia, którzy choć są zwolennikami salafickiego islamu i idei utworzenia na Kaukazie państwa islamskiego, de facto kontynuują walkę o niepodległość Czeczenii (rozumianą jaką walkę o utworzenie Wilajatu Czeczenia w ramach Emiratu Kaukaskiego). Najbardziej aktualnym przykładem nieortodoksyjnych elementów w doktrynie bojowników

³⁶ Patrz szerzej: Rozdział 7.

³⁷ <http://kavkazjihad.com/ru/drugiye-kategorii/otdel-pisem/dzhikhad-v-sirii-i-na-kavkaze.html>

Emiratu jest z kolei wspomniany powyżej opór wobec wyjazdów kaukaskich ochotników do Syrii. Jest on motywowany przede wszystkim drastycznym zmniejszeniem się napływu nowych rekrutów do Emiratu Kaukaskiego, jest zatem decyzją polityczną, podyktowaną względami utylitarnymi, niezależnie od późniejszych prób uzasadnienia jej według szariatu. Stricte polityczny charakter miał również ogłoszony przez ówczesnego emira Dokkę Umarowa zakaz ataków na rosyjskie obiekty cywilne³⁸. Miało to miejsce w trakcie opozycyjnych protestów na Placu Bołotnym w Moskwie w 2012 roku, przy czym wydany zakaz Umarow uzasadniał zmianą stosunku Rosjan do władzy (podkreślał przy tym, że to rosyjskie władze, nie zaś zwykli Rosjanie są wrogiem bojowników). Deklaracja ta spotkała się ze sporym zainteresowaniem medialnym i była propagandowo wykorzystywana zarówno przez Emirat do demonstrowania własnej dobrej woli, jak i władze rosyjskie do dyskredytowania opozycji. Tym niemniej, z salafickiego punktu widzenia nie była ona uzasadniona i spotkała się z krytyką ze strony bardziej radykalnych środowisk, gdyż pokazywała Moskwę nie jako wroga religijnego lecz politycznego, zaś Rosjan jako potencjalnych sojuszników, a nie niewiernych będących z definicji wrogami³⁹. Gotowość Emiratu Kaukaskiego do działań sprzecznych z ideologią salaficką, lecz pożytecznych dla organizacji jest również widoczna w przypadku członków Emiratu działających konspiracyjnie⁴⁰. Organizacja nakłania ich do ukrywania swoich poglądów, nawet gdy wiąże się to z nieprzestrzeganiem poszczególnych nakazów religijnych⁴¹, co jest podyktowane względami sprawnego konspiracyjnego funkcjonowania organizacji, jednak sprzeczne z salaficką doktryną.

³⁸ <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2012/02/03/88591.shtml>

³⁹ <http://hunafa.com/?p=6567>

⁴⁰ Szerzej patrz rozdział 3 – struktura

⁴¹ <http://vdagestan.com/legalnaya-zhizn.djihad>

Rozdział 3

Struktura Emiratu Kaukaskiego

W terminologii kaukaskich bojowników proklamowany w 2007 r. Emirat Kaukaski jest państwem islamskim obejmującym całe terytorium Kaukazu Północnego, nie mającym jednak, nawet według samych mudżahedinów, ostatecznie ustalonych granic zewnętrznych. Porządkiem prawnym obowiązującym na terytorium Emiratu jest prawo islamskie – szariat. Jego stolicą jest miasto Grozny nazywane przez bojowników Dżochar (dla uczczenia Dżochara Dudajewa). W rzeczywistości niekontrolujący żadnego terytorium Emirat nie jest nawet państwem podziemnym próbującym administrować wybranym obszarem lecz organizacją terrorystyczną zajmującą się przede wszystkim działaniami zbrojnymi i terrorystycznymi. Propagandowy i rzeczywisty wymiar Emiratu mają istotny wpływ na jego strukturę, która z jednej strony ma służyć zarządzaniu terytoriami teoretycznie wchodzącymi w jego skład, z drugiej – umożliwić obecną, konspiracyjną działalność organizacji. Powoduje to, że choć formalnie ściśle hierarchiczna, struktura organizacji jest *de facto* sieciowa, a poszczególne grupy, choć podległe emirowi EK, funkcjonują w sposób autonomiczny, ciesząc się niemal pełną swobodą działań (choć przestrzegając formułowanych przez emira Kaukazu ogólnych wskazówek dotyczących walki zbrojnej).

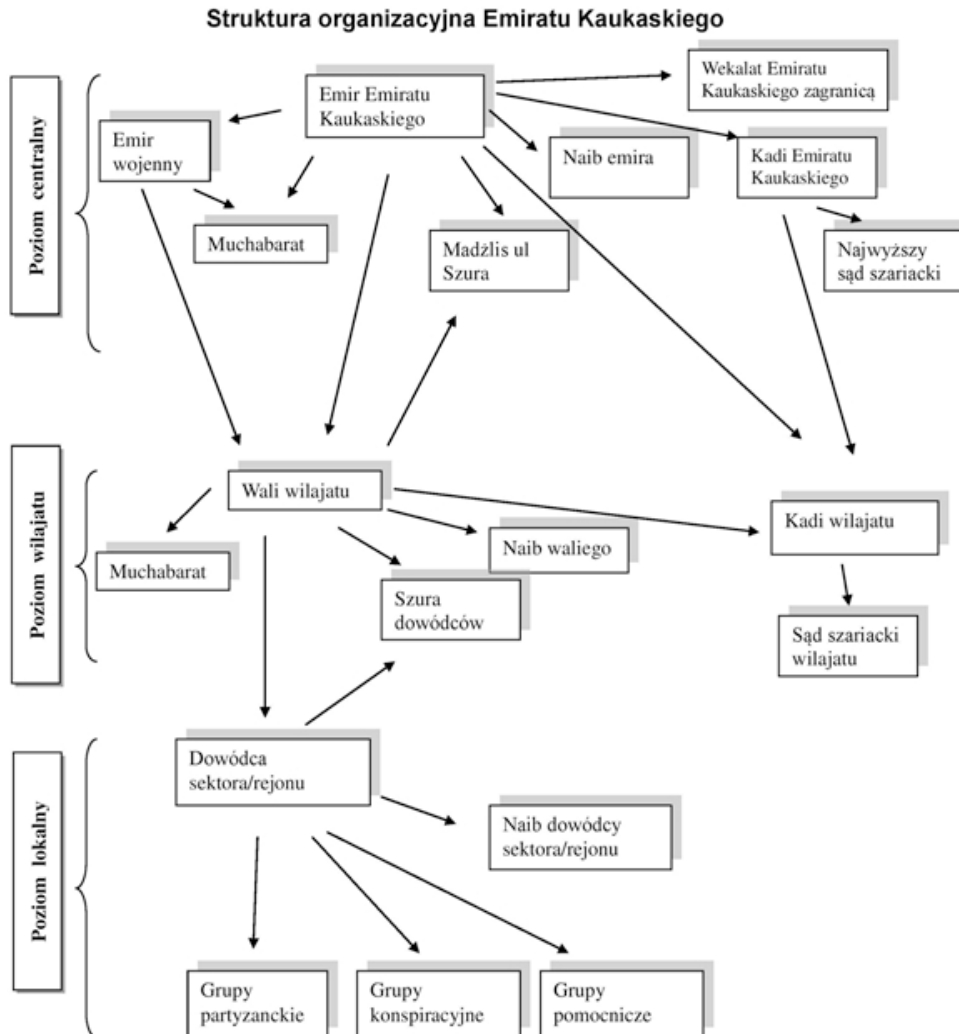
Strukturę Emiratu Kaukaskiego można podzielić na organizacyjną tzn. rozbudowaną hierarchię instytucji i organów „państwowych” oraz terytorialną, czyli podział Kaukazu Północnego na mniejsze jednostki terytorialne – docelowo prowincje nowego państwa, a obecnie ugrupowania bojowników działające na danym obszarze.

Struktura organizacyjna

Struktura organizacyjna Emiratu jest rozbudowana i zhierarchizowana, nie została ona jednak nigdy sformalizowana, a jej kształt można odtworzyć jedynie na podstawie materiałów publikowanych przez bojowników (np. oświadczeń emira, umieszczanych w Internecie nagrań i innych materiałów informacyjno-propagandowych). Strukturę organizacji można podzielić na trzy poziomy: centralny na czele z emirem EK, regionalny na czele z walimi (reprezentantami

emira) wilajatów⁴² oraz lokalny na czele z dowódcami sektorów/rejonów. Powyższe poziomy są również rozbudowane horyzontalnie i obejmują szereg instytucji takich jak zastępcy (naibowie), sędziowie szariaccy (kadi) i inne. Należy jednak pamiętać, że rzeczywista struktura Emiratu Kaukaskiego jest dynamiczna i podlega ciągłym zmianom – tworzone są nowe stanowiska, a niektóre pozostają nieobsadzone lub podlegają likwidacji.

Źródło: opracowanie własne

⁴² Od arabskiego *wilaja* – *provincia* – jednostka administracyjna Emiratu Kaukaskiego odpowiadająca w przybliżeniu granicom północnokaukaskich republik.

Najwyższym poziomem organizacyjnym Emiratu Kaukaskiego jest poziom centralny, składający się z emira i podległych mu bezpośrednio instytucji i osób. Emir formalnie jest głową państwa oraz politycznym i militarnym przywódcą organizacji. Pierwszym emirem był w latach 2007-2013 Czeczen Dokka Umarow (Dokka Abu Usman), obecnie jest nim pochodzący z Dagestanu Aliaschab Kebekow vel Ali Abu Muhammad (etniczny Awar). Władza emira jest niemal całkowita (ogranicza ją jedynie konieczność stosowania szariatu) – sprawuje władzę wykonawczą i ustawodawczą, jest również naczelnym dowódcą, którego rozkazy i polecenia muszą wypełniać wszyscy bojownicy. Jedynie władza sądownicza jest teoretycznie niezależna od emira (sprawuje ją kadi). Formalnie emir sprawuje swoją władzę poprzez wydawanie podlegającym mu strukturom rozporządzeń (tzw. *omr*), w praktyce zarządza Emiratem w sposób nieformalny, zaś fakt iż dociera w własnych decyzjach i wskazówkami do bojowników i komendantów za pomocą publicznych nagrań umieszczonych w Internecie, świadczy iż prawdopodobnie nie ma z nimi bezpośredniego kontaktu. Od powstania Emiratu Kaukaskiego wydano jedynie dziesięć rozporządzeń⁴³, z których żadna nie precyzowała ani struktury i podziału władzy, ani statusu i uprawnień emira (wyraźnie kontrastuje to z działalnością struktur CzRI, która regularnie wydawała dziesiątki rozporządzeń „prezydenta”).

Stanowisko emira nie jest kadencyjne, sprawuje on władzę dożywotnio lub do momentu naruszenia przez niego szariatu (przy czym nie wiadomo kto rozstrzyga tę kwestię; przysięga składana emirowi przez dowódców i poszczególnych bojowników ma jednak tryb warunkowy: będą mu wierni o ile nie naruszy szariatu). Formalny sposób wyboru emira nie jest jasny: Umarow proklamując Emirat sam ogłosił się emirem, zaś Kebekow został przywódcą na podstawie nieformalnej decyzji kierownictwa EK (w praktyce prawdopodobnie

⁴³ Omra 1 – *O utworzeniu Emiratu Kaukaskiego*; Omra 2 – *O wprowadzeniu szariackiego rządu na terytorium Emiratu Kaukaskiego*, Omra 3 – *O utworzeniu administracyjno-terytorialnej jednostki Wilajat w składzie Emiratu Kaukaskiego*; Omra 4 – *O przekształceniu Czecheńskiej Republiki Iczkeria w Wilajat Nochcziczjoj (Iczkeria) Emiratu Kaukaskiego*; Omra 5 – *O administracyjno-terytorialnym podziale Emiratu Kaukaskiego*; Omra 6 – *O utworzeniu instytucji Waliw wilajatów Emiratu Kaukaskiego*; Omra 7 – *O likwidacji instytucji prezydenta Czecheńskiej Republiki Iczkeria w Wilajacie Nochcziczjoj (Iczkeria) Emiratu Kaukaskiego*; Omra 8 – *O likwidacji Kabinetu Ministrów i Parlamentu byłej Czecheńskiej Republiki Iczkeria*; Omra 9 – *O likwidacji generalnego przedstawicielstwa zagranicznego byłej Czecheńskiej Republiki Iczkeria*; Omra 10 – *O wekalacji Emiratu Kaukaskiego zagranicą*. Źródło: <http://checheninfo.com/?p=542> oraz <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2007/12/09/54888.shtml>

na podstawie kompromisu pomiędzy najważniejszymi dowódcami)⁴⁴. Władza emira jest legitymizowana na podstawie przysięgi wierności (tzw. *bajatu*) jaką składają mu wszyscy członkowie Emiratu (rozumianego w tym wypadku jako organizacja zbrojna). Emir mianuje swoich zastępców: *naiba* – pierwszego zastępcę i pomocnika (stanowisko to zajmowali dotychczas Czeczeni Supian Abdułłajew *vel* emir Abu Supian oraz Asłan Biutukajew *vel* emir Chamzat; obecnie nie jest obsadzone) oraz emira wojskowego, odpowiedzialnego za koordynowanie działalności zbrojnej i terrorystycznej Emiratu. Stanowisko to w 2007 r. objął Ingusz Ali Tazijew (emir Magas), który jednak został aresztowany w 2010 roku. Obecnie nie jest ono obsadzone. Do organów centralnych Emiratu Kaukaskiego należy również *kadi* (naczelnny sędzia szariacki) oraz podległy mu naczelnny sąd szariacki, tzw. *muchabarat* – służby specjalne EK oraz *Madżlis ul-Szura* – zebranie walich wszystkich wilajatów. W pierwszych latach Emiratu istniał również tzw. *wekałat* – przedstawicielstwo Emiratu Kaukaskiego za granicą.

Kadi Emiratu Kaukaskiego jest naczelnym sędzią religijnym. Orzeka wyroki w sporach cywilnych oraz procesach o naruszanie szariatu (przy czym w praktyce jego jurysdykcja ogranicza się do bojowników, nie dotyczy natomiast ludności cywilnej), wydaje *fatwy* – akty prawne przedstawiające interpretacje wybranych kwestii zgodnie z szariatem, pozwalające lub zakazujące określonych działań. Przykładem *fatw* mogą być orzeczenia *Kebekowa* (w okresie kiedy tylko *kadim* Emiratu) potępiające z szariackiego punktu widzenia wyjazd ochotników z Kaukazu do Syrii. Oprócz roli sędziowskiej *kadi* pełni rolę ideologa ruchu, dbającego o przestrzeganie szariatu strażnika wiary bojowników Emiratu. Obecny *kadim* Emiratu jest Dagestańczyk *Abdułła Kostecki* (ze wsi *Kostek* w rejonie *chawjurtowskim*; jego prawdziwe nazwisko nie jest znane). Poprzednimi sędziami byli: *Aliaschab Kebekow* (2010-2014; przez kilka miesięcy 2014 r. pełnił jednocześnie dwie funkcje – emira i *kadiego* Emiratu), *Magomiedali Wagabow* (2010) oraz *Anzor Astemirow* (2007-2010).

Institucją podległą *kadiemu* EK jest naczelnny sąd szariacki który teoretycznie również zajmuje się orzekaniem wyroków i wydawaniem *fatw*, choć jego kompetencje nie zostały nigdy sprecyzowane. Nie jest znany również skład sądu: teoretycznie składa się z najbardziej szacownych uczonych islamskich

⁴⁴<http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-03-26/nowy-przywodca-polnocnokaukaskich-bojownikow>

Emiratu Kaukaskiego (alimów), ponieważ jednak takowych brakuje nie można wykluczyć, że sąd szariacki de facto nie funkcjonuje.

Wekalat Emiratu Kaukaskiego był przedstawicielstwem Emiratu poza jego granicami. Został powołany w 2007 r., był więc prawdopodobnie kopią rozwiązań iczkeryjskich (przedstawicielstwa CzRI za granicą). Składał się z kierownika wekalatu (wakila), jego zastępców (ds. socjalnych, pracy operacyjnej, propagandy i polityki informacyjnej) oraz enigmatycznego centrum informacyjno-analitycznego. Podlegać mu mieli przedstawiciele w Europie, Turcji i na Bliskim Wschodzie oraz przedstawiciele (wakilowie) poszczególnych wilajatów⁴⁵. Wekalat miał za zadanie prowadzenie polityki zagranicznej Emiratu, w tym także informacyjnej i propagandowej, oraz utrzymywanie kontaktów z czeczeńskimi migrantami. Kolejnym ważnym aspektem działalności wekalatu było dyskredytowanie władz Czeceńskiej Republiki Iczkeria na wygnaniu oraz innych instytucji i organizacji tworzonych przez diasporę „iczkeryjską”. Pierwszym i jedynym wakilem był przebywający od wybuchu drugiej wojny czeczeńskiej w Turcji Szamsuddin Batukajew. W 2010 roku instytucja wekalatu została jednak zlikwidowana przez Dokkę Umarowa, co było rezultatem konfliktów wewnętrznych i personalnych animozji pomiędzy przywódcami EK a kierownictwem wekalatu⁴⁶. W opisanym powyżej kształcie wekalat nigdy nie działał. Jego działalność ograniczała się do utrzymywania kontaktów między Emiratem a diasporą czeczeńską, zdobywania funduszy, legalizacji byłych bojowników itd. Z całą pewnością nie przypominał „emirackiego MSZ”.

Kolejnym organem centralnym Emiratu Kaukaskiego są jego służby specjalne – muchabarat. Podlegają emirowi, a w przeszłości na ich działalność wpływ miał również emir wojenny. Muchabarat zajmuje się przede wszystkim działalnością kontrwywiadowczą, która polega na utrzymywaniu dyscypliny informacyjnej i zachowaniu tajemnicy przez członków EK⁴⁷, wyjawianiu i likwidacji donosicieli i agentów rosyjskich służb specjalnych oraz zdrajców wewnętrznych⁴⁸. To ostatnie wydaje się być głównym zadaniem muchabaratu, co jest związane z dużym stopniem infiltracji Emiratu Kaukaskiego przez

⁴⁵ http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2008/03/08/56866_print.html

⁴⁶ <http://www.kavkazchat.com/archive/index.php/t-36085.html>

⁴⁷ <http://vdagestan.com/sozdayu-prichiny-zatem-upovayu-na-allaxa.djihad>

⁴⁸ <http://vdagestan.com/predatel.djihad>

rosyjskie służby specjalne oraz (w przypadku Czeczenii) ludzi Ramzana Kadyrowowa.

Ostatnim organem Emiratu Kaukaskiego na szczeblu centralnym jest Madżlis ul-Szura – zebranie walich wilajatów Emiratu. Jest to organ doradczy, podległy emirowi mający pełnić rolę platformy wymiany poglądów i doświadczeń pomiędzy walimi oraz instytucjonalizować ich wpływ na ogólną politykę i strategię Emiratu. Dodatkowo miał on służyć jako instrument pokojowego, politycznego rozstrzygnięcia wewnętrznych sporów z udziałem emira EK⁴⁹. Od proklamowania Emiratu Madżlis ul-Szura nigdy jednak się nie zbierała, prawdopodobnie ze względu na fizyczną niemożność przeprowadzenia takiej operacji. Dość regularnie odbywają się natomiast szury poszczególnych wilajatów (w praktyce tajne spotkania najważniejszych dowódców).

Na poziomie wilajatów struktura organizacyjna Emiratu składa się z lokalnych emirów, którzy pełnią jednocześnie funkcję walich (przedstawicieli emira Emiratu), zarządzających danym obszarem i działającymi tam ugrupowaniami zbrojnymi⁵⁰. Pod względem infrastruktury organizacyjnej podległej waliemu, poziom wilajatu jest kopią poziomu centralnego. Można wyróżnić następujące organy: naib waliego, kadi wilajatu i podległy mu sąd szariacki, muchabarat wilajatu, dowódcy poszczególnych sektorów/rejonów oraz szura dowódców sektorów.

Kluczową rolę pełni wali (przy czym sami bojownicy częściej stosują termin „emir”), który ma znaczny wpływ na całokształt funkcjonowania Emiratu Kaukaskiego na danym obszarze. Wali cieszy się dużą samodzielnością. Jest teoretycznie mianowany przez emira EK, musi jednak posiadać autorytet w miejscowych strukturach, dlatego decydujący wpływ na obsadzenie tego stanowiska ma lokalny układ sił. W pewnym sensie emirowie (wali) poszczególnych wilajatów odpowiadają również za ciągłość władzy w Emiracie, po objęciu władzy przez nowego emira, muszą bowiem złożyć mu przysięgę⁵¹.

⁴⁹ <http://checheninfo.com/?p=267>

⁵⁰ <http://vdagestan.com/obrashhenie-amira-vilayata-dagestan-abu-muxammada.djihad>

⁵¹ Pokazał to przykład mianowania emirem EK Aliaschaba Kebekowa.

Pozostałe struktury Emiratu Kaukaskiego na szczeblu wilajatu są odpowiednikami tych z poziomu centralnego. Muchabarat wilajatu pełni te same funkcje i jest skoncentrowany na działalności kontrwywiadowczej, lecz odpowiada przed walim. Kadi wilajatu i podległy mu sąd szariacki mają identyczną rolę jak w przypadku kadiego EK i naczelnego sądu szariackiego, z tym, że kadi wilajatu jest de facto podległy waliemu, jako dowódcy EK na danym obszarze oraz kadiemu emiratu, jako wyższemu duchowemu przywódcy oraz emirowi EK, jako zwierzchnikowi całej organizacji.

Najniższy, lokalny poziom struktury organizacyjnej Emiratu Kaukaskiego składa się z przywódców sektorów lub rejonów, na jakie dzieli się wilajat. Dowódcy sektorów teoretycznie są przypisanymi do danego obszaru lokalnymi namiestnikami władz emiratu, w rzeczywistości jednak są zachowującymi dużą swobodę taktyczną dowódcami lokalnych oddziałów zbrojnych. Dowódcy sektora (który czasami jest nazywany również emirem sektora/rejonu) podlegają ich naibowie oraz członkowie EK (w rozumieniu organizacji zbrojnej) i ich pomocnicy⁵².

Członkowie EK dzielą się z kolei na tak zwanych nielegalnych i legalnych. Nielegalni (inaczej leśni, „spaleni”) to osoby znane strukturom siłowym, bardzo często znajdujące się na listach gończych bądź w rejestrach osób podejrzanych, a zatem zmuszone do ukrywania się poza miastami⁵³. Stanowią zbrojne oddziały partyzanckie Emiratu Kaukaskiego. „Legalni” to nowi członkowie EK, którzy jeszcze nie są podejrzewani przez miejscowe władze o przynależność do bojowników, mogą zatem działać konspiracyjnie w miastach, wspomagając działania EK, będąc łącznikami lub dokonując ataków w samych miastach (po czym najczęściej stają się nielegalnymi)⁵⁴. Kolejny krąg stanowią pomocnicy – osoby ukrywające członków Emiratu, dostarczające im żywności etc. Są to najczęściej ich krewni lub sprzyjający bojownikom miejscowi salafici⁵⁵. W przeciwieństwie do członków EK, pomocnicy nie mają obowiązku składania przysięgi ani emirowi EK ani bezpośrednio dowódcy⁵⁶.

⁵² <http://vdagestan.com/mudzhaxid-xamza-napominanie-musulmanam-severnogo-sektora.djihad>

⁵³ <http://hunafa.com/?p=13677>

⁵⁴ <http://vdagestan.com/legalnaya-zhizn.djihad>

⁵⁵ <http://golosislama.ru/news.php?id=24985>

⁵⁶ <http://vdagestan.com/prisyagaem.djihad>

Struktura Emiratu, choć formalnie ściśle shierarchizowana, ma de facto charakter sieciowy. Emir, mimo iż jest zwierzchnikiem całej organizacji, obecnie nie jest w stanie jej kontrolować. Podobnie wali wilajatów: choć sami posiadają dużą swobodę działań decydując o polityce i działalności Emiratu Kaukaskiego na podległym sobie obszarze, nie są w stanie kontrolować dowódców sektorów, którzy działają autonomicznie. Jest to spowodowane koniecznością utrzymywania głębokiej konspiracji oraz problemami z komunikacją i łącznością wewnątrz organizacji, wynikającymi z działalności rosyjskich służb specjalnych. Z tego względu głównym celem bojowników jest de facto przetrwanie, następnie organizacja ofensywnych akcji zbrojnych, natomiast w żadnym wypadku nie zarządzanie terenem, do czego powyższa struktura została stworzona. Sytuację dodatkowo komplikują nieformalne, np. rodzinne, powiązania wewnątrz Emiratu Kaukaskiego, które zaburzają hierarchiczność organizacji.

Struktura terytorialna

Obok struktury organizacyjnej można wyodrębnić strukturę terytorialną Emiratu Kaukaskiego, polegającą na terytorialno-administracyjnym podziale Kaukazu Północnego na prowincje EK – tzw. wilajaty. Emirat podzielony jest na sześć wilajatów (prowincji): Dagestan, Czeczenia, Inguszetia, Kabarda-Bałkaria-Karaczaj, Step Nogajski, Czerkiesja⁵⁷. Każdy z wilajatów jest zarządzany przez waliego (przedstawiciela emira centralnego), który jest jednocześnie dowódcą wojskowym (emirem wilajatu). Teoretycznie wilajaty są jednostkami administracyjnymi Emiratu Kaukaskiego, w praktyce jednak pełnią jedynie funkcję zgrupowań oddziałów bojowników.

Obok wymienionych wyżej sześciu wilajatów w przeszłości istniał jeszcze jeden – Wilajat Osetia (Iryston). W 2009 r. specjalnym dekretem emira został on jednak zlikwidowany i włączony do wilajatu inguskiego⁵⁸. Mogło to być związane z rozbięciem niewielkiej osetyjskiej grupy zbrojnej działającej pod nazwą Dżamaat Kutaib al-Houl i zaprzestaniem działalności zbrojnej na terytorium Osetii Północnej⁵⁹ lub (co bardziej prawdopodobne) lobbieniem

⁵⁷ Na podstawie omry nr 5 emira Emiratu Kaukaskiego: <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2007/12/10/54917.shtml>

⁵⁸ <http://hunafa.com/?p=1358>

⁵⁹ <http://www.kommersant.ru/doc/1085334>

bojowników inguskich kierujących się nienawiścią wobec Osetyjczyków, której źródeł należy szukać w długotrwałym konflikcie ingusko-osetyjskim o rejon prigorodny⁶⁰.

Podział terytorialny Emiratu Kaukaskiego

Źródło: Maciej Falkowski, *Na peryferiach światowego dżihadu. Kaukaz Północny: iluzja stabilizacji*, OSW 2014.

Pewne kontrowersje występują również z wilajatem Czerkiesja, mającym obejmować terytoria Adygeji oraz Kraju Krasnodarskiego (dawne ziemie zamieszkałe przez plemiona czerkieskie). W oficjalnym komunikacie dotyczącym terytorialno-administracyjnego podziału Emiratu Kaukaskiego ten wilająt nie występuje, pojawia się jednak w późniejszych komunikatach i

⁶⁰ <http://www.memo.ru/hr/hotpoints/caucas1/prigorod/msg/2001/10/m25.htm>

mapach publikowanych przez związane z Emiratem Kaukaskim strony internetowe⁶¹. W praktyce jest on jednostką wirtualną – na tym terenie nie tylko nigdy nie było struktur Emiratu, ale również nie działały żadne grupy zbrojne. Podobnie jak podmioty Federacji Rosyjskiej, również wilajaty teoretycznie dzielą się na mniejsze jednostki – rejony (pokrywające się z reguły z rosyjskim podziałem administracyjnym). W rzeczywistości ważniejszy jest podział na tzw. sektory, które mogą lecz nie muszą pokrywać się z rejonami (niektóre sektory w Czeczenii obejmują np. całe rejony, inne – wybrane wioski). I ten podział nie stanowi jednak reguły, ponieważ niektóre grupy zbrojne nie należą do żadnego sektora. Ponadto, istnieje instytucja dżamaatu – grupy/zgrupowania, niebędącego jednostką terytorialną Emiratu a faktycznie działającą na określonym obszarze luźno z nim powiązaną grupą zbrojną (poszczególne sektory wilajatów używają również w stosunku do siebie nazwy „dżamaat” np. dżamaat chasawjurtowski). W efekcie panuje totalny chaos organizacyjny, nierzadko dochodzi też do sporów i konfliktów pomiędzy poszczególnymi grupami zbrojnymi. Formalnie więc wilajaty i wchodzące w ich skład sektory, choć miały być jednostkami administracyjnymi Emiratu Kaukaskiego, w praktyce są jedynie formą samoorganizacji bojowników.

Żaden z wilajatów Emirat nie podejmuje działań nakierowanych na zarządzanie danym obszarem, koncentrując się na walce zbrojnej. Islamskie organizacje terrorystyczne działające w innych częściach świata niejednokrotnie podejmowały takie próby tworząc zakonspirowane administracje terenowe (obejmujące system podatkowy, sądowniczy itd.) dublujące system państwowej administracji na terenie ich działalności. Na Kaukazie istnieją podobne instytucje (przede wszystkim polubowne sądy szariackie, przed którymi rozpatrywane są spory cywilne), cieszące się sporą popularnością ze względu na stopień skorumpowania rosyjskich sądów, nie są one jednak powiązane z Emiratem Kaukaskim⁶².

Bojownicy Emiratu Kaukaskiego stosują okazyjnie alternatywne nazewnictwo niektórych rejonów i miejscowości, jednak i w tym zakresie panuje chaos i niekonsekwencja. Stolica Dagestanu Machaczkała jest przez nich np. nazywana Szamilką (od imienia imama Szamila), Bujnack – Temir-Chan-Szurą (dawna,

⁶¹ <http://www.kavkazchat.com/showthread.php?t=37676>

⁶² <http://www.al-azkhar.ru/node/719> oraz <http://www.baltinfo.ru/2012/04/20/Dagestanskie-obschestvennye-organizacii-predlozhili-sozdat-shariatskii-sud-273589>

przedrewolucyjna nazwa miasta), rejon kzyżyłjurtowski – rabbanikalińskim (od imienia jednego z pierwszych przywódców dagestańskich bojowników – Rabbani Chalilowa) itd. Również czeczeńscy bojownicy stosują alternatywne nazwy: Grozny jest w ich terminologii Dżocharem, rejon staropromysłowski czeczeńskiej stolicy – rejonem maschadowskim, zaś oktiabrski (a według innych źródeł zawodski) – jandarbijewskim (od imienia Zelimchana Jandarbijewa). Zmianianie nazw miejscowości bądź rejonów na taką a nie inną manierę dowodzi stopnia zsovietyzowania bojowników, którzy mimo walki o państwo islamskie nie mogą uwolnić się od sowieckiej mentalności. Dokładnie w ten sam sposób postępowali bolszewicy zmieniając nazwy miast na cześć swoich dowódców i liderów.

Poszczególne wilajaty Emiratu Kaukaskiego są bardzo zróżnicowane pomiędzy sobą – największym pod względem liczebności bojowników i najważniejszym jeśli chodzi o ich aktywność jest Wilająt Dagestan, odpowiadający terytorialnie republice Dagestan. Zgodnie z powyższymi kryteriami do ważniejszych wilajatów można zaliczyć również wilajaty Czeczenia, Kabarda-Bałkaria-Karaczaj oraz Inguszetia. Pozostałe wilajaty – Czerkiesja oraz Step Nogajski (obejmujący Kraj Stawropolski) są jednostkami czysto wirtualnymi⁶³.

Wilająt Dagestan

Obejmuje całe terytorium Dagestanu i dzieli się na cztery sektory: północny (obszary na północ od Machaczkały wraz z Chasawjurtem i Kzyżyjurtem)), centralny (Machaczkała i okolice), górski (zachodnia, górzysta część republiki) i południowy (Derbent oraz południowe, graniczące z Azerbejdżanem rejonu). Te z kolei dzielą się na mniejsze rejonu i sektory, odpowiadające poszczególnym rejonom administracyjnym, miastom lub wsiom (np. chasawjurtowski, kizlarski, auchowski, kzyżyłjurtowski, gubdeński, kadarski, gimryński itd.).

Wilająt Dagestan jest najbardziej aktywnym oraz najliczniejszym (jeśli chodzi o liczbę bojowników) ze wszystkich wilajatów Emiratu Kaukaskiego. Choć trudno o dokładne cyfry (między innymi ze względu na różne modele przynależności do Emiratu), na terenie Dagestanu działa prawdopodobnie kilkuset bojowników i kilka tysięcy pomocników. Wilająt Dagestan prowadzi również aktywną działalność propagandowo-rekrutacyjną: posiada swoją stronę

⁶³ Np. Wilająt Step Nogajski: <http://kavkazcenter.com/russ/content/2014/01/09/102701.shtml>

internetową – www.vdagestan.com, na której zamieszcza materiały propagandowe, oficjalne stanowiska i wypowiedzi dowódców wilajatu, wykłady dotyczące salafickiego islamu oraz instrukcje dla przyszłych członków Emiratu. Jest obecny też na portalach społecznościowych, między innymi na serwisach Facebook⁶⁴ i Twitter⁶⁵.

Protoplastą Wilajatu Dagestan był dżamaat „Dżennet” (Raj), stworzony prawdopodobnie w 2002 r. przez Rasula Makaszaripowa, który otrzymał tę misję od Rabbaniego Chalilowa – Dagestańczyka walczącego u boku bojowników czeczeńskich⁶⁶. Po udanej serii zamachów przeprowadzonej w 2003 r. „Dżennet” został rozbity, Makaszaripow w 2003 r. stworzył jednak nowe ugrupowanie – dżamaat „Szariat” z garstki sfrustrowanej dagestańskiej młodzieży salafickiej, która zesłała do podziemia pod wpływem szykan, represji i blokowania legalnej działalności przez dagestańskie władze i struktury siłowe⁶⁷. Ideowym przywódcą „Szariatu” był Machacz (Jasin) Rasulow – absolwent Wydziału Lingwistyki Dagestańskiego Uniwersytetu Państwowego, współpracownik Dagestańskiego Centrum Naukowego Rosyjskiej Akademii Nauk i dziennikarz (m. in. dagestańskiej telewizji i gazety „Nowoje Dielo”). Dołączył do bojowników w 2005 r. po konflikcie personalnym z ówczesnym ministrem ds. informacji i polityki narodowościowej Dagestanu Zagirem Aruchowem (który zginął w 2005 r. w zamachu zorganizowanym przez Rasulowa)⁶⁸. Sam Rasulow został zabity w czasie operacji specjalnej w Machaczkale w 2006 r. Makaszaripow kierował dżamaatem do 2005 r., jego miejsce zajął Murad Lachajalow (Lak; 2003-2005). Kolejnymi dowódcami dżamaatu, który w 2006 r. przemianowany został w „dagestański front”, zaś w 2007 r. (wraz z powstaniem Emiratu Kaukaskiego) w Wilajat Dagestan byli: Rabbani Chalilow (2005-2007; Lak), Ilgar Mołaczijew (2007-2008; pseudonim Abdul Mażid; Cachur pochodzący z Azerbejdżanu; działał głównie na południu Dagestanu oraz – prawdopodobnie – w Azerbejdżanie), Umar Szejchułajew (emir Muaz; 2008-2009; Lak), Umalat Magomiedow (emir Al-Bara; 2009; Kumyk), Ibragim Gadżidadajew (2009-2010; Awar), Magomiedali Wagabow (emir Sejfullah Gubdeński; 2010; Dargijczyk; był jednocześnie kadim Wilajatu Dagestan), Israpil Walidżanow (emir Chasan; 2010-2011 Dargijczyk),

⁶⁴ <https://www.facebook.com/profile.php?id=100004940926828>

⁶⁵ https://twitter.com/vdagestan_

⁶⁶ <http://inosmi.ru/russia/20090930/253134.html>

⁶⁷ <http://www.memo.ru/hr/hotpoints/caucas1/msg/2008/06/m138409.htm>

⁶⁸ <http://www.utro.ru/articles/2006/04/17/540752.shtml>

Ibragimchalil Daudow (emir Salech; 2011-2012; Dargijczyk) ⁶⁹, Rustam Asilderow (emir Abu Muhammad; 2010-2014; Dargijczyk) ⁷⁰. Obecnie emirem Wilajatu Dagestan jest Awar Said Arakański ze wsi Arakany w rejonie uncukulskim (prawdziwe nazwisko nieznane), mianowany na to stanowisko przez Aliaschaba Kebekowa w grudniu 2014 r. po buncie Rustama Asilderowa i złożeniu przez niego przysięgi Państwu Islamskiemu ⁷¹.

Nie sposób natomiast podać aktualnych dowódców poszczególnych sektorów i dzamaatów, z kilku przyczyn: chaosu informacyjnego w materiałach samych bojowników, arabskich pseudonimów używanych przez mudżahedinów (najczęściej ukrywających prawdziwe nazwiska) oraz faktu, iż zmieniają się oni co kilka miesięcy ginąc podczas operacji antyterrorystycznych przeprowadzanych przez struktury siłowe.

Na przełomie 2014 i 2015 r. Wilajat Dagestan dotknął poważny kryzys wewnętrzny spowodowany buntem części dowódców i podporządkowanych im oddziałów, którzy wypowiedzieli posłuszeństwo Kebekowowi i porzucili Emirat Kaukaski składając przysięgę samozwańczeniu kalifowi Ibrahimowi (przywódcy Państwa Islamskiego). Byli wśród nich: wali wilajatu Rustam Asilderow (emir Abu Muhammad) oraz emirowie sektorów: szamilkalińskiego (Machaczkała) Abu Muhammad Agaczański (ze wsi Agaczauł) ⁷², chasawjurtowskiego (emir Ibrahim) ⁷³, babajurtowskiego Abdułła ⁷⁴, kyzyljurtowskiego (dane osobowe nieznane), południowego emir Abu Jasir ⁷⁵ oraz cumadyńskiego emir Abu Muaz ⁷⁶. Decyzja ww. dowódców spotkała się z ostrą krytyką przywódców Emiratu m.in. emira górskiego sektora Magomieda Sulejmanowa, kadiego Emiratu Abdułły Kosteckiego oraz samego Kebekowa, który nazywając buntowników zdrajcami pozbawił ich wszystkich sprawowanych funkcji ⁷⁷. Wydarzenia w Dagestanie stały się także okazją do

⁶⁹ <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2011/05/13/81518.shtml>

⁷⁰ <http://vdagestan.com/abu-muhammad>

⁷¹ <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2014/12/20/107411.shtml>

⁷² <http://fisyria.info/?p=14167>

⁷³ https://www.youtube.com/watch?v=bYEJ73q_N4k

⁷⁴ http://vk.com/video-83135741_171192445?list=c758a2af5749ceb89b

⁷⁵ <http://fisyria.info/?p=14124>

⁷⁶ <http://fisyria.info/?p=14320>

⁷⁷ <http://vdagestan.com/poslanie-ot-mudzhaxida-shama-k-mudzhaxidam-imarata-kavkaz.djihad>; <http://vdagestan.com/razyasnenie-kadiya-dagestana-po-povodu-prisyagi-abu-muxammada-kadarskogo-abu-bakru-al-bagdadi.djihad>; <https://www.youtube.com/watch?v=IdNqBqhrqws>.

ostrej wymiany zdań a nawet wzajemnego obkładania się klątwami przez zwolenników Emiratu Kaukaskiego i Państwa Islamskiego, zarówno tych przebywających na Kaukazie, jak i Bliskim Wschodzie (np. między Abdullą Kosteckim i Abu Dżihadem)⁷⁸ oraz licznych sporów w kaukaskich środowiskach salafickich (m.in. na islamskich forach internetowych). Bunt znacznej części bojowników w Dagestanie (a także Czeczenii – patrz poniżej) oznacza prawdopodobnie trwały rozłam w ramach Emiratu Kaukaskiego.

Wilajat Czeczenia

Wilajat ten obejmuje terytorium Czeczenii, dzieli się na sektor wschodni i zachodni (kolejna niekonsekwencja w terminologii bojowników będąca jeszcze jedną kopią rozwiązań iczkeryjskich; w innych wilajatach sektory są mniejszymi jednostkami), te zaś na poszczególne rejonysektory (urus-martanowski, gudermeski, kurczałojewski, wiedeński, nożaj-jurtowski, centorojewski itd.). Wilajat jest ideowym i organizacyjnym spadkobiercą Czeczeńskiej Republiki Iczkeria, za którego się sam uważa.

Pierwszym walim wilajatu był Dokka Umarow (2007-2013; z krótką przerwą w 2010 r. gdy walim był Chusejn Gakajew)⁷⁹. Obecnie jest nim emir Chamzat (Asłan Biutukajew), który dowodzi również sektorem zachodnim⁸⁰. Kadim wilajatu jest Biesłan Machauri (emir Muhammad) będący jednocześnie emirem sektora sunżeńskiego. Stanowisko naiba i emira wojskowego jest nieobsadzone. Przez szereg lat Czeczenia podzielona była na dwie główne strefy działalności bojowników, odpowiadające tzw. frontom – wschodniemu i zachodniemu. Przez ostatnie lata na zachodzie (Aczchoj-Martan, Urus-Martan, granica z Inguszetią) kontrolę nad bojownikami sprawował Umarow, na wschodzie dominowali tacy komendanci jak Asłambek Wadałow oraz Chusejn Gakajew. Do wyjazdu do Syrii w 2013 r. dużą rolę odgrywał też pochodzący z południowej Czeczenii Tarchan Gazijew oraz działający we wschodniej części republiki Machran Saidow, który jednak w grudniu 2014 r. złożył przysięgę kalifowi Ibrahimowi⁸¹. Obecnie najważniejsi dowódcy to Asłan Biutukajew, Biesłan Machauri (sektor sunżeński), emir Abdurachman (sektor gudermeski),

⁷⁸ Zob. np. <http://vdagestan.com/poslanie-ot-mudzhaxida-shama-k-mudzhaxidam-imarata-kavkaz.djihad>; <https://www.youtube.com/watch?v=zghc96gNGhg>; <http://fisyria.info/?p=14110>.

⁷⁹ <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/191428/>

⁸⁰ <http://checheninfo.com/?p=267>

⁸¹ <http://www.radiomarsho.com/content/article/25478839.html>

emir Muchtar (sektor aczchoj-martanowski) i prawdopodobnie Asłambek Wadałow. Pozostali dowódcy poszczególnych sektorów są znani jedynie z arabskich przydomków i niewiele o nich wiadomo (emirem Urus-Martanu jest np. niejaki emir Islam, Kurczałoja – Iman itd.⁸²). Działalność Wilajatu Czeczenia jest sporadyczna i skoncentrowana na fizycznym przetrwaniu nielicznych bojowników pozostających w Czeczenii. Tym niemniej, akcja w Groznym, którą bojownicy przeprowadzili z 3 na 4 grudnia 2014 r. (rajd w wyniku którego śmierć poniosło 14 przedstawicieli czeczeńskich struktur siłowych a niemal 40 zostało rannych) pokazuje, że wciąż są w stanie organizować ataki, choć mogą one mieć jedynie charakter samobójczy (w czasie walk zgięli wszyscy mudżahedini – 11 osób). W wymiarze terytorialnym ich obecność i aktywność ogranicza się do południowo-zachodniej i południowo-wschodniej Czeczenii (górska i lesista część republiki). Nie posiadają prawdopodobnie ani zaplecza ani struktur w Groznym oraz w centralnej i północnej Czeczenii.

Po objęciu przywództwa przez Biutukajewa wyraźnie zaktywizowała się propagandowo-informacyjna działalność wilajatu. Głównym organem propagandowym jest strona internetowa www.checheninfo.com. W przeciwieństwie do innych wilajatów, Czeczenia posiada również własnego przedstawiciela za granicą, którym jest brat Dokki Umarowa – Achmad Umarow (Chamza)⁸³.

W drugiej połowie grudnia w Czeczenii miały miejsce wydarzenia, które mogą w znacznym stopniu zaważyć na dalszym losie wilajatu czeczeńskiego. Idąc za przykładem części dagestańskich mudżahedinów kilku czeczeńskich dowódców wraz z podporządkowanymi sobie oddziałami wypowiedziało posłuszeństwo kierownictwu Emiratu Kaukaskiego i złożyło przysięgę przywódcy Państwa Islamskiego – kalifowi Ibrahimowi. Byli wśród nich: dowódca tzw. sektora wschodniego Machran Saidow (emir Jakub) oraz emirowie sektorów wieńskiegos Usama i itum-kalińskiego Chamzat⁸⁴, jak również nieznany dotąd džamaat „Taifa ul-Mansura” kierowany przez emiera Abu Umara⁸⁵. Wypowiedzenie posłuszeństwa emirowi oznacza rozłam i najpoważniejszy kryzys w wilajacie (i szerzej całym Emiracie Kaukaskim) od

⁸² <https://www.youtube.com/watch?v=A0mDggeV12I>

⁸³ <http://checheninfo.com/?p=668>

⁸⁴ <http://fisyria.info/?p=14164>

⁸⁵ https://ia902700.us.archive.org/20/items/qazwsxedc_85/001.mp3

2010 r., poważnie go osłabiający i mogący zaważyć na jego dalszych losach. Według stanu na początek stycznia 2015 r. emir wilajatu Aślan Biutukajew nie ustosunkował się do buntu.

Wilajat Inguszetia

Wilajat Inguszetia obejmuje terytorium Inguszetii oraz Osetii Północnej (od 2009 roku), stolicą wilajatu ma być w przyszłości Władykaukaz, zwany przez bojowników Buro (inguska nazwa miasta). Przez pierwsze lata drugiej wojny czeczeńskiej bojownicy starali się nie podejmować akcji zbrojnych na terytorium Inguszetii kierując się własnymi interesami: republika była schronieniem dla setek tysięcy czeczeńskich uchodźców, wśród których bojownicy mogli się ukrywać i spośród których rekrutowali ochotników. Nie bez znaczenia był również fakt, że Inguszetią do 2001 r. rządził charyzmatyczny prezydent Rusłan Auszew, który cieszył się respektem nie tylko wśród Inguszy, ale również Czeczenów, w tym bojowników⁸⁶. Doceniali oni m.in. wieloletnie poprawne relacje łączące Auszewa i przywódców czeczeńskiego ruchu niepodległościowego (np. Dudajewa czy Maschadowa). Auszew blokował również bezkarne działania represyjne federalnych struktur siłowych na terenie Inguszetii.

Sytuacja zaczęła się zmieniać po odsunięciu Auszewa i osadzeniu przez Kreml na stanowisku prezydenta nieudolnego i pozbawionego autorytetu generała FSB Murata Ziazikowa, który był uległy nie tylko wobec Kremla ale również rosyjskich struktur siłowych. Za jego prezydentury rozpoczęły się regularne „zaczystki” (operacje specjalne) w obozach czeczeńskich uchodźców w Inguszetii oraz inguskich wioskach. Rezultatem była radykalizacja uchodźców oraz samych Inguszy, jak również podjęcie przez bojowników decyzji o rozszerzeniu działań zbrojnych na terytorium Inguszetii. Apogeum zaostrenia sytuacji był rajd dowodzonych przez Szamila Basajewa bojowników na Nazrań w czerwcu 2004 r. (bojownicy na kilka godzin opanowali część terytorium republiki zabijając kilkudziesięciu funkcjonariuszy struktur siłowych) oraz zamach w Biesłanie (wrzesień 2004 r.) zorganizowany z terytorium Inguszetii. Od tego momentu republika stała się jedną z najbardziej niestabilnych na Kaukazie.

⁸⁶ <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/11566/>

W 2004 r. powstał inguski batalion „Kalifat” pod dowództwem Iljasa Gorczechanowa, a następnie, od 2005 r. Ali Tazijewa (emir Magas) – jednego z najbardziej wpływowych dowódców w ramach całego EK⁸⁷. W 2007 r. batalion przekształcił się w Wilajat Inguszetia. Pierwszym walim wilajatu był Tazijew (2007-2010), po jego aresztowaniu inguskimi bojownikami dowodzili kolejno: Ilez Gardanow (2010), Isa Chaszagulgow (2010; zatrzymany i skazany na dożywocie), Adam Cyzdojew (2010-2012), Dżamaleil Mutalijew (emir Adam, 2012-2013), Artur Getagażew (emir Abdullah; 2013-2014 r.; był jednocześnie kadim wilajatu)⁸⁸.

Obecnie stanowisko waliego wilajatu nie jest obsadzone, podobnie jak kadiego. Nieliczni pozostali bojownicy w Inguszetii podejmują okazyjne ataki na struktury siłowe oraz prowadzą działalność propagandową (za pośrednictwem strony internetowej – www.hunafa.com), trudno ją jednak porównać z aktywnością z lat ubiegłych (gdy republika była jedną z najbardziej niestabilnych w regionie). Znaczenie wilajatu w strukturze Emiratu Kaukaskiego jest obecnie minimalne, podziemie zbrojne w Inguszetii nigdy nie podniosło się po ciosie jakim był areszt Alego Tazijewa. Na jego osłabienie wpłynęły nie tylko udane operacje specjalne struktur siłowych, ale również skuteczna polityka amnestyjna i adaptacyjna bojowników wdrażana przez sprawującego urząd prezydenta Inguszetii od 2008 r. Junus-beka Jewkurowa.

Wilajat Kabardy, Bałkarii i Karaczaju

Wilajat Kabardy, Bałkarii i Karaczaju (KBK), nazywany czasami również Zjednoczonym Wilajatem Kabardy, Bałkarii i Karaczaju obejmuje terytorium republik Karaczajo-Czerkiesja i Kabardo-Bałkaria. Nie jest jasne czy Nalczyk (stolica Kabardo-Bałkarii) czy Czerkiesk (stolica Karaczajo-Czerkiesji) ma być wg. bojowników przyszłą stolicą wilajatu KBK. Nie jest również znany dokładny podział wilajatu na rejony/sektory.

Pierwszym walim wilajatu był Anzor Astemirow (emir Sejfullah Kabardyński), Kabardyjczyk, figura niezwykle ważna nie tylko w kabardyjsko-bałkarskim podziemiu, ale i całym Emiracie (jeden z jego ideowych twórców, blisko współpracujący z Basajewem)⁸⁹. Astemirow zginął w 2010 r. podczas

⁸⁷ <http://hunafa.com/?p=16316>

⁸⁸ <http://hunafa.com/?p=13882>

⁸⁹ <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2008/09/29/61307.shtml>

przypadkowej wymiany ognia z przedstawicielami struktur siłowych⁹⁰. Następnymi emirami byli: Asker Dżappujew (2010-2011), Alim Zankiszew (2011-2012), Timur Tatczajew (2012), Rusłan Batyrbekow (2012), Chasanbi Fakow (2012-2014), Tengiz Guketlow (2013-2014), oraz Astemir Berchamow (emir Al-Bara; marzec-maj 2014, zabity w maju 2014 r.). Obecnie to stanowisko zajmuje Zalim Szezbuchow (emir Salim)⁹¹.

W przypadku Kabardo-Bałkarii protoplastą wilajatu był batalion „Jarmuk”, który powstał w 2004 r. wskutek zejścia do podziemia przez kabardyjskich i bałkarskich salafitów ze względu na masowe represje ze strony miejscowych struktur siłowych (przyłączyli się oni do garstki radykalnych salafitów, którzy wcześniej walczyli w Czeczenii). Jego pierwszymi liderami byli Muslim Atajew (wcześniej przebywał w Wąwozie Pankiskim w Gruzji w oddziale Rusłana Gielajewa), Artur Mukożew oraz Adam Semenow, zaś ideowymi przywódcami Anzor Astemirow (amir Sejfullach) i Musa Mukożew⁹². Batalion został rozformowany w 2007 r. i włączony w struktury Wilajatu Kabardy, Bałkarii i Karaczaju.

Choć obecnie podziemie zbrojne w sąsiedniej Karaczajo-Czerkiesji jest znacznie słabsze niż w Kabardo-Bałkarii, działalność karaczajskich bojowników ma dłuższą historię. Wspólnota radykalnych salafitów została stworzona w miejscowości Uczkeken jeszcze w 1995 r. (według niektórych danych założył ją przebywający wcześniej w krajach arabskich Ramazan Borłakow). Dżamaat jeszcze w latach 1996-1999 nawiązał kontakty z czeczeńskimi separatystami (m.in. z Basajewem i Chattabem), czego rezultatem był pobyt kilku jego członków w obozie szkoleniowym Chataba. Liderem karaczajskich radykalnych salafitów był wówczas Aczemez Goczijajew. Dżamaat uaktywnił się wraz z rozpoczęciem drugiej wojny czeczeńskiej, biorąc udział w organizacji zamachów terrorystycznych i akcji zbrojnych nie tylko na terytorium Karaczajo-Czerkiesji, ale również Rosji „właściwej”. Według oficjalnej wersji karaczajski dżamaat miał stać za organizacją zamachów terrorystycznych w Moskwie i Wołgodońsku w 1999 r. (wg informacji Aleksandra Litwinienki został jednak jedynie wykorzystany przez rosyjskie

⁹⁰ <http://nohchipress.info/2010/03/1703>

⁹¹ <http://www.islamdin.com/video/1805-baygat.html> oraz <https://07.mvd.ru/cit/Rozisk/item/2265874/>

⁹² <http://www.dailymotion.com/video/xd08fm> сейфуллах-анзор-астемиров-о-таухиде_shortfilms

służby specjalne), serią zamachów w Kraju Stawropolskim w latach 2000-2001 r. oraz zamachami w rosyjskim metrze w 2004 r. Po ucieczce Goczijajewa w 2000 r. (prawdopodobnie przebywa obecnie w Turcji) dzamaatem dowodził Rusłan Chubijew, który po utworzeniu Wilajatu Kabardy, Bałkarii i Karaczaju został emirem karaczajskiego sektora. Do 2009 r. ugrupowanie Chubijewa zostało jednak całkowicie rozbite, a sam emir zginął. Od tego czasu dzamaat przestał de facto funkcjonować⁹³.

Przez wiele lat od proklamacji Emiratu Kaukaskiego Wilajaty Kabardy, Bałkarii i Karaczaju były jednym z najbardziej aktywnych. Wiązało się to z dużą liczbą organizowanych akcji zbrojnych, jak również wysoką pozycją i powszechną estymą Anzora Astemirowa. Skuteczna działalność i brutalne represje ze strony rosyjskich struktur siłowych w Kabardo-Bałkarii doprowadziły jednak do poważnego osłabienia struktur EK w tej republice. Obecnie, choć często dochodzi tam do starć, zdecydowana większość z nich odbywa się w wyniku operacji antyterrorystycznych, podczas których bojownicy są dziesiątkowani. Wilajaty działają w głębokiej konspiracji koncentrując się na przetrwaniu. Ma prawdopodobnie bardzo ograniczony kontakt z dowództwem całej organizacji. W przeciwieństwie do Czeczenii i Dagestanu, kabardyjscy i bałkarscy bojownicy i ochotnicy nie wyjeżdżają masowo na dżihad do Syrii i Iraku.

Jeszcze spokojniejsza sytuacja panuje w Karaczajo-Czerkiesji, gdzie praktycznie nie ma podziemia zbrojnego, choć istnieją wspólnoty salafickie (obecnie pokojowe). Względna stabilność Karaczajo-Czerkiesji po części wynika z polityki miejscowych władz i struktur siłowych, które nie stosują masowych represji wobec salafitów.

Podobnie jak dagestańscy, czeczeńscy i inguscy bojownicy również Wilajaty Kabardy, Bałkarii i Karaczaju posiadają własną stronę internetową – www.islamdin.com. Jej autorzy publikują wiele (o wiele więcej niż w przypadku stron pozostałych wilajatów) materiałów poświęconych zagadnieniom związanym z szariatem i teologią islamską, znacznie mniej natomiast dotyczących samego wilajatu⁹⁴. Świadczy to prawdopodobnie o zamieraniu działalności tej części Emiratu Kaukaskiego.

⁹³ <http://www.rg.ru/2009/12/10/reg-kuban/hubiev-anons.html>

⁹⁴ Np. <http://www.islamdin.com/articles/19-ibada/1500-2013-02-20-10-25-39.html>

Wilajat Step Nogajski

Obecnie ten wilajat istnieje jedynie w sferze wirtualnej. Na obszarze Kraju Stawropolskiego nie ma podziemia zbrojnego, a tym bardziej żadnych struktur Emiratu Kaukaskiego. Jego powstanie wiąże się z działalnością tzw. nogajskiego batalionu na pograniczu Dagestanu, Kraju Stawropolskiego (rejon nieftiekumski) oraz Czeczenii, który w latach 2003-2007/2008 dokonał szeregu akcji zbrojnych na tym obszarze. W jego skład wchodziłi głównie radykalni salafici narodowości nogajskiej, którzy pod wpływem prześladowań zeszli do podziemia. W latach późniejszych batalion został rozbity i dziś prawdopodobnie nie istnieje.

Rozdział 4

Metody działania Emiratu Kaukaskiego

Działalność Emiratu Kaukaskiego można podzielić na trzy kategorie: działania nakierunkowane na przetrwanie bojowników, aktywność zbrojna i terrorystyczna (zarówno na terenie Kaukazu Północnego, jak i w innych częściach Rosji), oraz działalność propagandowa.

Najważniejszym, choć często pomijanym aspektem działalności Emiratu Kaukaskiego, jest samo przetrwanie bojowników walczących w jego szeregach. Ze względu na różne modele przynależności do Emiratu, metody działania w tej sferze są zróżnicowane, w każdym jednak przypadku większość działań ukierunkowana jest na konspirację przed rosyjskimi strukturami siłowymi stanowiącymi główne zagrożenie dla bojowników, członków i sympatyków Emiratu Kaukaskiego. Metody działań w tym zakresie są różne dla poszczególnych grup wewnątrz EK. Bojownicy z oddziałów partyzanckich ukrywający się w lasach i górach kładą nacisk na ograniczenie liczby osób które wiedzą o miejscu ich dyslokacji (najczęściej łącznikami ze światem zewnętrznym są naibowie poszczególnych dowódców⁹⁵), maskowanie swojej obecności na danym obszarze poprzez budowę skomplikowanych i trudnych do wykrycia z powietrza schronów (siły rosyjskie używają do wykrycia zgrupowań bojowników helikopterów z aparaturą termowizyjną) oraz zdobywanie środków finansowych na własną działalność, zaopatrzenia i uzbrojenia (co ze względu na konieczność konspiracji pochłania dużo czasu)⁹⁶. W przypadku członków EK działających konspiracyjnie w miastach nacisk kładziony jest na ścisłe przestrzeganie dyscypliny konspiracyjnej, nieujawnianie swojej przynależności do Emiratu Kaukaskiego (np. niezapuszczanie bród), ostrożność w łączności wewnątrz organizacji, a w szczególności w używaniu telefonów komórkowych, które są najczęstszą przyczyną dekonspiracji członków EK przez struktury siłowe⁹⁷. Dla grup partyzanckich działających na terenach niezamieszkałych poważnym problemem jest zdobywanie artykułów spożywczych i lekarstw, wiąże się bowiem z koniecznością utrzymywania kontaktów z ludnością

⁹⁵ <http://www.vdagestan.com/legalnaya-zhizn.djihad>

⁹⁶ Instruktarz bojownika Wilajatu Dagestan Emiratu Kaukaskiego dotyczący budowy schronu i jego znaczenia: <http://www.islamdin.com/podpolye/45-guerrilla/1779--7-.html>

⁹⁷ <http://www.vdagestan.com/o-dopustivosti-lzhi-kak-vo-vremya-vojnny-tak-i-vne-ee-predelov.djihad>

okolicznych wiosek, wśród której jest znaczna ilość donosicieli. W tym zakresie kluczową rolę odgrywają pomocnicy i sympatycy Emiratu, których jednym z głównych zadań jest konspiracyjne dostarczanie żywności i medykamentów dla bojowników. Osoby te są również zmuszane do przestrzegania zasad konspiracji – aprowizacja bojowników jest nie tylko traktowana jako pomoc terrorystom, może również doprowadzić do dekonspiracji całego oddziału EK⁹⁸. Bardzo ważnym elementem działalności bojowników jest zdobywanie środków finansowych na własną działalność. Jest to zadanie egzystencjalne, bez którego realizacji istnienie Emiratu byłoby niemożliwe. Głównym źródłem dochodu są haracze ściągane głównie z lokalnych przedsiębiorców oraz urzędników, przy czym są one określane mianem podatku na prowadzenie dżihadu. „Procedura” zaczyna się najczęściej od przesłania odpowiedniej osobie wiadomości (najczęściej na „fleszce”). Zawiera ona wezwanie do regularnego płacenia haraczu oraz groźbę na wypadek braku zgody. W obawie przed konsekwencjami (morderstwo, wysadzenie sklepu, siedziby firmy itp.) przedsiębiorcy z reguły zgadzają się. Wymuszone haracze są głównym źródłem dochodu bojowników. Proceder jest rozpowszechniony przede wszystkim w Dagestanie. Zdarza się również, że środki pieniężne są im przekazywane dobrowolnie, z pobudek ideologicznych. Jest na tyle dochodowy, iż zdarza się, że sięgają po niego grupy przestępcze, które podszywają się pod bojowników. Z kolei przedstawiciele struktur siłowych wymuszają haracze na przedsiębiorcach wymuszając na nich rzekomą ochronę przed bojownikami.

Racją bytu, choć nie najważniejszym z punktu widzenia poświęcanego czasu, wymiarem działalności EK jest walka zbrojna. Metody działań zbrojnych podziemia przeszły znaczną ewolucję – w początkowym okresie funkcjonowania EK, bojownicy często atakowali struktury siłowe, później – wraz z osłabieniem zdolności bojowej organizacji – liczba tych ataków zaczęła spadać. Widoczne to jest w statystykach zabitych na Kaukazie Północnym, które uwzględniają ofiary po stronie bojowników, funkcjonariuszy i żołnierzy oraz cywilów. Choć nie pokazują aktywności Emiratu, pozwalają oszacować ogólne rozmiary przemocy na Kaukazie. W 2010 roku zginęło 749 osób (w tym 349 bojowników, 225 żołnierzy i funkcjonariuszy), w 2011 roku 750 osób (384 bojowników, 190 żołnierzy i funkcjonariuszy), w 2012 roku 700 osób (404 bojowników, 209 żołnierzy i funkcjonariuszy), w 2013 roku 529 osób (298 bojowników, 127 żołnierzy i funkcjonariuszy), zaś w 2014 roku 363 osoby, z

⁹⁸ <http://www.vdagestan.com/beregites-licemeriya-i-licemerov-o-lyudi-dzhixada.djihad>

czego aż 265 bojowników Emiratu Kaukaskiego i 59 żołnierzy i funkcjonariuszy (pozostałych 39 ofiar to osoby cywilne)⁹⁹.

Działania stricte bojowe Emiratu Kaukaskiego polegają głównie na organizowaniu zasadzek na konwoje i patrole przedstawicieli struktur siłowych oraz nielicznych atakach na posterunki, punkty kontrolne (najczęściej na drogach) czy obiekty infrastruktury. Duże operacje szturmowe, w których biorą udział setki bojowników, połączone z utrzymywaniem terenu (jak np. rajdy Szamila Basajewa na Nazrań w 2004 r. czy atak na Nalczyk w 2005 r.) należą już natomiast do historii. Przykładami takich działań, choć mających nieporównywalnie mniejszą skalę, mogą być: atak na posterunek milicji w Bienoj-Wiedeno (Czeczenia) w czerwcu 2008 roku¹⁰⁰, atak na delegatury MSW i FSB w Nalczyku w lutym 2011 roku¹⁰¹, zamach na stację transmisyjną telefonii komórkowej w Dagestanie w maju 2011 roku¹⁰² czy atak w Groznych w nocy z 3 na 4 grudnia 2014 r. Ograniczenie przez EK działań bojowych spowodowane było wyraźnym zmniejszeniem potencjału: coraz mniejszą liczbą bojowników, brakiem doświadczonych dowódców, problemami z zaopatrzeniem, niewielką skutecznością.

Pozostałe działania bojowe Emiratu Kaukaskiego polegają na indywidualnym terrorze: atakach na policjantów i przedstawicieli innych struktur siłowych oraz zabójstwach osób uznawanych za szczególnie szkodliwe. Obecnie jest to główna metoda bojowej działalności Emiratu Kaukaskiego. Przykładami takich działań może być zabójstwo szejcha Saida-efendi Czirkejskiego w sierpniu 2012 roku¹⁰³ czy wysadzenie ciężarówki z pracownikami policji w rejonie kyzyljurtowskim w Dagestanie w styczniu 2012 roku¹⁰⁴. Celem podobnych akcji jest zaznaczenie własnej obecności, demonstracja siły, zastraszenie funkcjonariuszy a nierzadko również zemsta na konkretnych osobach. Działania tego typu są szczególnie rozpowszechnione w Dagestanie, choć nie każdy

⁹⁹ Za: Maciej Falkowski, *Na peryferiach światowego dżihadu. Kaukaz Północny: iluzja stabilizacji*, OSW 2014. Dostępne na: http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/pw_46_pl_kaukaz-polnocny_net.pdf oraz statystyki ofiar z drugiej połowy 2014 r. publikowane na stronie www.kavkaz-uzel.ru

¹⁰⁰ <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/137882/> oraz <http://kavkazcenter.com/russ/content/2008/06/13/58861.shtml>

¹⁰¹ <http://ria.ru/incidents/20110225/338968433.html>

¹⁰² <http://news.bigmir.net/world/277654>

¹⁰³ <http://www.riadagestan.ru/news/2012/8/28/141613>

¹⁰⁴ <http://www.vesti.ru/doc.html?id=1190556&cid=8>

zamach lub zabójstwo funkcjonariusza państwowego jest tam dziełem bojowników. Przemoc, w tym także zabójstwa, są relatywnie powszechnym zjawiskiem w życiu politycznym i biznesowym tej republiki. W niektórych, szczególnie niestabilnych rejonach Dagestanu (np. chasawjurtowski, kyzyljurtowski, bujnacki) ma miejsce swego rodzaju „wojna gangów”: lokalne ugrupowania bojowników prowadzą wojnę z miejscowym wydziałem FSB bądź policji, w której obie strony używają wszelkich dostępnych środków (zabójstwa, zamachy, prześladowanie krewnych itd.). Nierzadko ma to charakter osobistej wojny między emirem a np. szefem lokalnego FSB.

Emirat Kaukaski podejmuje również działania stricte terrorystyczne, w tym zamachy samobójcze. Nie są to jednak skomplikowane zamachy terrorystyczne na dużą skalę z braniem zakładników, jakich dokonywali w przeszłości bojownicy czeczeńscy (głównie pod dowództwem lub kierownictwem Szamila Basajewa), na przykład zamach na teatr na Dubrowce w Moskwie w październiku 2002 roku (173 ofiar śmiertelnych), zamach w Biesłanie w 2004 roku (334 ofiar śmiertelnych) lub zamachy na dwa samoloty pasażerskie z 24 sierpnia 2004 roku (89 ofiar śmiertelnych)¹⁰⁵. Większość ataków terrorystycznych EK miało do tej pory miejsce na Kaukazie Północnym a ich celem byli funkcjonariusze lokalnych struktur siłowych. Przykładami takich ataków mogą być: zamach samobójczy na posterunek milicji w Nazranii w sierpniu 2009 roku (25 zabitych, 136 rannych)¹⁰⁶, zamach samobójczy na funkcjonariuszy milicji w Kizlarze w marcu 2010 roku (12 zabitych, 29 rannych)¹⁰⁷, zamach bombowy w parku w Stawropolu w maju 2010 roku (8 zabitych, 42 rannych)¹⁰⁸, zamach samobójczy na rynku w Władykaukazie we wrześniu 2010 roku (19 zabitych, 202 rannych)¹⁰⁹ czy zamach samobójczy na budynek MSW w Machaczkałe we wrześniu 2011 roku (5 ofiar śmiertelnych, 60 rannych)¹¹⁰.

Bojownicy Emiratu Kaukaskiego przeprowadzali również zamachy terrorystyczne na cele cywilne w Rosji poza Kaukazem Północnym. Do takich

¹⁰⁵ Zamachów samobójczych dokonały kobiety. Samoloty leciały na trasach Soczi-Moskwa i Moskwa – Wołgograd.

¹⁰⁶ <http://ria.ru/incidents/20090817/181276210.html>

¹⁰⁷ <http://www.svoboda.org/content/article/1998723.html>

¹⁰⁸ <http://www.vestikavkaza.ru/news/54779.html>

¹⁰⁹ <http://www.interfax.ru/russia/153803>

¹¹⁰ <http://kommersant.ru/pda/kommersant.html?id=1873721>

ataków można zaliczyć zamachy w moskiewskim metrze w marcu 2010 roku (41 zabitych, 88 rannych)¹¹¹, zamach samobójczy na lotnisku Domodiedowo w Moskwie z 24 stycznia 2011 roku (37 ofiar śmiertelnych, 170 rannych)¹¹² oraz serię trzech zamachów samobójczych na cele cywilne (komunikacja miejska, dworzec kolejowy) w Wołgogradzie w październiku i grudniu 2013 roku (łącznie 41 ofiar śmiertelnych i 107 rannych), przy czym za organizację tych ostatnich odpowiadała najprawdopodobniej grupa bojowników z Bujnacka, a nie kierownictwo Emiratu (Umarow już wówczas nie żył, a Kebekowa jeszcze nie wybrano)¹¹³.

Ataki terrorystyczne są z reguły przeprowadzane przez członków Emiratu Kaukaskiego działających konspiracyjnie, a nie bojowników będących w grupach partyzanckich. Często obecny jest motyw zemsty – zamachowcy bądź sami byli prześladowani za salafickie poglądy, prawdziwą lub domniemaną przynależność do EK lub ich bliscy i krewni byli ofiarami represji ze strony struktur siłowych. W przeszłości bardzo często zamachowcami-samobójcami były kobiety – żony zabitych bojowników. Działalność terrorystyczna wymierzona w rosyjską ludność cywilną została zakazana przez Dokkę Umarowa w związku z opozycyjnymi protestami przeciwko Władimirowi Putinowi na placu Bołotnym w Moskwie w 2011 roku¹¹⁴. Potem jednak, w związku ze zbliżającą się olimpiadą w Soczi, moratorium zostało przez niego zniesione. Następca Umarowa ponownie zabronił ataków terrorystycznych na rosyjskie cele cywilne, jak również uczestnictwa kobiet w zamachach i akcjach zbrojnych¹¹⁵.

Nie mniej ważnym elementem działalności Emiratu Kaukaskiego jest propaganda. EK jest silnie obecny w przestrzeni informacyjnej, wykorzystując

¹¹¹ <http://www.interfax.ru/russia/129857>

¹¹² <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2011/02/07/78967.shtml> oraz <http://www.vesti.ru/doc.html?id=422882>

¹¹³ <http://lenta.ru/news/2013/12/31/terakt/>; <http://vdagestan.com/15340.djihad> oraz <http://vdagestan.com/obrashhenie-mudzhaxidov-cumadinskogo-dzhamaata-gs-vd.djihad>

¹¹⁴ <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2012/02/03/88591.shtml>

¹¹⁵ Wypowiedź Aliaschaba Kebekowa dostępna na: https://archive.org/details/emir_kc_abu_muh_ques_answe_2014

w swej działalności media społecznościowe¹¹⁶, własne strony internetowe¹¹⁷ oraz audiowizualne i multimedialne materiały propagandowe własnej produkcji. Rozbudowana działalność propagandowa ma pełnić kilka zadań jednocześnie. Po pierwsze, jest ukierunkowana na radykalizację wspólnot salafickich na Kaukazie Północnym, przede wszystkim przekonywania o istnieniu warunków usprawiedliwiających dżihad obronny oraz konieczności – z punktu widzenia szariatu – prowadzenia takiego dżihadu¹¹⁸. Efektem tej radykalizacji ma być tworzenie bazy społecznej do dalszych działań, którymi mogą być zarówno rekrutacja nowych ochotników w szeregi Emiratu Kaukaskiego jak i pozyskiwanie nowych pomocników dla istniejących już struktur.

Dodatkowym aspektem działalności propagandowej Emiratu Kaukaskiego są materiały instrukcyjne objaśniające zasady konspiracji¹¹⁹, metody walki partyzanckiej¹²⁰, organizacje zamachów terrorystycznych, posługiwanie się bronią czy produkcję substancji wybuchowych w warunkach domowych¹²¹. Materiały te mają na celu nie tylko przygotowanie przyszłych bojowników czy szkolenie samotnych zamachowców (trudnych do wykrycia przez struktury siłowe ze względu na brak bezpośrednich powiązań z Emiratem Kaukaskim), ale również są swoistą reklamą EK. Pokazują one dżihad jako przygodę, możliwość sprawdzenia się, odwołują się do zakorzenionego w tradycji i kulturze narodów Kaukazu Północnego wzorca wojownika i kultu przemocy, przyczyniają się więc do wzrostu zainteresowania dżihadem i Emiratem Kaukaskim wśród młodzieży północnokaukaskich republik. Skutkiem ubocznym działań propagandowych jest niewątpliwie stopień zainteresowania dżihadem w ogóle, co często kończy się decyzją o wyjeździe na wojnę do Syrii. W propagandzie Emiratu krytyka takich wyjazdów jest widoczna, a przywódcy

¹¹⁶ W tym takie jak Twitter (np. https://twitter.com/vdagestan_), Facebook (np. <https://www.facebook.com/profile.php?id=100004940926828>) czy Youtube (np. <https://www.youtube.com/watch?v=WEsy6YV4mrg>). Emirat nie używa rosyjskich mediów społecznościowych, takich jak VKontakte, Odnoklasniki czy MojMir, jednak propaganda Emiratu Kaukaskiego jest tam również obecna.

¹¹⁷ Przede wszystkim: <http://www.kavkazcenter.com/>, <http://hunafa.com/>, <http://checheninfo.com/>, <http://www.vdagestan.com/> oraz <http://www.islamdin.com/>

¹¹⁸ Np. <http://www.islamdin.com/video/1786-salim.html>

¹¹⁹ Np. <http://vdagestan.com/bezopasnoe-slezhenie-ch-1-celi-slezheniya>, <http://vdagestan.com/bezopasnoe-slezhenie-ch-2-metody-i-vidy-slezheniya> lub <http://vdagestan.com/bezopasnoe-slezhenie-ch-3-zaklyuchitelnaya-planirovanie-slezheniya>

¹²⁰ Np. http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2012/12/22/95089_print.html

¹²¹ Np. <http://vdagestan.com/sovety-mudzhaxidam-ansaram.djihad>

Emirat Kaukaski: znaczenie dla sytuacji bezpieczeństwa na Kaukazie
Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia UdSC, czerwiec 2015

EK uzasadniają ją nakazami religijnymi – według nich z punktu widzenia szariatu dla mieszkańców Kaukazu Północnego kaukaski dżihad jest nie tylko obowiązkowy, ale i priorytetowy wobec syryjskiego¹²².

¹²² <http://vdagestan.com/amir-ik-ali-abu-muxammad-poslanie-s-sovetom-mudzhaxidam-shama-stenogramma.djihad> oraz <http://vdagestan.com/amir-gs-i-kadij-ud-abu-usman-vrednye-posledstviya-ostavleniya-dzhixada.djihad>

Emirat Kaukaski: znaczenie dla sytuacji bezpieczeństwa na Kaukazie
Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia UdSC, czerwiec 2015

Rozdział 5

Najważniejsi przywódcy bojowników kaukaskich i osoby związane z radykalnym islamem na Kaukazie Północnym

Abu Omar Sasitliński (wł. Israil Achmednabijew) – jeden z najważniejszych przywódców i ideologów salafickich na Kaukazie Północnym; urodził się w 1980 r. we wsi Nowosasitli w rejonie chasawjurtowskim (Dagestan); jest Awarem; jego rodzina pochodzi z rejonu cumadyńskiego, ze wsi Sasitli; ukończył szkołę średnią, a następnie uczył się w medresie w rodzinnej wsi; w 2000 r. wyjechał do Syrii, gdzie studiował w Instytucie Abu Nur; następnie uczył się w Egipcie na Uniwersytecie Al-Azhar; ukończył doktorat pod kierownictwem znanego teologa szejcha Mustafy Buga; według innych źródeł uczył się również w Libanie; po powrocie do Dagestanu buduje nową medresę w Nowosasitli, staje się znanym kaznodzieją i przywódcą nowosasitlińskich salafitów; zakłada również islamską organizację pozarządową; ludzie zwracają się do niego z problemami rodzinnymi, proszą o rozstrzygnięcie konfliktów zgodnie z szariatem; w internecie można znaleźć dziesiątki jego kazań; poglądy Achmednabijewa są skrajnie radykalne, wzywa de facto do nieuznawania władzy niewiernych, choć otwarcie nie popiera walki zbrojnej; po wybuchu wojny domowej w Syrii Abu Omar zbiera fundusze na pomoc humanitarną dla syryjskich uchodźców, kilkakrotnie jeździ do Syrii i Turcji; głosi również kazania, w których pośrednio wzywa do wyjazdu na dżihad; w 2014 r., w obawie przed zatrzymaniem wyjeżdża do Sztambułu, gdzie kontynuuje działalność kaznodziejską wśród miejscowej kaukaskiej diaspory oraz w internecie; w listopadzie 2014 r. zostaje aresztowany przez władze tureckie.

Rustam Asilderow (emir Abu Muhammad) – były wali Wilajatu Dagestan i emir dagestańskich bojowników; ur. w 1981 r. w Kałmucji (jego rodzina pochodzi z dżamaatu kadarskiego w rejonie bujnackim), Dargijczyk; w podziemiu zbrojnym od 2006/2007 r.; bliski współpracownik Aliaschaba Kebekowa; to najprawdopodobniej on zorganizował zamach na Saida-efendi Czirkejskiego w sierpniu 2012 r.; w grudniu 2014 r. wraz z dowódcą bojowników z Machaczkały Abu Muhammadem Agaczaulskim) wypowiedzieli posłuszeństwo Kebekowowi i złożyli przysięgę kalifowi Ibrahimowi – samozwańczemu liderowi Państwa Islamkiego; za jego przykładem podążyło

wielu dagestańskich i czeczeńskich komendantów; kilka dni później został nazwany zdrajcą i pozbawiony funkcji waliego i emira Dagestanu przez Kebekowa; Asildewrowa działa głównie w okolicach Bujnacka.

Islam Atabijew (Abu Dżihad Sziszani) – ur. 29 czerwca 1983 r. we wsi Ust-Dżeguta w Karaczajo-Czerkiesji; pomocnik Omara asz-Sziszaniego; pomimo przydomka „Sziszani” jest etnicznym Karaczajem; w latach 2003-2006 uczył się na Uniwersytecie Al-Azhar w Kairze; po powrocie do kraju został konspiracyjnym członkiem Emiratu Kaukaskiego; w 2009 roku aresztowany, a w 2010 skazany na rok pozbawienia wolności; w 2011 roku wyjeżdża do Turcji, a następnie do Syrii, gdzie później zostaje pomocnikiem Omara asz-Sziszaniego i odpowiada m.in. za propagandę Dżaisz al Muchadżirin wal Ansar; przechodzi na początku 2014 roku wraz Omarem asz-Sziszani do ISIS gdzie nadal jest jego pomocnikiem i odpowiada za rosyjskojęzyczną propagandę, prowadząc m.in. zażartą krytykę i polemikę z przedstawicielami Emiratu Kaukaskiego; to prawdopodobnie Abu Dżihad stał za rozłamem w szeregach emiratu, do jakiego doszło w grudniu 2014 r.

Omar asz-Sziszani (wł. Tarchan Batiraszwili) – jeden z czołowych dowódców w Państwie Islamskim dowodzący bojownikami PI na terytorium Syrii; ur. w 1980 r. w Birkiani (Wąwóz Pankiski Gruzji); ojciec – Gruzin, matka – Kistynka (gruzińska Czeczenka); ukończył miejscową szkołę; w latach 1999-2002 miał kontakt z bazującymi w Pankisi bojownikami Rusłana Gielajewa (wg. niektórych źródeł brał udział w ich niektórych akcjach); w 2006 r. powołany do gruzińskiej armii, gdzie w związku z dużymi zdolnościami i wzorową służbą zostaje skierowany do jednostek zwiadowczych; bierze udział w szkoleniach prowadzonych przez amerykańskich doradców; służy w armii podczas wojny gruzińsko-rosyjskiej w sierpniu 2008 r. (zajmuje się gromadzeniem informacji wywiadowczych o ruchach rosyjskich wojsk); po wojnie zwolniony z armii w związku z gruźlicą; wraca do Pankisi, gdzie nie może znaleźć pracy; w 2010 r. trafia do więzienia za nielegalne posiadanie broni; prawdopodobnie w więzieniu przechodzi nawrócenie, staje się salafitą; po przedterminowym wyjściu w 2011 r. wyjeżdża do Turcji, a następnie do Syrii, gdzie wkrótce staje na czele ugrupowania kaukaskich mudżahedinów – Armii Emigrantów i Pomocników (współpracującego z syryjską filią Al-Kaidy – Dżabhat al-Nusrą, lecz uznającą zwierzchnictwo emira Kaukazu); w listopadzie 2014 r. wraz z grupą zwolenników przyłącza się do Islamskiego

Państwa Iraku i Lewantu wchodząc w konflikt z Nusrą i Armią Emigrantów; dowodzi w kilku ważnych operacjach, głównie w okolicach Aleppo; ze względu na talenty wojskowe staje się jednym z czołowych dowódców w Państwie Islamskim; Omar ma dwóch starszych braci, którzy brali udział w wojnach czeczeńskich (jeden zginął; drugi również walczy w Syrii; wg niektórych źródeł to faktycznie on, a nie Omar jest głównym dowódcą); według niektórych opinii asz-Sziszani, podobnie jak Abu Dżihad są współpracownikami rosyjskich służb specjalnych.

Szamsuddin Batukajew – islamski uczonec, wieloletni przedstawiciel Emiratu za granicą; ur. w 1956 r. w Kazachstanie; w 1960 r. jego rodzina wróciła do Czeczenii; po ukończeniu szkoły powszechnej studiował w medresie Mir Arab w Bucharze, a następnie w Taszkencie; od 1991 r. włączył się w czeczeński ruch niepodległościowy; w okresie międzywojennym (1996-1998) był przewodniczącym Sądu Szariackiego Czeczeńskiej Republiki Iczkeria; od rozpoczęcia drugiej wojny czeczeńskiej przebywa w Turcji; w latach 2006-2007 „wiceprezydent” Czeczeńskiej Republiki Iczkeria, a w latach 2008-2010 r. przedstawiciel Emiratu za granicą (wakil); później rozpoczął pertraktacje z Kadyrowem dotyczące powrotu do Czeczenii; w 2010 r. Umarow zdecydował o likwidacji funkcji wakila; w październiku 2011 r. zorganizowano nieudany zamach na Batukajewa (autorstwa – według różnych źródeł – rosyjskich służb specjalnych lub również mieszkającego w Turcji b. czeczeńskiego komendanta Uwajsa Achmadowa); Batukajew ostatecznie nie wrócił do Czeczenii jednak nie podjął już współpracy z Emiratem.

Aslan Biutukajew (Bitukajew, Batukajew; emir Chamzat) – emir Wilajatu Czeczenia po śmierci Dokki Umarowa; ur. 22 października 1974 r. w Aczchoj-Martanie, jego rodzinną wsią jest Katyr-jurt; bliski współpracownik Umarowa, jego grupa działała zawsze w zachodniej Czeczenii; do 2010 r. nie był znanym komendantem; latem 2010 r. jednoznacznie poparł Umarowa podczas buntu najbardziej wpływowych dowódców (Wadałow, Gakajew, Gazijew, Muhannad); po tym wydarzeniu jego pozycja wzrosła, został dowódcą bojowników w zachodniej Czeczenii a potem następcą Umarowa; zorganizował zamach terrorystyczny na lotnisku Domodiedowo w Moskwie w styczniu 2011 r. (wykonany przez terrorystę-samobójcę) oraz zabójstwo Jurija Budanowa (czerwiec 2011 r.); od lipca 2011 r. był naibem Umarowa w wilajacie

Czeczenia, potem zastąpił go jako wali; był prawdopodobnie organizatorem akcji zbrojnej bojowników w Groznm, która miała miejsce 3-4 grudnia 2014r.

Tarchan Gazijew – b. dowódca frontu południowo-zachodniego i szef muchabratu (służby bezpieczeństwa Emiratu Kaukaskiego); ur. 11.11.1965 r. we wsi Poż-Poroj w rejonie itum-kalińskim; na początku drugiej wojny czeczeńskiej działał w rejonie szatojskim, następnie urus-martanowskim; bliski współpracownik Umarowa; w sierpniu 2010 r. wraz z kilkoma innymi komendantami czasowo wypowiedział posłuszeństwo emirowi, potem jednak na powrót uznał jego zwierzchnictwo; w strukturach Emiratu Kaukaskiego był do 2010 r.; prawdopodobnie w 2013 r. wyjechał do Syrii, brak jednak na ten temat szczegółowych informacji.

Bagauddin Kebedow (Bagautdin Magomiedow; Bahauddin Muhammad ad-Dagestani) – jeden z czołowych liderów salafickich w Dagestanie; ur. w 1942 lub 1945 r. w Wiedieno, dokąd jego rodzina została przesiedlona z Dagestanu po deportacji Czeczenów; po ich powrocie z zesłania rodzina Kebedowa osiedliła się w rejonie kyzyljurtowskim w Dagestanie; jeszcze w czasach sowieckich organizował tajną naukę religii i języka arabskiego; od 1989 r. wraz z bratem Abbasem Kebedowem organizowali wspólnotę islamską w Kyzyljurgie – jedną z pierwszych wspólnot salafickich w ZSRR; uczestniczyli w organizacji zjazdu i powołaniu Islamskiej Partii Odrodzenia (1990 r.); obok Achmada kadi-Achtajewa (ze wsi Kudali) Kebedowowie stają się najważniejszymi liderami salafickimi w Dagestanie; po wybuchu pierwszej wojny czeczeńskiej Bagauddin wraz ze zwolennikami wziął w niej aktywny udział, natomiast Abbas Kebedow pozostał w Dagestanie; po zakończeniu wojny wraca do Kyzyljurtu, jednak w 1997 r. zmuszony jest osiedlić się w Czeczenii (zgodnie z ich teorią jest to hidzra – z terytorium niewiernych na obszar gdzie obowiązuje szariat); wspólnota Kabedowa bazuje najpierw w Gudermesie, następnie w Urus-Martanie; Kabedow aktywnie wspiera ideę utworzenia państwa islamskiego na Kaukazie, bierze udział w kolejnych Zjazdach Narodów Czeczenii i Dagestanu, jest jednym z ich liderów; w 1999 r. wspiera atak Basajewa i Chattaba na Dagestan, jego ludzie biorą w nim aktywny udział; po rozgromieniu bojowników Kebedow udaje się na emigrację i osiada prawdopodobnie w Turcji; obecnie nie jest aktywnym kaznodzieją ani przywódcą dagestańskich salafitów.

Aliaschab Kebekow (Ali Abu Muhammad ad-Dagistani) – drugi emir Kaukazu; ur. 1 stycznia 1972 r. we wsi Teletl (rejon szamilski Dagestanu); jest narodowości awarskiej; nawrócił się prawdopodobnie późno; jeszcze w 1996 r. został skazany na wyrok więzienia w zawieszeniu za nielegalną produkcję alkoholu; od końca lat dziewięćdziesiątych uczył się w medresach w Tunezji i Syrii; po powrocie do Dagestanu w 2005 roku zajmował się nauczaniem w miejscowych medresach (najpierw w Tarki k. Machaczkały, a później w Kyzyljurdzie), był pomocnikiem znanego salafickiego lidera Murtażali Magomiedowa, który był jego wujem; po zabójstwie Magomiedowa w 2009 roku Kebekow przyłączył się do bojowników; ze względu na dużą wiedzę teologiczną szybko awansował w hierarchii bojowników, nigdy jednak nie dowodził operacjami militarnymi; najpierw zajmował stanowisko kadiego (sędziego) Wilajatu Dagestan, po śmierci Magomedali Wagabowa kadiego całego Emiratu (2010-2014), a od marca 2014 r. emira Kaukazu; 28 czerwca opublikowane zostało oświadczenie Kebekowa, w którym stwierdził, że atakowanie celów cywilnych nie powinno mieć miejsca; wezwał także bojowników aby powstrzymali się od zamachów samobójczych i udziału kobiet w atakach; ukrywa się na terytorium Dagestanu, prawdopodobnie w okolicach Bujnacka.

Abdulla Kostecki (prawdziwe nazwisko nieznane) – kadi Emiratu Kaukaskiego; prawdopodobnie mianowany na to stanowisko po objęciu przez Kebekowa funkcji naczelnego emira; jest Dagestańczykiem ze wsi Kostek w rejonie chasawjurtowskim; brak szczegółowych informacji na jego temat; w grudniu 2014 r. opublikował kilka nagrań, w których ostro polemizuje z jednym z liderów kaukaskich mudżahedinów walczących w ramach Państwa Islamskiego – Islamem Atabijewem (Abu Dżihad) i krytykuje składanie przysięgi PI przez niektórych dowódców EK.

Bieslan Machauri (emir Muhammad) – ur. w 1988 r.; emir sektora sunżeńskiego Wilajatu Czeczenia; jest jednocześnie kadim Wilajatu Czeczenia; pochodzi ze wsi Assinowskaja w Czeczenii; sądząc po nazwisko jego przodkowie pochodzą prawdopodobnie z Wąwozu Pankiskiego w Gruzji.

Sulejman Magomiedow (emir Abu Usman) – kadi Wilajatu Dagestan i emir górskiego sektora (obejmującego górzystą, zachodnią część Dagestanu, zamieszkaną głównie przez Awarów); obok Ali Abu Muhammada najbardziej

wpływowy ideowy przywódca bojowników islamskich na Kaukazie; ur. w 1976 r. we wsi Gimry (rejon uncukulski Dagestanu), jest narodowości awarskiej; wychowany w bardzo religijnej rodzinie i wsi; odebrał solidne wykształcenie muzułmańskie, najpierw w Dagestanie, następnie w Syrii (gdzie był liderem gimryńskich salafitów); po powrocie do Dagestanu w 2005 r. osiadł w rodzinnym aule, gdzie zajmował się propagandą salaficką oraz organizacją podziemia zbrojnego; od 2007 kadi Dagestanu, zaś od 2008 r. emir górskiego sektora wilajatu; na stronach dagestańskich radykałów można znaleźć jego wiele nagrań dotyczących zarówno islamu jak i dżihadu; ukrywa się prawdopodobnie w Gimrach lub okolicy; podczas buntu dowódców składających przysięgę kalifowi Ibrahimowi (grudzień 2014 r.) jednoznacznie opowiedział się za Emiratem Kaukaskim.

Fejzulla Margoszwili (Salahudin asz-Sziszani) – brak szczegółowych informacji na jego temat; pochodzi z wąwozu Pankiskiego w Gruzji; emir ugrupowania Armia Pomocników i Emigrantów (Dżaisz al Muchadžirin wal Ansar); walczył w szeregach Emiratu Kaukaskiego na Kaukazie Północnym, następnie prawdopodobnie przebywał w Turcji; po przyjeździe do Syrii (najprawdopodobniej w 2013 r.) wstąpił do DżMA; sprzeciwiał się włączeniu organizacji do ISIS; po odejściu Omara asz-Sziszaniego został emirem ugrupowania; jego pozycja w szeregach Dżabhat an-Nusry jest bardzo wysoka; uznaje zwierzchnictwo emira Kaukazu, choć ma to znaczenie wyłącznie symboliczne.

Murad Margoszwili (Muslim asz-Sziszani) – ur. w 1972 r. w Wąwozie Pankiskim w Gruzji, jego rodzina przeniosła się później do Czeczeno-Inguskiej ASRR; służył w Armii Radzieckiej, w jednostce stacjonującej w Mongolii; po rozpadzie ZSRR wrócił do Czeczenii; brał udział w pierwszej wojnie czeczeńskiej, od 1995 r. walczył pod dowództwem Chattaba; współpracował z wieloma dowódcami – ochotnikami z krajów muzułmańskich (m.in. Abu Walidem i Abu Dżafarem); był również emirem Wiedieno; w 2003 r. wzięty do niewoli przez Rosjan, spędził 3 lata w więzieniu; najpierw został skazany za udział w nielegalnym ugrupowaniu zbrojnym, jednak w 2006 r. Najwyższy Sąd Inguszetii uniewinnił go; po wyjściu z więzienia Margoszwili wyjechał do Pankisi, gdzie osiadł; wielokrotnie próbował wejść w kontakt z bojownikami w Czeczenii i wrócić do aktywnej walki, ci jednak mu nie ufali (obawiali się, że uwolnienie go przez Rosjan nie było przypadkowe, lecz został przez nich

zwerbowany); przez kilka miesięcy przebywał w Dagestanie, nie można wykluczyć, że współpracował z gruzińskimi służbami specjalnymi, które pomagały niektórym grupom bojowników przedostawać się na Kaukaz Północny (był prawdopodobnie zamieszany w wydarzenia w wąwozie Lopota w sierpniu 2012 r., gdzie doszło do walk pomiędzy bojownikami a oddziałami gruzińskimi); w związku z niemożnością powrotu do Czeczenii w 2012 r. wyjechał do Syrii, gdzie założył własne ugrupowanie – Dżunud asz-Szam, walczące w okolicach Aleppo i prowincji Latakia; współpracując z Armią Emigrantów i Pomocników lecz dystansując wobec jej konfliktu z Państwem Islamskim, które z kolei krytykuje za zbyt radykalizm i okrucieństwo (w tym Omara asz-Sziszaniego); stara się zachować niezależność; cieszy się dużym autorytetem wśród Czeczenów, w tym uchodźców przebywających w Europie.

Machran Saidow – ur. 22 stycznia 1975 r. we wsi Centoroj w Czeczenii; obecnie jeden z najbardziej wpływowych dowódców czeczeńskich; prawdopodobnie służył w oddziałach podporządkowanych Szamilowi Basajewowi; stał się sławny dzięki kilku udanym akcjom zorganizowanym od 2007 r., m.in. w okolicach rodzinnego Centoroju (skąd pochodzi również Ramzan Kadyrow); w 2010 r. poparł rozłamowców przeciwko Umarowowi; w sierpniu 2010 r. wspólnie z komendantami Zaurbekiem Awdorchanowem i emirem Abdurachmanem zorganizowali operację wymierzoną w kadyrowców we wsi Centoroj; wzięło w niej udział ok. 60 bojowników; do niedawna bliski współpracownik Asłana Biutukajewa; w grudniu 2014 r. poparł rozłam w Emiracie i wraz z emirami m.in. Wiedieno i Itum-kale złożył przysięgę Państwu Islamskiemu.

Ali Tazijew (emir Magas) – w latach 2007-2010 jeden z głównych przywódców Emiratu Kaukaskiego; urodził się w 1974 r. w Inguszetii; do 1998 r. pracował jako ochroniarz żony doradcy prezydenta Inguszetii Walerija Fatiejewa; jesienią 1998 r. kobieta została porwana, w co Tazijew był prawdopodobnie zamieszany; związał się wówczas z bojownikami; przez wiele lat nie znano jego prawdziwego nazwiska, podając błędnie, iż emir Magas nazywa się Achmed (lub Magomied) Jewłojew (Tazijew miał prawdopodobnie dwa paszporty na nazwisko Achmeda i Magomieda Jewłojewa); walczył pod dowództwem Abu al-Walida, potem przystąpił do tworzenia pierwszych oddziałów na terytorium Inguszetii; w 2004 r. został dowódcą inguskiego sektora sił zbrojnych Czeczeńskiej Republiki Iczkeria, zaś w 2006 r. dowódcą „frontu kaukaskiego”; po proklamacji Emiratu Kaukaskiego został wojennym emirem Emiratu, walim

i emirem Wilajatu Inguszetia; pełnił te funkcje do czerwca 2010 r. kiedy został aresztowany przez FSB w Małgobeku (Inguszetia); areszt Tazijewa był poważnym ciosem dla Emiratu, Umarow wystąpił nawet ze specjalnych oświadczeniem wzywając mudżahedinów, aby nie tracili ducha; podziemie w Inguszetii zostało jednak na tyle osłabione, że nie udało mu się odbudować struktur; Tazijew organizował lub brał udział w całym szeregu akcji zbrojnych i zamachów terrorystycznych na Kaukazie, w tym w zamachu w Biesłanie i rajdzie bojowników na Nazrań w 2004 r.; po zatrzymaniu został przewieziony do moskiewskiego więzienia Lefortowo; 15 października 2013 r. został skazany na dożywocie w kolonii karnej.

Mowladi Udugow – jeden z ideowych ojców Emiratu Kaukaskiego i od końca lat dziewięćdziesiątych zwolennik idei utworzenia państwa islamskiego na Kaukazie; ur. w 1962 r. w Groznm; należy do tejpu Characzoj; początkowo nazywał się Mowladi Temiszew, ale w połowie lat osiemdziesiątych zmienił nazwisko na nazwisko matki; w 1988 r. ukończył ekonomię na Czczeno-Inguskim Uniwersytecie Państwowym; po ukończeniu studiów pracował jako redaktor w niepodległościowej gazecie „Orientir”; od lat osiemdziesiątych związany z Jandarbijewem; od 1991 r. był rzecznikiem prasowym prezydenta Dżochara Dudajewa oraz ministrem informacji i prasy w separatystycznym rządzie Czeczenii; w latach 1994-1996 kierował aparatem propagandowym rządu czeczeńskiego, następnie był wicepremierem ds. polityki i informacji w rządzie Zelimchana Jandarbijewa (od sierpnia do grudnia 1996 r.); podczas wyborów prezydenckich w styczniu 1997 r., w których był jednym z kandydatów, opowiadał się za przekształceniem Czeczenii w państwo islamskie; otrzymał mniej niż 1% głosów; po wygraniu wyborów przez Maschadowa został wicepremierem rządu czeczeńskiego oraz ministrem spraw zagranicznych; aktywny członek rozmów z Rosjanami dt. statusu Czeczenii (od lata 1996 r.); od początku drugiej wojny na emigracji w Turcji (prawdopodobnie w mieście Izmir), gdzie zajmuje się zdobywaniem środków finansowych dla bojowników oraz polityką informacyjną (założyciel i główny redaktor portalu kavkazcenter.com); Udugow jest właściwie jedynym czeczeńskim politykiem, który przeżył tak długo zachowując jednocześnie wpływ na bieg wydarzeń.

Isa Umarow – brat Mowladi Udugowa; bliski współpracownik Basajewa i Chattaba; przeciwnik Maschadowa; jeden z głównych islamskich ideologów bojowników; zwolennik wtargnięcia do Dagestanu w 1999 r.; w październiku

2001 r. zasłynął zajęciem przekaźnika telewizyjnego we wsi Awtury; wystąpił wówczas na ekranie lokalnej czeczeńskiej telewizji (Awtury-10) wzywając do dalszego oporu; miał prawdopodobnie duży wpływ na Dokkę Umarowa (człowiek Mowladi Udugowa w otoczeniu Umarowa) i przyczynił się do podjęcia decyzji o proklamowaniu Emiratu Kaukaskiego (w niektórych źródłach określany jest wręcz jako twórca idei Emiratu); kilka lat temu w niewyjaśnionych okolicznościach wyjechał do Turcji, a następnie Syrii, gdzie prawdopodobnie przebywa obecnie; jest uwikłany w konflikt osobisty z Muradem Margoszwili; oskarżany był wielokrotnie (m.in. przez Achmeda Zakajewa) o współpracę z rosyjskimi służbami specjalnymi.

Asłambek Wadałow – do niedawna jeden z czołowych dowódców podziemia zbrojnego w Czeczenii; ur. w 1972 r. we wsi Iszchoj-jurt w rejonie gudermeskim Czeczenii; brał udział w pierwszej wojnie czeczeńskiej; na początku drugiej walczył pod dowództwem Chattaba; był najpierw emirem sektora gudermeskiego, następnie zaś dowódcą tzw. frontu wschodniego; wielokrotnie organizował napady na miejscowości we wschodniej Czeczenii, podczas których zabijano milicjantów i współpracowników władz, a także palono ich domy; w lipcu 2010 r. Dokka Umarow mianował Wadałowa walim Czeczenii w razie swojej śmierci; w sierpniu 2010 r. (po rezygnacji Umarowa z funkcji emira Kaukazu, następnie zaś jej odwołaniu) Wadałow przyłączył się do „puczystów”, którzy wypowiedzieli posłuszeństwo emirowi, za co został pozbawiony wszystkich funkcji i podany do sądu szariackiego; dopiero w lipcu 2011 r. Wadałow odnowił przysięgę złożoną Umarowowi; po śmierci Umarowa Wadałow był jednym z kandydatów na stanowisko emira; od wiosny 2014 r. brak o nim wiadomości; prawdopodobnie ukrywa się w górach wschodniej Czeczenii wraz z niewielką grupą zwolenników; w grudniu 2014 r. władze czeczeńskie zburzyły dom we wsi Iszchoj-jurt należący do jego krewnych.

Nieżyjący przywódcy, którzy mieli wpływ na powstanie Emiratu lub odgrywali istotną rolę w pierwszych latach jego istnienia

Supian Abdullajew (1956-2011) – jeden z najbardziej wpływowych komendantów w pierwszych latach Emiratu Kaukaskiego; urodził się w Kazachstanie, potem jego rodzina wróciła do rodzinnego rejonu wiedieńskiego; ukończył Czeczeno-Inguski Uniwersytet Państwowy i został nauczycielem w rejonie wiedieńskim; jednocześnie był sportowcem – zapaśnikiem; jeszcze w czasach sowieckich interesował się islamem, uczył się go u czeczeńskich

mułów, potem sam nauczał dzieci religii; w 1990 r. był jednym z organizatorów zjazdu założycielskiego Islamskiej Partii Odrodzenia w Astrachaniu; brał również aktywny udział w wydarzeniach politycznych w Czeczenii począwszy od 1990/1991 r.; w latach 1991-1994 kierował islamskim centrum „Ar-Risala” w Groznm; aktywnie walczył w czasie pierwszej wojny czeczeńskiej, był zastępcą dowódcy tzw. batalionu islamskiego; w latach 1996-1999 – wiceminister bezpieczeństwa szariackiego (rodzaj szariackich służb specjalnych); po rozpoczęciu drugiej wojny czeczeńskiej dowodził tzw. brygadą islamską „Dżundulla”; w 2002 r. Maschadow mianował go ministrem finansów i jednym z członków tzw. Państwowego Komitetu Obrony – Madżlis ul-Szury Czeczeńskiej Republiki Iczerka – powołanego przez czeczeńskiego przywódcę organu władzy przedstawicielskiej (de facto rada najważniejszych komendantów); Abdułłajew był już wówczas jednym z najbardziej wpływowych przywódców polityczno-wojskowych; od 2003 r. jednocześnie dowódca tzw. sektora szalińskiego, aktywnie organizuje działania partyzanckie; po proklamacji Emiratu Kaukaskiego został naibem emira; po zniesieniu w Czeczenii reżimu operacji antyterrorystycznej (wiosna 2009 r.) opublikował w internecie nagranie, w którym twierdził, że zapewnienia strony rosyjskiej, iż wojna się zakończyła są kłamstwem; był jednym z „ojców założycieli” Emiratu Kaukaskiego, miał prawdopodobnie duży wpływ na Umarowa; zginął podczas operacji specjalnej w rejonie sunżeńskim w marcu 2011 r.

Anzor Astemirow (1976-2010) – lider podziemia zbrojnego w Kabardo-Bałkarii i jeden z głównych ideologów Emiratu Kaukaskiego; urodził się w Kremenczugu na Ukrainie, dokąd w latach trzydziestych XX w. wyemigrował jego dziadek – kabardyński szlachcic – w obawie przed represjami; w latach osiemdziesiątych rodzina Astemirowa wróciła do Kabardo-Bałkarii i zamieszkała w przemysłowym mieście Tyrnyauz (południowa część republiki); następnie Astemirowowie osiedli w Nalczyku; na początku lat dziewięćdziesiątych Astemirow został wysłany przez Duchowny Zarząd Muzułmanów KBR na studia do Arabii Saudyjskiej (Rijad); po ukończeniu studiów wrócił do Kabardo-Bałkarii, został kaznodzieją w jednym ze stołecznych meczetów; w 1993 r. absolwenci Uniwersytetu Muhammada bin Sauda stworzyli w Nalczyku Centrum Islamskie, gdzie dominowały poglądy salafickie; w tym samym czasie w KBR zaczął się formować tzw. kabardyjsko-bałkarski dżamaat – wspólnota miejscowych salafitów, która bardzo szybko weszła w konflikt z Duchownym Zarządem Muzułmanów; Astemirow został

nieformalnym zastępcą przywódcy dżamaatu – Musy Mukożewa; aktywnie działał również w Centrum Islamskim; w 1999 r. władze, obawiające się wzrostu wpływów salafitów w republice, odmówiły Centrum rejestracji; w 1999 r., a następnie w 2001 r. Astemirow był aresztowany (podejrzewano go o związki z czecheńskimi separatystami), jednak z powodu braku dowodów dwukrotnie go zwalniano; w 2002 r. w Nalczyku powstał Kabardyjsko-Bałkarski Instytut Studiów Islamskich (kierowany przez Rusłana Nachuszewa) grupujący salafickich działaczy; Astemirow został wicedyrektorem instytutu; wielokrotnie występował publicznie oskarżając władze KBR o prześladowanie muzułmanów, kontynuował także głoszenie kazań; uczestniczył w życiu intelektualnym rosyjskich muzułmanów (np. biorąc udział w konferencjach w Moskwie); w tym okresie Astemirow nawiązał już prawdopodobnie kontakty z Szamilem Basajewem, który dążył do rozszerzenia teatru walk na inne republiki kaukaskie; w grudniu 2004 r. w KBR miała miejsce pierwsza duża akcja zbrojna miejscowych bojowników, którzy zorganizowali napad na Zarząd Federalnej Służby ds. Kontroli nad Obrotem Narkotyków, zginęło 4 milicjantów, okradziono skład broni; o organizację napadu władze oskarżyły Astemirowa oraz przywódcę inguskich bojowników – Iljasa Gorczchanowa; Astemirowa umieszczono na liście poszukiwanych, zaczął się ukrywać, tworząc jednocześnie podziemie zbrojne w KBR; w październiku 2005 r. był jednym z organizatorów napadu bojowników na Nalczyk, który był największą akcją miejscowego podziemia zbrojnego (w czasie walk zginęło kilkaset osób, w tym ponad 90 bojowników i 35 funkcjonariuszy struktur siłowych); po ataku czecheńscy separatyści oświadczyli, że został on zorganizowany przez „kabardyjsko-bałkarski front” na czele z emirem Sejfullahem (Astemirow); pozycja Astemirowa w obozie bojowników na Kaukazie była już wówczas bardzo wysoka, miał duży wpływ na Basajewa, Abdul-Chalima Sadułowajewa i Dokkę Umarowa; był jednym z „ojców założycieli” Emiratu Kaukaskiego; po jego proklamacji został kadim Emiratu pełniąc jednocześnie funkcję waliego i emira KBR; przez cały czas ukrywał się prawdopodobnie w Kabardo-Bałkarii; zginął w marcu 2010 r. podczas przypadkowej akcji struktur siłowych (próba kontroli dokumentów).

Szamil Basajew (1965-2006) - ur. w 1965 r. we wsi Dyszne-Wiedieno; należał do klanu Jałchoroj; służbę wojskową odbywał w wojskach lotniczych ZSRR; w 1987 r. zdał egzaminy do Moskiewskiego Instytutu Inżynierii Rolniczej, ale już rok później został wyrzucony; w latach 1989-1990 uczył się w Instytucie

Islamskim w Stambule; na początku 1991 r. wstąpił do powstających oddziałów Konfederacji Górskich Narodów Kaukazu; w sierpniu 1991 r. brał udział w obronie Białego Domu w Moskwie (po stronie Jelcyna); jesienią 1991 r. uczestniczył w obaleniu komunistycznych władz w Groznm; wystawił swoją kandydaturę na wyborach prezydenta Czeczenii w październiku 1991 r. (wygrał Dudajew); 9 listopada 1991 r. brał udział w porwaniu samolotu pasażerskiego TU-154 lecącego z Mineralnych Wód do Turcji – porywacze chcieli zaprotestować przeciwko wprowadzeniu stanu wyjątkowego w Czeczenii; na przełomie 1991 i 1992 r. walczył prawdopodobnie w Górskim Karabachu po stronie azerbejdżańskiej; w 1992 r. został głównodowodzącym oddziałów Konfederacji Narodów Kaukazu; od sierpnia tego roku brał udział w wojnie w Abchazji po stronie abchaskiej (był m.in. wiceministrem obrony Abchazji), wcześniej był szkolony przez rosyjski wywiad wojskowy (GRU); latem 1994 r. uczestniczył w walkach wewnętrznych w Czeczenii po stronie Dudajewa, był jednym z jego najbliższych współpracowników i szefem ochrony osobistej (tzw. batalion abchaski); tuż przed rozpoczęciem działań wojennych w 1994 r. pod dowództwem Basajewa było około 2 tys. bojowników; 14 czerwca 1995 r. oddział pod jego dowództwem zajął szpital w Budionnowsku (Kraj Stawropolski), biorąc około 1000 zakładników; Czeczeni zażądali wstrzymania działań wojennych w Czeczenii i rozpoczęcia negocjacji z Dudajewem; po nieudanym szturmie rosyjskich jednostek antyterrorystycznych rozmowy z Basajewem podjął premier Rosji Wiktor Czernomyrdin; bojownikom pozwolono wycofać się do Czeczenii; po akcji w Budionnowsku autorytet Basajewa w społeczeństwie czeczeńskim znacznie wzrósł; w kwietniu 1996 r. został dowódcą sił zbrojnych Czeczenii; w styczniu 1997 r. kandydował na prezydenta Czeczenii (zdobył 23% głosów); w lutym stanął na czele Partii Wolności Republiki Czeczeńskiej, potem został emirem Kongresu Narodów Czeczenii i Dagestanu, który odbył się w 1998 r.; w 1997 r. premier (był nim kilka miesięcy), od czerwca 1998 r. zastępca głównodowodzącego siłami zbrojnymi Iczkerii; w okresie międzywojennym klan Basajewa kontrolował znaczną część wydobycia ropy naftowej w Czeczenii; od 1998 r. związał się z radykalnymi islamistami, przed wszystkim z Saudyjczykiem Chattabem; we wrześniu 1999 r. oddziały bojowników dowodzone przez Basajewa i Chattaba wkroczyły do Dagestanu z celem utworzenia na Kaukazie Północnym państwa islamskiego; w lutym 2000 r. Basajew został ciężko ranny (stracił stopę) podczas próby przedarcia się z oblężonego przez Rosjan Groznego; od roku 2000 nie podejmował większych akcji zbrojnych przeciwko wojskom

federalnym, ukrywając się w górach, w okolicach Nożaj-jurtu; od początku drugiej wojny czeczeńskiej używał arabskiego pseudonimu Szamil Abu Idrys; po śmierci Chattaba w kwietniu 2002 r. pojednał się z Maschadowem, został przez niego mianowany zastępcą głównego dowódcy sił zbrojnych Iczkerii i emirem Rady Wojennej Iczkerii; po zajęciu teatru moskiewskiego 23 października 2002 r. przez komando Mowsara Barajewa Basajew przyznał się do zorganizowania zamachu, za co Maschadow pozbawił go wszystkim funkcji w podziemnych władzach czeczeńskich; od zamachu na Dubrowce przyznał się do wszystkich zamachów terrorystycznych w Czeczenii i poza jej granicami (m. in. do zamachu w Biesłanie); stworzył specjalny oddział zamachowców-samobójców do akcji dywersyjnych w Rosji, zwany Rijadus-Salichijn; dowodził atakiem bojowników na Inguszetię w czerwcu 2004 r.; w lutym 2005 r. nieoczekiwanie podporządkował się rozkazowi Maschadowa o jednostronnym zawieszeniu broni; był jednym z autorów rozszerzenia wojny poza granice Czeczenii, osobiście utrzymywał kontakty z podziemiem islamskim w innych republikach, przede wszystkim w Kabardo-Bałkarii (którą prawdopodobnie odwiedzał kilkakrotnie przed atakiem na Nalczyk w 2005 r.); zginął w lipcu 2006 roku w wiosce Ali-jurt w Inguszetii podczas wybuchu ciężarówki przewożącej materiały wybuchowe, którą osobiście kierował; władze rosyjskie ogłosiły, że jego śmierć była wynikiem operacji FSB.

Rabbani Chalilow (1969-2007) – urodził się w 1969 r. Bujnacku w Dagestanie, był narodowości lakijskiej; służył w wojskach ochrony pogranicza na granicy z Mongolią; po powrocie z armii założył własną piekarnię w Dagestanie; ożenił się z Patimat – jedną z siostr żony Chattaba; mieszkali w wiosce Karamachi (dżamaat kaderski); Chalilow wziął udział w rajdzie Basajewa na Dagestan w sierpniu 1999 r.; potem wraz ze swoim oddziałem (ok. 100 bojowników) przeszedł do rejonu nożaj-jurtowskiego w Czeczenii, gdzie zajmował się trenowaniem dagestańskich bojowników; w marcu 2001 r. Chalilow miał wyprawić pierwszych bojowników do Dagestanu; podejrzany był o zorganizowanie zamachu terrorystycznego w dagestańskim Kaspijsku 9 maja 2002 r. (zginęło wówczas ponad 40 osób); oddziały Chalilowa działały także w Czeczenii: w okolicach wsi Meskety, Gałajty i Zamaj-jurt (rejon nożaj-jurtowski); od ok. 2002 r. za pośrednictwem Rasula Makaszaripowa organizował podziemie zbrojne w Dagestanie, na którego czele stanął w 2005 r. (przeniósł się z Czeczenii do Dagestanu); zginął 17 września 2007 r. we wsi

Nowyj Sułak (rejon kyzyljurtoski), w trakcie szturmie domu, w którym się ukrywał.

Zelimchan Jandarbijew (1952-2003) – ur. w 1952 r. w Kazachstanie; pochodzi ze starego czeczeńskiego rodu mieszkającego w Starych Atagach; w 1981 r. ukończył Czeczeno-Inguski Uniwersytet Państwowy; w 1989 r. założył polityczną organizację „Bart”, a w 1990 r. Wajnachską Partię Demokratyczną, której celem jest utworzenie niepodległego demokratycznego państwa czeczeńskiego; był jednym z najważniejszych czeczeńskich działaczy niepodległościowych, którego poglądy stopniowo ewoluowały w stronę islamu; aktywnie uczestniczył w obradach Ogólnonarodowego Kongresu Narodu Czeczeńskiego (był w jego władzach; na czele stał Dudajew, zastępcą był Jusup Sosłambekow); Jandarbijew był członkiem pierwszego czeczeńskiego parlamentu (1991-1993), rozpuśczonego przez Dudajewa w 1993 r.; od kwietnia 1993 r. wiceprezydent Czeczenii; we władzach czeczeńskich zajmował się głównie sprawami ideologicznymi; w styczniu 1995 r. dowodził obroną centrum Groznego (jego sztab znajdował się w podziemiach Pałacu Prezydenckiego); od 1995 r. poszukiwany listem gończym przez FSB; 22 kwietnia 1996 r., po śmierci Dudajewa, objął funkcję prezydenta Czeczenii; 27 maja 1996 r. podpisał w Moskwie rosyjsko-czeczeńskie porozumienie o zakończeniu działań wojennych; uczestniczył w rozmowach na Kremlu z premierem Wiktorem Czernomyrdinem; w styczniu 1997 r. kandydował na prezydenta Czeczenii, przegrał jednak z Maschadowem, zajmując trzecie miejsce; po przekazaniu władzy Maschadowowi przeszedł do opozycji; był inicjatorem utworzenia tzw. Islamskiego Pułku Specjalnego (IPON), którym dowodził Arbi Barajew; po rozpoczęciu drugiej wojny czeczeńskiej wyjechał na Bliski Wschód; w listopadzie 1999 r. mianowany przedstawicielem prezydenta Maschadowa w państwach muzułmańskich; wraz z rodziną osiadł na stałe w Katarze; był zwolennikiem przekształcenia Czeczenii w państwo islamskie; po zamachu na moskieskiej Dubrowce Maschadow pozbawił go funkcji przedstawiciela w państwach muzułmańskich; na początku listopada 2002 r. Rosja zwróciła się do władz Kataru o wydanie Jandarbijewa, którego oskarżała o terroryzm; zginął w lutym 2003 r. przed meczetem w mieście Doha (stolica Kataru) w wyniku wybuchu podłożonej przez rosyjskich agentów bomby; Jandarbijew był jednym z najważniejszych czeczeńskich przywódców, którego poglądy (początkowo ideologia narodowowyzwoleńcza, następnie islamska) w znaczący sposób wpłynęły na wydarzenia w republice.

Abdul-Chalim Sadułow (1967-2006) – ur. w 1967 r. w Argunii; należał do tejpu Ustradoj; pobierał nauki u znanych ceczeńskich alimów, aktywny uczestnik odrodzenia islamskiego w Czeczenii; studiował filologię na Uniwersytecie w Groznm, nie ukończył jednak studiów z powodu wybuchu wojny; dobrze znał język arabski; nie brał czynnego udziału w pierwszej wojnie ceczeńskiej; w okresie międzywojennym był imamem w Argunii i znanym w Czeczenii teologiem (często głosił kazania w ceczeńskiej telewizji); w 1999 r. Maschadow włączył go do komisji konstytucyjnej, która miała opracować „szariacką” konstytucję republiki; w 2002 r. na zebraniu Państwowego Komitetu Obrony został mianowany przewodniczącym Najwyższego Sądu Szariackiego; Maschadow podpisał wówczas dekret, zgodnie z którym w wypadku jego śmierci prezydentem Czeczenii powinien zostać Sadułow; od śmierci Maschadowa (marzec 2005 r.) prezydent CzRI, uznany przez wszystkich najważniejszych komendantów; przeprowadził reorganizację sił ceczeńskich w maju 2005 r.; w publikowanych odezwach i nagraniach w znacznie większym stopniu niż Maschadow odwoływał się do islamu; w wydanej po objęciu władzy odezwie oświadczył, że celem partyzantów jest zmuszenie Rosji do zawarcia pokoju; ostrzegł również przed atakami na terytorium Rosji, ale zastrzegł, że celem bojowników nie będą obiekty cywilne; zginął 17 czerwca 2006 r. w Argunii w trakcie starcia z siłami rosyjskimi.

Chattab (wł. Habib Abdul Rachman; zm. w 2002 r.) – znany także jako Czarny Arab; urodzony w 1963, 1965 lub 1970 r. w Arabii Saudyjskiej (jego przodkowie byli wychodźcami z Kaukazu); był obywatelem Arabii Saudyjskiej; ukończył Akademię Wojenną w Ammanie, potem służył w „czerkieskiej gwardii” króla (ochrona osobista); według niektórych źródeł już w wieku 17 lat wyjechał na wojnę do Afganistanu, gdzie walczył przeciwko wojskom sowieckim; następnie walczył w wojnie domowej w Tadżykistanie po stronie opozycji islamskiej; był ekspertem od materiałów wybuchowych oraz sabotażu; od 1994 r. zaczął współpracować z Czeczenami – tworzył grupy złożone z zagranicznych mudżahedinów walczące później w Czeczenii; do republiki przybył w 1994 roku i walczył w pierwszej wojnie; w 1997 r. stworzył obóz szkoleniowy dla bojowników pod wsią Serzeń-jurt w Czeczenii, gdzie propagował również idee salafizmu; od 1998 r. rozpoczął współpracę z Basajewem; ich celem stało się wyzwolenie Kaukazu Północnego spod władzy rosyjskiej i utworzenie tam państwa islamskiego; często bywał również w dzamaacie kadarskim w Dagestanie, skąd wziął jedną z żon; w sierpniu 1999 r.

wraz z Basajewem stanął na czele bojowników, którzy zaatakowali Dagestan; od rozpoczęcia drugiej wojny ukrywał się we wschodniej Czeczenii, kierując dywersyjną walką bojowników (jego oddział należał do największych w Czeczenii; być może liczył nawet 800 ludzi); przez Chattaba płynęły główne środki finansowe zza granicy dla bojowników; został zabity (otruto go) w kwietniu 2002 r. prawdopodobnie przez agenta rosyjskich służb specjalnych.

Chusejn Gakajew (1970-2013) – urodził się 8 lipca 1970 r. we wsi Elistanży w rejonie wiedieńskim Czeczenii; jeden z najważniejszych dowódców Emiratu Kaukaskiego; podczas drugiej wojny czeczeńskiej dowodził sektorem szalińskim, był też zastępcą dowódcy „frontu wschodniego” Asłambeka Wadałowa; w ostatnim podziemnym rządzie Czeczeńskiej Republiki Iczerkia piastował stanowisko ministra spraw wewnętrznych; wziął udział w buncie przeciwko Umarowowi latem 2010 r.; zbuntowani dowódcy wybrali go wówczas emirem Emiratu Kaukaskiego; pojednał się z Umarowem w 2011 r. i został zastępcą waliego Wilajatu Czeczenia; zginął podczas operacji specjalnej w rejonie wiedieńskim w styczniu 2013 r..

Ruslan (Chamzat) Gielajew (1964-2003) – pseudonim „Anioł”; jeden z najsłynniejszych czeczeńskich dowódców polowych, idol kolejnych pokoleń bojowników; ur. we wsi Komsomolskoje (Saadi-kutor); za czasów radzieckich pracował w Groznym w jednym z zakładów naftowych; w latach 1992-1993 walczył w Abchazji; za rządów Dudajewa dowodził pułkiem czeczeńskiego specnazu, który ochraniał obiekty naftowe w stolicy; już wówczas, w przeciwieństwie do większości zwolenników niepodległości był bardzo religijny, potem przyjął salafickie poglądy; w czasie pierwszej wojny komendant polowy działający w zachodnich rejonach Czeczenii; po zakończeniu pierwszej wojny (1996 r.) Gielajew odbył pielgrzymkę do Mekki i przyjął imię Chamzat; był w opozycji do Maschadowa, popierał Sałmana Radujewa; od kwietnia 1997 r. wicepremier Czeczenii, od stycznia 1998 r. minister obrony; w czerwcu 1999 r. stanął na czele gwardii szariackiej; podczas drugiej wojny komendant frontu północno-zachodniego, potem dowódca południowo-zachodniego sektora obrony Groznego, wreszcie dowódca obrony całej stolicy; w styczniu 2000 r. wycofał się ze stolicy, która została zajęta przez Rosjan; w marcu 2000 r. otoczony przez siły rosyjskie we wsi Komsomolskoje – podczas oblężenia stracił od 800 do 1200 swoich bojowników, głównie dlatego, że pomocy odmówił mu Arbi Barajew; samemu Gielajewowi udało się

wyjść z okrążenia z niewielką grupą bojowników; Giełajew ogłosił wówczas krwawą zemstę przeciwko Barajewowi – między ich oddziałami ciągle dochodziło do starć (m.in. w Szałazi w czerwcu 2000 r.); pod koniec 2000 lub na początku 2001 r. Giełajew wraz ze swoim oddziałem przeszedł do Gruzji, gdzie schronił się w Wąwozie Pankiskim; ponieważ odmówił powrotu do Czeczenii i dalszej walki Maschadow pozbawił go wszystkich funkcji i zdegradował do stopnia szeregowca; w 2000 r. Giełajew rozpoczął tajne rozmowy z Achmedem Kadyrowem o przejściu na jego stronę, zakończone jednak niepowodzeniem (sam Giełajew zaprzeczał kontaktom z Kadyrowem); miał również kontakty z gruzińskimi służbami specjalnymi; jesienią 2001 r. oddział Giełajewa został przerzucony przy pomocy Gruzinów do Wąwozu Kodorskiego w Abchazji, skąd podjął marsz na Suchumi (prawdopodobnie Giełajew liczył, że z Abchazji będzie mógł dokonać dywersji w okolicach Soczi); siłom abchaskim wspomaganym przez Rosjan udało się jednak powstrzymać natarcie; w połowie roku 2002 część sił Giełajewa zaczęła podejmować próby przebicia się do Czeczenii, co było związane z zaostrzeniem stosunków rosyjsko-gruzińskich wokół kwestii Wąwozu Pankiskiego; doszło do ciężkich walk z wojskami federalnymi, najpierw w okolicach Itum-kale (lipiec), a potem w inguskiej wsi Gałaszki (wrzesień); części bojowników udało się przejść do Czeczenii (nie wiadomo czy był z nimi sam Giełajew) i rozlokować w okolicach Bamutu; jego oddziały działały następnie w południowej i zachodniej Czeczenii (Bamut, Itum-kale, Szaroj); Giełajew cieszył się poparciem znacznej części społeczeństwa i niektórych pozostałych komendantów (np. jego kuzyna Dokki Umarowa); w maju 2002 r. zawarł porozumienie z Maschadowem i został mianowany głównodowodzącym Siłami Zbrojnymi Czeczenii; podjął także kontakty z Basajewem; w grudniu 2002 r. Giełajew na czele kilkudziesięciu bojowników podjął marsz z Czeczenii przez Dagestan do Gruzji; doszło wówczas do kilkutygodniowych walk między giełajewcami a rosyjską armią i siłami MSW w rejonie cuntyńskim i tliaratyńskim w Dagestanie, w wyniku których zginęło kilkudziesięciu bojowników i kilkunastu żołnierzy rosyjskich; sam Giełajew został zabity przez rosyjskich pograniczników na początku lutego podczas próby przejścia granicy rosyjsko-azerbejdżańskiej w rejonie tliaratyńskim; odmówiono wydania jego ciała rodzinie; został pochowany w Dagestanie w bezimiennej mogile.

Ruslan Maczalikaszwili (Sejfullah asz-Sziszani; zm. 2014 r.) – brak informacji o dacie jego urodzenia; pochodził z Wąwozu Pankiskiego w Gruzji; walczył w

drugiej wojnie czeczeńskiej; wskutek odniesionych ran musiał udać się na leczenie do Turcji, skąd nie mógł powrócić na Kaukaz; próbował nieskutecznie zaciągnąć się do walki przeciwko siłom amerykańskim w Iraku; w Turcji był związany z fundacją Imkander, wspierającej wyjazd Czeczenów do Syrii; do Syrii przyjechał w 2013 roku; początkowo kierował ugrupowaniem zbrojnym o nazwie Dżundu Szam, później wstąpił do DżMA gdzie został zastępcą emira Omara asz-Sziszaniego; był bardzo aktywnym dowódcą, również w wymiarze propagandowym (w internecie umieszczał dziesiątki nagrań ze sobą w roli głównej; był jednym z idoli kaukaskich dżihadystów i rekrutów); w wyniku konfliktu z Omarem asz-Sziszanim, który miał miejsce latem 2013 r. jego grupa została wydalona z DżMA; Maczalikaszwili związał się wówczas z Muslimem asz-Sziszanim; zginął 6 lutego 2014 roku wskutek ostrzału mózdzierzowego nieopodal Aleppo.

Emir Muhannad (1969-2011) – prawdziwe nazwisko – Halid Jusuf Muhammd al-Elitat (prawdopodobnie); ostatni znaczący przywódca zagranicznych mudżahedinów w Czeczenii; urodził się w 1969 r. w Arabii Saudyjskiej; ukończył Instytut Islamski w Medynie; od 1999 lub 2000 r. przebywał w Pankisi (gdzie szerzył idee salafickie i nauczał arabskiego), podejmując próby przedarcia się do Czeczenii zakończone sukcesem prawdopodobnie w 2001 lub 2002 r. (z pomocą znanych z porwań dla okupu braci Achmadowów); walczył w oddziałach podporządkowanych Chattabowi, Abu al-Walidowi oraz Abu Hafswi; po śmierci tego ostatniego jesienią 2006 r. został głównym przywódcą zagranicznych mudżahedinów w Czeczenii, utrzymywał łączność z arabskimi sponsorami; był bliskim współpracownikiem Umarowa po proklamacji Emiratu i miał prawdopodobnie wpływ na podejmowane przez niego decyzje; mimo to Muhannad prawdopodobnie zainspirował (z niewiadomych pobudek) bunt komendantów przeciwko Umarowowi latem 2010 r.; zanim bunt się zakończył Muhannad zginął w starciu z wojskami rosyjskimi niedaleko miejscowości Serzeń-jurt (kwiecień 2011 r.).

Said Buriacki (Abu Saad Said al-Buriati; wł. Aleksander Tichomirow; 1982-2010) – jeden z czołowych kaznodziejów i liderów salafickich na obszarze postsowieckim oraz ideowych liderów kaukaskich bojowników w latach 2008-2010; urodził się w Ułan-Ude (Buriacja), jego ojcem był Rosjanin, matką Buriatka, wychowywał go jednak ojczym, który był Czeczenem; będąc nastolatkiem uczył się w buddyjskiej szkole (dacanie), jednak w wieku piętnastu

lat przyjął islam i imię Said; według niektórych źródeł nawrócił się pod wpływem przyjaciół – Czeczenów; na przełomie lat 1990 i 2000 przebywał w Moskwie, gdzie uczył się w medresie „Rasul Akram”, a następnie w medresie w miejscowości Bugurusłan (obwód orenburski); w 2002 r. wyjechał do Egiptu, a następnie Kuwejtu, gdzie doskonalił wiedzę o islamie pod kierownictwem tamtejszych autorytetów religijnych (m.in. na Uniwersytecie Al-Azhar w Kairze); w 2005 r. wrócił do Rosji, osiadł w Moskwie i podjął pracę w islamskim wydawnictwie „Umma”, pracował również w głównym moskiewskim meczecie; wtedy zaczął nagrywać i umieszczać w internecie swoje kazania, dzięki którym stał się jednym z najbardziej popularnych przywódców salafickich w b. ZSRR; podróżował często po Rosji i państwach postsowieckich głosząc kazania dla tamtejszych wspólnot salafickich; w połowie lat 2000. ożenił się i wrócił do Ułan-Ude, nie zaprzestając jednak pracy kaznodziejskiej; na początku 2008 r. bojownicy z Emiratu Kaukaskiego przesłali mu nagranie, w którym wzywali aby wziął udział w dżihadzie na Kaukazie; kilka miesięcy później Buriacki został przerzucony do Czeczenii, złożył przysięgę Umarowowi i został bojownikiem ogłaszając, że po proklamacji Emiratu dżihad stał się obowiązkiem każdego rosyjskiego muzułmanina; jego decyzja o przyłączeniu się do dżihadu wywołała burzliwą dyskusję wśród postsowieckich salafitów; na Kaukazie stał się bardzo popularny, jego kazania (gł. o dżihadzie) oraz postawa przyciągały do podziemia zbrojnego wielu ochotników; brał udział w wielu akcjach zbrojnych, choć w charakterze zwykłego bojownika (nie był dowódcą); w sierpniu 2009 r. pojawiła się informacja, że Said Buriacki wziął udział w samobójczym zamachu na komendanturę policji w Nazranii (zginęło wówczas 25 funkcjonariuszy), kilka dni później sam Buriacki zaprzeczył tym doniesieniom; zginął 2 marca 2010 r. podczas operacji specjalnej we wsi Ekażewo w Inguszetii.

Abu al-Walid (1967-2004) – prawdziwe nazwisko – Abd Al-Aziz Bin Ali Bin Said Al Said Al-Ghamdi; jeden z głównych dowódców w pierwszych latach drugiej wojny czeczeńskiej oraz najważniejszych przywódców zagranicznych mudżahedinów w Czeczenii; urodził się w 1967 r. w Arabii Saudyjskiej; od 1986 r. walczył w Afganistanie, następnie w Bośni, Tadżykistanie; podczas pierwszej wojny czeczeńskiej przeniósł się wraz z Chattabem do Czeczenii, gdzie m.in. organizował obozy szkoleniowe dla bojowników; przebywał w Czeczenii również w okresie międzywojennym; ożenił się z Czeczenką, z którą miał dwóch synów; przez lata odgrywał istotną rolę w szeregach bojowników,

pozostawał jednak w cieniu Chattaba; jego rola zaczęła rosnać po 1999 r.; wielokrotnie organizował ataki na wojska rosyjskie w Czeczenii, był utalentowanym dowódcą; w 2001 r. prezydent Maschadow mianował go dowódcą tzw. frontu wschodniego; po śmierci Chattaba w marcu 2002 r. objął przywództwo wśród zagranicznych mudżahedinów; był jednym z organizatorów pomocy finansowej z państw arabskich dla kaukaskich bojowników i procesu rekrutacji zagranicznych mudżahedinów; wielokrotnie groził Rosji zamachami terrorystycznymi, przy czym nagrania z groźbami transmitowane były m.in. przez telewizję Al-Jazeera; był oskarżany o związki z saudyjskimi służbami specjalnymi oraz Osamą bin Ladenem; zginął w potyczce z batalionem „Wschód” dowodzonym przez Sulima Jamadajewa w kwietniu 2004 r. we wsi Ca-Wiedieno w Czeczenii; jego następcą został Abu Hafs al-Urduni.

Dokka Umarow (1964-2013) – ur. 13 kwietnia 1964 r. w wiosce Charsenoi (rejon szatojski Czeczenii); twórca i pierwszy emir Emiratu Kaukaskiego; należał do tejpu Mulkoj; ukończył Instytut Naftowy w Groznm, pracował jako inżynier przy wydobywaniu ropy w obwodzie tiumeńskim, na początku lat dziewięćdziesiątych zajął się działalnością kryminalną (wymuszanie haraczy); w 1993 lub 1994 roku wrócił do Czeczenii i związał z Rusłanem Gielajewem, który był jego kuzynem; podczas pierwszej wojny walczył na zachodzie Czeczenii; po wojnie został generałem brygady; w 1997 r. mianowany przez Maschadowa sekretarzem Rady Bezpieczeństwa Iczkerii, szybko jednak pozbawiony tej funkcji, ponieważ zajmował się porwaniami dla okupu i napadł na prokuratora generalnego Czeczenii; w okresie międzywojennym współpracował z Arbim Barajewem (mieli bazę w górach we wsi Charsenoi, gdzie przetrzymywali porwanych ludzi); od początku drugiej wojny oddziały Umarowa (jedne z największych w Czeczenii) walczyły na zachodzie Czeczenii, głównie w rejonie aczchoj-martanowskim i sunzeńskim; miał prawdopodobnie bardzo dobre kontakty w Gruzji (gdzie przebywał kilka razy), Dagestanie i Kabardo-Bałkarii (leczył się tam z odniesionych ran); po śmierci Chattaba Maschadow mianował Umarowa dowódcą frontu południowo-zachodniego; w 2004 r. mianowany przez Maschadowa ministrem bezpieczeństwa Czeczenii, z kolei w czerwcu 2005 r. wiceprezydentem Czeczeńskiej Republiki Iczkerii przez Abdul-Chalima Sadułowajewa; w czerwcu 2006 r. po śmierci Sadułowajewa Umarow został prezydentem CzRI; w październiku 2007 r. ogłosił powstanie Emiratu Kaukaskiego i likwidację CzRI;

Emirat Kaukaski: znaczenie dla sytuacji bezpieczeństwa na Kaukazie
Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia UdSC, czerwiec 2015

w latach 2007-2013 był emirem Kaukazu, jednak wskutek osłabienia organizacji i ciągłego ukrywania się, jego faktyczna władza nad organizacją malała; w sierpniu 2010 r. opublikował nagranie, w którym zrzekł się funkcji emira; odwołał je jednak po kilku dniach; postawa Umarowa doprowadziła do buntu najważniejszych komendantów (m.in. Wadałowa, Gakajewa, emira Muhannada, Machrana Saidowa); oponenti pogodzili się dopiero wiosną 2011 r. i zbuntowani komendanci złożyli powtórnie przysięgę Umarowowi; w 2011 roku w związku z opozycyjnymi protestami w Moskwie wydał zakaz przeprowadzania zamachów na rosyjskie cele cywilne; latem 2013 r. wydał oświadczenie, w którym wzywał mudżahedinów do zerwania igrzysk olimpijskich w Soczi; w ostatnich latach przeciwstawiał się wyjazdom ochotników z Kaukazu do Syrii; zmarł we wrześniu 2013 r. prawdopodobnie w rezultacie otrucia; został pochowany przez bojowników w tajemnicy, w górach zachodniej Czeczenii; przywódcy emiratu ukrywali fakt jego śmierci aż do wiosny 2014 r. (do wyboru kolejnego emira, którym został Dagestańczyk Aliaschab Kebekow).

Rozdział 6

Rola Czeczenów w Emiracie Kaukaskim

Rola Czeczenów i czeczeńskiego ruchu narodowyzwoleńczego w powstaniu Emiratu Kaukaskiego jest trudna do przecenienia. Bez idei niepodległości Czeczenii i obu wojen czeczeńskich powstanie Emiratu byłoby prawdopodobnie niemożliwe. Przez szereg lat na konflikt zbrojny na Kaukazie patrzono przez pryzmat Czeczenii traktując wydarzenia w innych republikach oraz działające tam islamskie grupy zbrojne jako uzupełnienie partyzantki czeczeńskiej. Obecnie takie patrzenie na konflikt na Kaukazie nie jest uprawnione zarówno z przyczyn ideologicznych, jak i operacyjnych. Formalnie w 2007 r. (proklamowanie Emiratu Kaukaskiego), zaś faktycznie znacznie wcześniej konflikt zbrojny na Kaukazie przestał być wojną czeczeńską, stając się dżihadem, którego celem stało się utworzenie w regionie ponadnarodowego państwa islamskiego¹²³. Duże znaczenie symboliczne miało również objęcie stanowiska emira przez Dagestańczyka – Aliaschaba Kebekowa, który stał się pierwszym nie-Czeczenem kierującym podziemiem zbrojnym na Kaukazie¹²⁴. Mianowanie Kebekowa było nie tylko nową jakością i świadectwem utracenia przez Czeczenów kierownictwa islamskim podziemiem zbrojnym, lecz również powrotem do historii. Zarówno podczas XIX-wiecznej wojny kaukaskiej, jak i wydarzeń z lat 1917-1920 przywództwo znajdowało się zawsze w rękach Dagestańczyków, co wynikało ze znacznie głębszego zakorzenienia islamu w Dagestanie (Dagestan został zislamizowany już w VII w., natomiast Czeczenia de facto dopiero w XIX w.) oraz jego potencjału intelektualnego (Dagestan przez wieki był centrum islamu na Kaukazie, działały tam setki medres, dziesiątki uczonych muzułmańskich, miał rozwinięte kontakty ze światem islamu, podczas gdy islam czeczeński był islamem ludowym, podobnie jak skrajnie egalitarne, nie mające własnej arystokracji społeczeństwo czeczeńskie pozbawionym de facto warstwy inteligenckiej). Tym niemniej, Czeczeni stanowili zawsze militarną awangardę ruchów zbrojnych na wschodnim

¹²³ <http://www.kavkazcenter.com/russ/content/2014/07/22/105613.shtml>

¹²⁴ <http://vdagestan.com/ali-abu-muhammad-2>

Kaukazie (w szczególności w imamacie Szamila, który nie przetrwałby tak długo bez ich militarnego zaangażowania)¹²⁵.

Biorąc pod uwagę sytuację na samym Kaukazie należy skonstatować malejącą rolę Czeczenów. Dotyczy to zarówno przywództwa w Emiracie, jak i intensywności walk w regionie. Obecnie kierownictwo znajduje się w rękach Dagestańczyków, zaś zdecydowana większość operacji przeprowadzana jest poza granicami Czeczenii (gł. w Dagestanie i Kabardo-Bałkarii)¹²⁶. Rola Czeczenów w podziemiu została ograniczona do terytorium republiki: bojownicy – etniczni Czeczeni działają wyłącznie tam (za wyjątkiem bojowników w okolicach Chasawjurtu rekrutujących się spośród dagestańskich Czeczenów-Akińców), nie przeprowadzając żadnych operacji poza Czeczenią i najprawdopodobniej nie włączając się logistycznie w akcje zbrojne organizowane przez tamtejsze formacje zbrojne. Jest to efektem postępującego rozczłonkowania Emiratu w wymiarze operacyjnym na działające niezależnie od siebie wilajaty. Paradoksalnie proces ten odbywa się równolegle z procesem internacjonalizacji podziemia w sferze ideologicznej (walka o wspólne państwo islamskie na Kaukazie)¹²⁷. Jeśli jednak ulegnie on pogłębieniu, nie można wykluczyć, że również w wymiarze ideologicznym nastąpi rozdrobnienie Emiratu na poszczególne wilajaty.

Wszystko wskazuje na to, że w chwili obecnej czeczeńskie podziemie zbrojne działające w ramach Wilajatu Czeczenia w coraz większym stopniu dystansuje się a być może wręcz uniezależnia od emira Kebekowa (uznając formalnie jego zwierzchnictwo), jak również koncentruje na własnych problemach. Objawem tego procesu może być choćby polityka informacyjna wilajatu. Po wyborze Kebekowa na emira Abu Chamzat (Asłan Biutukajew) – przywódca czeczeńskich bojowników – zdecydował o utworzeniu odrębnej strony internetowej wilajatu (www.checheninfo.com), na której umieszczane są niemal wyłącznie informacje dotyczące Czeczenii oraz odezwy czeczeńskiego emira i innych komendantów. Niezwykle symptomatyczny jest fakt, iż większość umieszczanych tam nagrań jest wyłącznie w języku czeczeńskim, są więc niezrozumiałe zarówno dla bojowników z innych republik, jak i samego emira

¹²⁵ M. Gammer, *op.cit.*, strona 246.

¹²⁶ Widać to w statystykach zabitych w wyniku konfliktu na Kaukazie: w 2013 roku w Dagestanie zginęło 341 osób, w Kabardo-Bałkarii 92, podczas gdy w Czeczenii 39 osób. Za Maciej Falkowski, *Na peryferiach światowego dżihadu. Kaukaz Północny: iluzja stabilizacji*, OSW 2014.

¹²⁷ Widoczne np. w materiałach propagandowych Emiratu Kaukaskiego, np. <http://www.islamdin.com/umma.html>

Kaukazu¹²⁸. W porównaniu z okresem przywództwa Umarowa w propagandzie bojowników z Czeczenii pojawia się również coraz więcej materiałów wskazujących, iż traktują oni Emirat Kaukaski nie jako islamskie państwo unitarne, lecz swoistą nadbudowę, konfederację poszczególnych wilajatów. Wilająt czeczeński prezentowany jest natomiast nie tyle jako prowincja Emiratu, co państwo wchodzące w jego skład. Zaskakująco często podkreśla się również, że stanowi on kontynuację państwowości czeczeńskiej począwszy od 1991 r. Na politykę dystansowania się dowódców czeczeńskich od kierownictwa Emiratu wskazuje również fakt powoływania przez emira Czeczenii własnych przedstawicieli za granicą, którzy utrzymują prawdopodobnie kontakty z czeczeńską diasporą i gromadzą fundusze na walkę w Czeczenii¹²⁹.

Ewolucja czeczeńskiego podziemia w ramach Emiratu Kaukaskiego w ostatnich latach, w szczególności po wyborze Aliaschaba Kebekowa na stanowisko emira, odzwierciedla generalne tendencje w organizacji tzn. operacyjną fragmentaryzację Emiratu. O ile w wymiarze ideologicznym bojownicy z poszczególnych republik (wilajatów) walczą o tę samą sprawę, w wymiarze taktycznym działają na własną rękę. Główną przyczyną są obiektywne trudności w utrzymaniu łączności i koordynacji działań spowodowane koniecznością głębokiej konspiracji ze względu na inwigilację służb specjalnych oraz rozpowszechnione donosicielstwo. W przypadku wilajatu czeczeńskiego wydaje się jednak, iż dodatkową okolicznością jest rozgoryczenie spowodowane wyborem niedoświadczonego w prowadzeniu walk, młodego Dagestańczyka na emira, którego przyczyną jest tradycyjna, sięgająca XIX wieku niechęć i rywalizacja czeczeńsko-dagestańska o palmę pierwszeństwa na Kaukazie Północnym (obecna mimo internacjonalistycznej ideologii), niski autorytet Kebekowa oraz wysoka pozycja emira Chamzata w czeczeńskim podziemiu.

Utrata przez Czeczenów steru rządów w ramach Emiratu Kaukaskiego i ograniczenie ich działalności do samej Czeczenii nie uprawnia jednakże do deprecjonowania ich roli propagandowo-wizerunkowej w walce zbrojnej. W tej sferze pozostaną oni prawdopodobnie przez najbliższe lata swoistą awangardą dżihadu na Kaukazie. Wynika to w głównej mierze z rozpowszechnionego i głęboko zakorzonego wizerunku Czeczenów zarówno na Kaukazie, w b. ZSRR, jak i w świecie islamu. Choć stosunek do Czeczenów jako ludzi jest

¹²⁸ Np. <https://www.youtube.com/watch?v=nGj8r1V0f3c>

¹²⁹ <http://checheninfo.com/?p=599>

zdecydowanie niechętny (szczególnie na Kaukazie i w państwach postsowieckich), ze względu na ich percepcję jako wywyższających się, nieprzewidywalnych, hermetycznych, skłonnych do rozwiązań siłowych i angażowania się w działalność przestępczą, darzy się ich jednocześnie ogromnym respektem wynikającym tyleż ze strachu, co z podziwu. Kluczową rolę w kształtowaniu wizerunku Czeczenów odegrała najnowsza historia: spośród narodów Federacji Rosyjskiej tylko Czeczeni jako cała społeczność rzucili wyzwanie Rosji i gotowi byli ponosić ogromne koszty swojej decyzji. Postrzega się ich powszechnie jako społeczeństwo niezwykle dynamiczne, które mimo wciąż ponoszonych strat jest w stanie generować siłę i energię przejawiającą się choćby w uczestnictwie Czeczenów w konfliktach zbrojnych poza Kaukazem.

Wizerunek Czeczena-wojownika podtrzymują wydarzenia na Bliskim Wschodzie, gdzie Czeczeni wybijają się spośród postsowieckich dżihadystów, a ich rola w działających w Syrii i Iraku ugrupowaniach zbrojnych jest nieproporcjonalna do liczebności. Czeczen – Omar asz-Sziszani jest np. dowódcą sił zbrojnych Państwa Islamskiego w Syrii¹³⁰, zaś złożone w dużej części z etnicznych Czeczenów i kierowane przez gruzińskiego Czeczena – Salahuddina asz-Sziszaniego (Fejzułła Margoszwli) ugrupowanie Armia Emigrantów i Pomocników (Dżajsz Muhadžirin wal Ansar) odgrywa istotną rolę militarną i polityczną w ramach ugrupowania Dżabhat al-Nusra (syryjska filia Al-Kaidy)¹³¹. O znaczeniu i postrzeganiu Czeczenów wśród walczących w Syrii mudżahedinów świadczyć może również fakt, iż przydomek „sziszani” (z arabskiego „Czeczen”) biorą sobie nierzadko przedstawiciele innych kaukaskich narodów (np. Abu Dżihad Sziszani, który jest Karaczajem¹³²) aby być bardziej rozpoznawalnymi i respektowanymi. Choć w dżihadzie na Bliskim Wschodzie bierze udział również wielu Dagestańczyków, w porównaniu z Czeczenami nie ma o nich prawie żadnych informacji w mediach (co można wytłumaczyć efektem takiego a nie innego postrzegania Czeczenów).

Wizerunek bezkompromisowych, odważnych, twardych i wojowniczych Czeczenów utwierdza również Ramzan Kadyrow, kreujący się na „prawdziwego Czeczena”, przy czym ogromną rolę w tym zakresie odgrywają

¹³⁰http://www.brookings.edu/~media/Research/Files/Reports/2014/11/profiling%20islamic%20state%20lister/en_whos_who.pdf

¹³¹ <http://eaworldview.com/2013/12/syria-salahuddin-shishani-new-leader-jaish-al-muhajireen-wal-ansar-enmity-isis/>

¹³² <https://chechensinsyria.wordpress.com/2014/02/18/syria-umar-shishanis-right-hand-man-slams-jabhat-al-nusra-treachery/> oraz <http://kavkazpress.ru/archives/67349>

rosyjskie media, które poświęcają czeczeńskiemu prezydentowi wiele miejsca prezentując go najczęściej w przychylnym świetle¹³³. Nie bez znaczenia jest również udział czeczeńskich formacji militarnych i ochotników w konfliktach w państwach postsowieckich (udział batalionu „Wschód” w wojnie z Gruzją w 2008 r., kadyrowców po stronie prorosyjskich separatystów oraz dwóch proukraińskich batalionów czeczeńskich na Donbasie). Choć sprzeczne są z wizerunkiem walczących o wolność przeciwko Rosji Czeczenów (za wyjątkiem jednostek walczących po stronie ukraińskiej, które są jednak nieliczne) i prezentują uczestników tych walk w niekorzystnym świetle (choć już nie w rosyjskich środkach masowego przekazu) składają się na zbiorczy obraz czeczeńskich „twardzieli”, „macho”, których naturalnym środowiskiem jest wojna i przemoc.

¹³³ Np. <http://lifenews.ru/news/128000>

Rozdział 7

Udział bojowników z Kaukazu Północnego w walkach w Syrii i innych punktach zapalnych na świecie

Bojownicy z Kaukazu Północnego biorą udział w walkach poza granicami Federacji Rosyjskiej – w Syrii i Iraku oraz na Ukrainie. O ile w Syrii w szeregach islamistycznych ugrupowań i organizacji walczą fundamentaliści islamscy z Kaukazu Północnego (przede wszystkim z Dagestanu i Czeczenii, również czeczeńscy uchodźcy z Europy), to w walkach na wschodzie Ukrainy biorą udział bojownicy z czeczeńskich jednostek podległych Ramzanowi Kadyrowowi. Wyjazdy kaukaskich ochotników do Syrii mają znaczny, paradoksalnie stabilizujący wpływ na sytuację na Kaukazie Północnym – eksport najbardziej radykalnych jednostek do Syrii osłabia Emirat Kaukaski, pozbawiając go nowych rekrutów i zwiększając napięcia wewnątrz radykalnych salafickich kręgów na Kaukazie. Ponadto, w grudniu 2014 r. w szeregach kaukaskich bojowników kaukaskich doszło do rozłamu zainspirowanego prawdopodobnie przez mudżahedinów walczących na Bliskim Wschodzie: kilku wpływowych dowódców (gł. z Dagestanu i Czeczenii) wypowiedziało posłuszeństwo emirowi Kaukazu i złożyło przysięgę wierności kalifowi Ibrahimowi – przywódcy Państwa Islamskiego. Doprowadziło to do poważnego kryzysu Emiratu Kaukaskiego, który najprawdopodobniej zaowocuje jego dalszym osłabieniem. Pojawienie się na Kaukazie struktur uznających formalne zwierzchnictwo Państwa Islamskiego, choć faktycznie od niego niezależnych, może doprowadzić do zaostrzenia sytuacji w dziedzinie bezpieczeństwa w regionie.

Kaukascy bojownicy w Syrii i Iraku

Masowy udział wychodźców z Kaukazu w dżihadzie w Syrii i Iraku można uznać za fenomen, wcześniej bowiem przypadki wyjazdów mieszkańców regionu na wojny poza Kaukazem należały do rzadkości¹³⁴, a Czeczeni, pomimo

¹³⁴ Np. jednostkowe przypadki wyjazdów do walki w szeregach talibów w Afganistanie.

licznych spekulacji na ten temat, w ogóle nie brali w nich udziału¹³⁵. Trudno podać dokładną liczbę bojowników z Kaukazu walczących w szeregach ugrupowań islamistycznych w Syrii i Iraku. Prawdopodobnie jest ich ok. 1-2 tysięcy. Nie stanowią oni zwartej siły – należą do kilku ugrupowań, głównie do Państwa Islamskiego (dawniej Państwo Islamskie Iraku i Lewantu – ISIS) oraz Armii Emigrantów i Pomocników (DżMA), w znacznie mniejszym stopniu do Dżabhat an-Nusra oraz innych, niewielkich ugrupowaniach takich jak Dżunud a-Szam czy Dżunud al-Kawkaz. Choć nie są najliczniejszą grupą zagranicznych bojowników (są nią obywatele państw arabskich) wydzielają się na tle pozostałych ochotników oraz pełnią ważne funkcje wewnątrz islamistycznych ugrupowań¹³⁶. Bojownicy z Kaukazu Północnego wyróżniają się zdolnościami bojowymi (których dowiedli np. podczas walk o Aleppo¹³⁷, o bazę lotniczą w Menagh¹³⁸ oraz miasto Kobane¹³⁹ w Syrii czy Mosul w Iraku¹⁴⁰) zdobytymi podczas wojen kaukaskich. Mają opinię bitnych, odważnych i bezwzględnych, dlatego cieszą się powszechnym uznaniem i szacunkiem wśród innych mudżahedinów. Ze względu na wysoki autorytet oraz przynależność do różnych, skonfliktowanych ze sobą ugrupowań pełnią niekiedy rolę mediatorów pomiędzy nimi: np. w październiku 2014 r. emir DżMA Salahuddin asz-Sziszani prowadził w imieniu Dżabhat an-Nusra negocjacje z Państwem Islamskim, które z kolei reprezentował Omar asz-Sziszani¹⁴¹.

Pierwszymi północnokaukaskimi ochotnikami walczącymi w Syrii nie byli bojownicy przybyli bezpośrednio z Kaukazu, lecz członkowie miejscowych kaukaskich diaspor (głównie dagestańskiej i czeczeńskiej). Rekrutowali się przeważnie spośród studentów szkół koranicznych lub osób, które po ukończeniu studiów osiadły w Syrii. Do wojny domowej Syria cieszyła się opinią świeckiego, umiarkowanego państwa, co powodowało, że władze

¹³⁵

http://www.jamestown.org/single/?no_cache=1&tx_ttnews%5Btt_news%5D=40771#.VIIuczGG9R8

¹³⁶http://www.brookings.edu/~media/Research/Files/Reports/2014/11/profiling%20islamic%20state%20lister/en_whos_who.pdf

¹³⁷ <http://eaworldview.com/2014/03/syria-reports-nuraddin-az-zinki-jaish-al-muhajireen-wal-ansar-advance/>

¹³⁸ http://www.nytimes.com/2013/08/09/world/middleeast/as-foreign-fighters-flood-syria-fears-of-a-new-extremist-haven.html?pagewanted=all&_r=0

¹³⁹<http://www.rferl.org/content/under-black-flag-chechen-militants-saving-urds-communism/26688138.html>

¹⁴⁰ <http://www.ibtimes.co.uk/ginger-jihadist-mosul-omar-al-shishani-chechen-general-1452232>

¹⁴¹ <http://www.chechensinsyria.com/?p=22885>

rosyjskie nie utrudniały wyjazdów z Kaukazu Północnego do tego kraju. Atrakcyjność Syrii dla mieszkańców Kaukazu Północnego wynikała również z mających długą tradycję związków między Kaukazem i Syrią: obecności starej kaukaskiej diaspory (powstałej w wyniku XIX-wiecznych migracji kaukaskich muzułmanów do Imperium Otomańskiego po podboju Kaukazu przez Rosję), relacji biznesowych oraz wyjazdów na hadż, które w przypadku Kaukazu Północnego po 2003 roku (niemożność tranzytu przez Irak) odbywały się przez terytorium Syrii.

Wraz z eskalacją konfliktu i początkiem masowych przyjazdów zagranicznych dżihadystów do Syrii zaczęli przybywać kaukasky ochotnicy – najpierw z innych państw Bliskiego Wschodu (gł. z Turcji i Egiptu), następnie z Europy (rekrutujący się spośród czeczeńskich uchodźców), wreszcie bezpośrednio z Kaukazu Północnego (w tym wielu aktywnych bojowników Emiratu Kaukaskiego a nawet dowódców np. Tarchan Gazijew). Przyczyną masowych wyjazdów kaukaskich ochotników było przycichanie dżihadu na Kaukazie i brak perspektyw na przełamanie impasu oraz skuteczna, zmasowana propaganda dżihadystów. Magnesem przyciągającym młodych rekrutów były kaukaskie formacje zbrojne działające w Syrii oraz cieszący się autorytetem wśród młodzieży czeczeńscy komendanci (Omar asz-Sziszani, Muslim asz-Sziszani i in.). Istotny był również fakt, iż rosyjskojęzyczna propaganda radykalnych islamskich ugrupowań przedstawiała dżihad w Syrii jako obowiązkowy dla każdego muzułmanina, toczący się w symbolicznie ważnym dla islamu regionie – *Szamie* (Lewancie, obejmującym nie tylko Syrię, ale również tak ważną dla muzułmanów Palestynę). Dodatkowym atutem syryjskiego dżihadu był jego zwycięski, w przeciwieństwie do Kaukazu, charakter.

Podobnie jak większość zagranicznych dżihadystów, kaukasky ochotnicy dostawali się do Syrii przez Turcję, dokąd stosunkowo łatwo i tanio można dotrzeć zarówno z Europy, jak i Kaukazu (drogą lądową lub dzięki licznym połączeniom lotniczym między Kaukazem Południowym i Północnym a Turcją). Wyjazdom sprzyjała liberalna polityka migracyjna władz tureckich (obywatele p. postsowieckich, za wyjątkiem Armenii, nie potrzebują wiz do Turcji) oraz nieszczelność granicy turecko-syryjskiej. Rekrutacja odbywała się głównie przez internet oraz zwolenników dżihadu w Syrii mieszkających na

Kaukazie lub w Europie (np. niektórych czeczeńskich imamów działających w państwach UE).

W początkowym okresie ochotnicy z Kaukazu Północnego wstępowali głównie do będącego filią Al-Kaidy w Syrii ugrupowania Dżabhat an-Nusra. W 2012 roku na fali animozji pomiędzy an-Nusrą i ISIS stworzyli wraz z innymi ochotnikami z państw byłego ZSRR organizację Dżaisz al-Muchadżirin wal Ansar (Armia Pomocników i Emigrantów). Choć współpracowała ona z an-Nusrą, nie była otwarcie wroga wobec ISIS¹⁴². Dowódcami nowopowstałej organizacji byli gruzińscy Czeczeni (Kistowie z Wąwozu Pankiskiego). Początkowo ugrupowaniem kierował Tarchan Batiraszwili (Omar asz-Sziszani), następnie zaś Fejzułła Margoszwili (Salahuddin asz-Sziszani). Wśród jej członków dominowali wychodźcy z Kaukazu Północnego, choć skupiała również postsowieckich mudżahedinów spoza Kaukazu, a nawet z innych państw muzułmańskich. Jednocześnie zaczęły powstawać inne, niezależne ugrupowania kaukaskie, z których większość dowodzona była przez Czeczenów. Wśród najważniejszych można wymienić ugrupowania: Dżunud a-Szam (kierowane przez Muslima asz-Sziszaniego), Dżunud al-Kawkaz (w którym walczy również wielu bliskowschodnich Czerkiesów; brak informacji o przywódcy tej grupy), Dżamaat Kalifat dowodzony przez Abdul Hakima Sziszaniego¹⁴³ (prawdziwe nazwisko nieznane, ok 30-letni Czeczen walczący wcześniej na Kaukazie), tzw. Brygadę al-Aksa (dowodzoną przez Abu Jusufa Sziszaniego i Salahuddina Sziszaniego; obecnie uznaje zwierzchnictwo Państwa Islamskiego, odznaczyła się walkami o Kobane), grupy kierowane przez Tarchana Gazijewa oraz Dagestańczyka Abu Hanifa (prawdziwe nazwisko nieznane; obecnie w składzie Państwa Islamskiego). Czeczen – Abu Musa Sziszani (prawdziwe nazwisko nieznane) dowodzi również jednym z większych ugrupowań zbrojnych działających w prowincji Latakia – Ansar al-Szam (w jej skład wchodzi gł. Syryjczycy a także dżihadyści z różnych krajów). W 2013 roku zaczęły się pierwsze podziały i konflikty w łonie kaukaskich dżihadystów, które jednak nie przerodziły się w bratobójcze walki. Najpoważniejszym z nich było odejście Omara asz-Sziszaniego wraz z częścią bojowników z DżMA i przyłączenie się do ISIS (listopad 2013 r.)¹⁴⁴. Batiraszwili złożył wówczas przysięgę wierności (*bajāt*) Abu Bakrowi al-

¹⁴² <http://www.chechensinsyria.com/?p=7564>

¹⁴³ <http://www.chechensinsyria.com/?p=22950>

¹⁴⁴ http://www.longwarjournal.org/archives/2013/11/muhajireen_army_swea.php

Bagdadiemu, późniejszemu samozwańczemu kalifowi Państwa Islamskiego (czerwiec 2014 r.), co wywołało kontrowersje zarówno wśród kaukaskich ochotników w Syrii, jak i radykalnych środowisk na Kaukazie Północnym (spotkało się m.in. z ostrą krytyką Aliaschaba Kebekowa i wywołało publiczną polemikę między nim a grupą Omara asz-Sziszaniego). Do tej pory bojownicy z Kaukazu Północnego walczący w Syrii byli formalnie związani przysięgą wobec emira Emiratu Kaukaskiego (DżMA do dziś eksponuje swoją lojalność wobec Emiratu, choć nie ma to większego praktycznego znaczenia, przede wszystkim w wymiarze walki zbrojnej¹⁴⁵), zaś swój udział w dżihadzie na Bliskim Wschodzie uzasadniali niemożnością uczestniczenia w wojnie na Kaukazie. Z tej perspektywy przejście Omara asz-Sziszaniego do ISIS, gdzie szybko awansował w hierarchii organizacji, stanowiło nową jakość. Utorowało to drogę do Państwa Islamskiego kolejnym kaukaskim bojownikom, związanym przysięgą złożoną emirowi Kaukazu. W percepcji Emiratu Kaukaskiego jest to zdrada i bardzo niebezpieczna tendencja, podważa bowiem słuszność dżihadu na Kaukazie.

Rozłam spowodowany odejściem Omara Sziszaniego i jego zwolenników nie był jedynym konfliktem wśród kaukaskich dżihadystów. Na początku 2013 r. z DżMA wydalona została grupa niejakiego Abu Banata (b. dagestański milicjant z dargińskiej wioski Chadżalmachi Magomied Abdurachmanow) odpowiedzialna za mordy na chrześcijańskich duchownych w Syrii poprzez ich publiczną dekapitację (kierujący jeszcze wówczas ugrupowaniem Omar asz-Sziszani uznał to za przejaw niepotrzebnego okrucieństwa; Abu Banat wyjechał do Turcji gdzie prawdopodobnie został aresztowany)¹⁴⁶. Z kolei w sierpniu 2013 r. wydalono grupę bardzo popularnego dowódcy – Sejfullaha asz-Sziszaniego (pochodzący z Pankisi Rusłan Maczalikaszwili), który został posądzony o takfiryzm (bezpodstawne oskarżanie innych muzułmanów o apostazję; w rzeczywistości przyczyną wydalenia były prawdopodobnie osobiste animozje między Sejfullahem i Omarem asz-Sziszanim). Oddział Sejfullaha zaczął wówczas współpracować z grupą Murada Margoszwilego, uległ jednak rozproszeniu po śmierci Maczalikaszwilego w lutym 2014 r.¹⁴⁷. Konflikty pomiędzy poszczególnymi oddziałami kaukaskich mudżahedinów oraz wewnątrz nich będą się najprawdopodobniej powtarzać.

¹⁴⁵ <http://www.chechensinsyria.com/?p=9351#more-9351>

¹⁴⁶ <http://www.chechensinsyria.com/?tag=abu-banat>

¹⁴⁷ <http://eaworldview.com/2014/02/syria-family-man-shahid-sayfullakh-shishanis-story-pictures/>

Wpływ na sytuację na Kaukazie

Dla Emiratu Kaukaskiego wyjazdy kaukaskich ochotników do Syrii są poważnym, egzystencjalnym zagrożeniem. Pozbawiają one EK nowych rekrutów i ograniczają możliwości zdobywania środków finansowych (które kierowane są do Syrii), a tym samym powodują dalsze zmniejszenie się możliwości operacyjnych tej organizacji. Przywódcy EK aktywnie przeciwstawiają się więc wyjazdom tłumacząc to obowiązkiem prowadzenia dżihadu na Kaukazie. Dokka Umarow kategorycznie zabraniał wyjazdów do Syrii, natomiast Aliaschab Kebekow zliberalizował podejście, udzielając zgody tym ochotnikom, którzy nie mogą włączyć się w dżihad na Kaukazie (tzn. głównie uchodźcom przebywającym w Europie i Turcji). Pozostawił jednak w mocy zakaz dla mieszkańców Kaukazu¹⁴⁸. Nie zahamowało to jednak fali wyjazdów z regionu (głównie z Czeczenii i Dagestanu), które stają się coraz bardziej popularne wśród północnokaukaskich radykałów islamskich.

Z punktu widzenia rosyjskich władz wyjazdy ochotników z Kaukazu Północnego do Syrii nie są zagrożeniem, a nawet – pomimo oficjalnej alarmistycznej retoryki – stanowią element stabilizujący sytuację w regionie. Niezależnie od sukcesów rosyjskich struktur siłowych w walce z Emiratem Kaukaskim i słabości tej organizacji, na Kaukazie Północnym istnieją napięcia związane z rosnącą liczbą salafitów i ich radykalizacją. W tym kontekście wyjazdy do Syrii nie tylko osłabiają EK. Dzięki nim władze rosyjskie pozbywają się najbardziej aktywnych i radykalnych jednostek, które w przeciwnym wypadku mogłyby stwarzać problemy dla miejscowych władz lub dokonywać zamachów terrorystycznych w Rosji.

Ewentualnym zagrożeniem może być powrót kaukaskich bojowników z Syrii. Władze rosyjskie są świadome niebezpieczeństwa, o czym mogą świadczyć nie tylko wypowiedzi ich przedstawicieli, ale również wzmożona kontrola mieszkańców Kaukazu Północnego wracających z krajów islamskich oraz aresztowania nielicznych bojowników którzy (głównie z powodów osobistych lub rozczarowania dżihadem) zdecydowali się na powrót¹⁴⁹. Tym niemniej,

¹⁴⁸ <http://vdagestan.com/interyu-amira-imarata-kavkaz-shejxa-ali-abu-muxammada-video.djihad>

¹⁴⁹ <http://www.rferl.org/content/russia-convicts-chechnya-man-syria-fighting-jihadists/26685700.html>

perspektywa masowego powrotu kaukaskich bojowników z Bliskiego Wschodu jest mało realna. Po pierwsze są to osoby, które już obecnie zamiast walczyć na Kaukazie, z różnych powodów wybrały dżihad w Syrii, a więc co najmniej nie uznają kaukaskiego dżihadu za priorytetowy. Po drugie, wyjeżdżając na dżihad ochotnicy jednocześnie migrują na terytorium gdzie obowiązuje szariat (dokonują tzw. hidżry nierzadko zabierając ze sobą rodziny), ewentualny powrót byłby więc niezgodny z salaficką interpretacją islamu. Po trzecie, zdają sobie sprawę z prawnych i pozaprawnych konsekwencji jakie czekają ich po powrocie do kraju. Najprawdopodobniej większość bojowników z Kaukazu Północnego pozostanie w Syrii i Iraku (tym bardziej, iż wojna będzie tam zapewne trwała) przekształcając się w międzynarodowych dżihadystów, podobnie jak miało to miejsce z członkami Islamskiego Ruchu Uzbekistanu, którzy po opuszczeniu Azji Centralnej pod koniec lat dziewięćdziesiątych na stałe osiedli w Afganistanie i Pakistanie. Od powrotu na Kaukaz bardziej prawdopodobne wydaje się przenoszenie się przez nich do nowych punktów zapalnych w ramach świata islamskiego na podobieństwo zagranicznych mudżahedinów walczących przeciwko Armii Radzieckiej w Afganistanie w latach osiemdziesiątych¹⁵⁰. Sytuacja może ulec zmianie jedynie w przypadku poważnego kryzysu polityczno-ekonomicznego w Rosji (porównywalnego z rozpadem ZSRR), w wyniku którego poważnemu osłabieniu uległaby rosyjska władza na Kaukazie (w tym obecność militarna).

Pod koniec 2014 r. sytuacja w Syrii i Iraku bezpośrednio przełożyła się na rozwój wydarzeń na Kaukazie, w tym również na Emirat Kaukaski. W listopadzie i grudniu miał miejsce inspirowany wydarzeniami na Bliskim Wschodzie rozłam w szeregach EK. Polegał on na wypowiedzeniu posłuszeństwa emirowi Kaukazu przez szereg dowódców z Dagestanu i Czeczenii (patrz str. 42-45) i złożeniu przez nich przysięgi kalifowi Ibrahimowi – przywódcy Państwa Islamskiego. Kryzys do pewnego stopnia przypominał wydarzenia z lata 2010 r. kiedy to miał miejsce pierwszy poważny konflikt w ramach Emiratu: kilkunastu dowódców czeczeńskich (m.in. Asłambek Wadałow, Chusejn Gakajew, Tarchan Gazijew, pochodzący z Arabii Saudyjskiej emir Muhannad) wypowiedziało posłuszeństwo Umarowowi, który najpierw ogłosił swoją rezygnację, potem jednak zmienił zdanie. Po

¹⁵⁰ Szerzej zob.: Maciej Falkowski, Na peryferiach światowego dżihadu. Kaukaz Północny: iluzja stabilizacji, OSW 2014. Dostępne na: http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/pw_46_pl_kaukaz-polnocny_net.pdf

długotrwałych negocjacjach konflikt udało się jednak zażegnać. Obecny kryzys wydaje się jednak znacznie poważniejszy, ma bowiem charakter systemowo-ideologiczny i nie ogranicza się – jak poprzedni – do kryzysu przywództwa.

Choć tarcia między przywódcami EK a kaukaskimi dżihadystami walczącymi w ramach Państwa Islamskiego istniały od dawna, a popularność kalifatu wśród bojowników na Kaukazie rzeczywiście rosła, nie można wykluczyć, że rozłam został sprowokowany przez rosyjskie służby specjalny. Serię składania przysięg kalifowi uruchomiło nagranie złożenia przysięgi przez Sulejmana Zajnałabidowa (dowódcę złożonego z dagestańskich Czeczenów tzw. dżamaatu auchowskiego działającego na południe od Chasawjurtu), które zostało najprawdopodobniej sfabrykowane przez służby (Zajnałabidow kilka dni wcześniej został aresztowany przez Rosjan, tekst przysięgi odczytywał przybitym głosem z kartki, otoczony przez grupę jednakowo umundurowanych uzbrojonych ludzi¹⁵¹).

Działania rozłamowców spotkały się z ostrą krytyką przywódców EK (Kebekowa, kadiego Emiratu Abduły Kosteckiego, kadiego Wilajatu Dagestan Sulejmana Magomiedowa) oraz tych dowódców i bojowników, którzy pozostali wierni Emiratowi. W swojej krytyce pod adresem rozłamowców przywódca Emiratu podparł się zdaniem szeregu uczonych muzułmańskich, którzy nie uznali proklamacji kalifatu za zgodną z szariatem. Naczelnym emir pozbawił ich wszelkich funkcji i nazwał zdrajcami wzywając jednocześnie do odwołania decyzji. Przez internet przetoczyła się także fala wzajemnych oskarżeń i burzliwych dyskusji zwolenników i przeciwników podporządkowania bojowników na Kaukazie Państwu Islamskiemu.

Z perspektywy EK najważniejszym efektem rozłamu będzie poważne, grożące wręcz marginalizacją, osłabienie jego struktur oraz prawdopodobne uwikłanie w konflikty z oddziałami, które wypowiedziały posłuszeństwo emirowi (przedmiotem rywalizacji mogą być przede wszystkim lokalne źródła dochodu tzn. haracze ściągane z przedsiębiorstw i urzędników). Z rosyjskiego punktu widzenia pojawienie się na Kaukazie ugrupowań uznających zwierzchnictwo Państwa Islamskiego jest zagrożeniem, stwarzającym jednak szereg korzyści taktycznych i geopolitycznych. Choć Państwo Islamskie nie ma interesu w

¹⁵¹http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=43151&tx_ttnews%5BbackPid%5D=7&cHash=9fb9677e61ac014e26507c5641db2f94#.VII5XjGG9R-

atakowaniu Rosji i podejmowaniu działań zbrojnych na Kaukazie, działający w jego ramach kaukasky mudżahedini mogą dążyć do umocnienia własnej pozycji poprzez intensyfikację działań zbrojno-terrorystycznych na Kaukazie. Nie można więc wykluczyć, iż będą udzielać pomocy finansowej tym grupom zbrojnym, które złożyły przysięgę kalifowi i zachęcać je np. do organizowania zamachów terrorystycznych w Rosji. Istnieje również niebezpieczeństwo, iż ww. ugrupowania będą dążyły do wykazania się w oczach Państwa Islamskiego choćby poprzez brutalizację własnych działań na wzór podejmowanych dotąd przez bliskowschodnich dżihadystów (branie zakładników, okrutne egzekucje itd.).

Ww. sytuacja zwiększa ryzyko zamachów terrorystycznych w Rosji i jest zagrożeniem przede wszystkim dla rosyjskiej ludności cywilnej oraz mieszkańców kaukaskich republik. Dla władz stwarza jednak szereg możliwości: osłabia Emirat Kaukaski, umożliwia rozgrywanie rywalizujących ze sobą ugrupowań bojowników, ułatwia pracę operacyjną rosyjskim służbom bezpieczeństwa. Zwiększone zagrożenie ze strony terrorystów islamskich może być również wykorzystane przez Kreml do pacyfikacji nastrojów społecznych w warunkach kryzysu ekonomicznego, jak również do przełamywania izolacji międzynarodowej Rosji poprzez stwarzanie wrażenia, że Rosja jest sojusznikiem Zachodu w walce z zagrożeniem płynącym z Państwa Islamskiego.

Czeczeni walczący na Ukrainie

Interesującym, lecz marginalnym z punktu widzenia Kaukazu zjawiskiem jest udział Czeczenów w walkach po obu stronach linii frontu na wschodzie Ukrainy. Od czerwca 2014 roku kilkuset Czeczenów z różnych formacji zbrojnych podległych Ramzanowi Kadyrowowi bądź samowolnych walczy po stronie prorosyjskich separatystów (część na zasadzie dobrowolnej, pozostali skierowani przez macierzyste jednostki). Ich udział w tym konflikcie zbrojnym jest związany z szerszą strategią Federacji Rosyjskiej wobec Ukrainy (kierowanie do walk jak największej liczby przedstawicieli mniejszości narodowych aby minimalizować straty wśród etnicznych Rosjan w celu osłabienia negatywnych reakcji społecznych) oraz rozgrywkami politycznymi Kadyrowa (chęć zamanifestowania własnej lojalności wobec prezydenta Putina), nie mają więc bezpośredniego przełożenia na sytuację na samym

Kaukazie, w szczególności w kontekście Emiratu Kaukaskiego. Nie jest to ponadto pierwszy przypadek użycia przez Moskwę jednostek czecheńskich poza granicami kraju (oddziały czecheńskie brały już udział w wojnie z Gruzją w 2008 roku)¹⁵².

Nieliczni Czecheni walczą również po stronie ukraińskiej. W Donbasie działają dwa czecheńskie „bataliony” (w rzeczywistości formacje znacznie mniejsze, choć trudno jest dokładnie określić ich liczebność), które biorą udział w walkach przeciwko separatystom na wschodzie kraju. Są to bataliony „Kaukaz”¹⁵³ i tzw. batalion im. Dżochara Dudajewa¹⁵⁴. Są one złożone z czecheńskich uchodźców przebywających na Ukrainie oraz Czechenów przybyłych z Europy. Batalion im. Dudajewa jest dowodzony przez byłego czecheńskiego komendanta polowego Isę Munajewa, przebywającego wcześniej w Danii jako uchodźca (w pierwszych latach drugiej wojny czecheńskiej był on komendantem Groznego, zwolennikiem idei narodowowyzwoleńczej i przeciwnikiem Emiratu Kaukaskiego)¹⁵⁵. Batalion jest złożony głównie z weteranów drugiej wojny w Czechenii¹⁵⁶. Mniej wiadomo na temat Batalionu Kaukaz, złożonego z fundamentalistów islamskich i odwołującego się w swych działaniach do islamu. Obie jednostki akcentują antyrosyjski i anty-kadyrowowski wymiar ich udziału w konflikcie zbrojnym. Pomiędzy dwiema jednostkami istnieje wzajemna niechęć i rywalizacja, spowodowana odmiennymi poglądami na kwestie Czechenii i rolę islamu oraz animozjami personalnymi. Choć „bataliony” cieszą się dużą popularnością medialną, zwłaszcza na Ukrainie, nie stanowią poważnej siły, ani nie są reprezentatywne względem postawy Czechenów przebywających w Europie, których znacznie więcej wyjeżdża do Syrii.

¹⁵² Batalion „Wschód” dowodzony przez Sulima Jamadajewa.

¹⁵³ Strona batalionu - <https://www.facebook.com/kavkazbattalion?fref=ts>

¹⁵⁴ Strona batalionu

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100007067627111&ref=ts&fref=ts>

¹⁵⁵ <http://www.unian.net/politics/994351-lichnyiy-vrag-putina-isa-munaev-chechentsyi-i-ukraintsyi-nikогда-ne-byili-i-ne-budut-pod-tsarem.html>

¹⁵⁶ http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=43062&tx_ttnews%5BbackPid%5D=7&cHash=874e412f82b9c7d20847a13c3db59166#.VIluxDGG9R8

Rozdział 8

Działalność Emiratu a sytuacja bezpieczeństwa ludności na Kaukazie

Istnienie Emiratu Kaukaskiego i aktywność bojowników na Kaukazie Północnym w ogromnym stopniu wpływają na sytuację ludności cywilnej. Są również przyczyną masowego naruszania praw człowieka w regionie, choć w większości przypadków pośrednią, ponieważ dopuszczają się ich przede wszystkim struktury bezpieczeństwa walczące z terroryzmem. Zagrożenie dla ludności cywilnej ze strony samych bojowników ma charakter pośredni lub bezpośredni. W pierwszym wypadku mamy do czynienia głównie z narażaniem cywili na skutki przeprowadzanych przez mudżahedinów operacji. Choć bardzo rzadko ich celem są przypadkowi ludzie (jedynie podczas zamachów terrorystycznych na cele cywilne, do których jednak na Kaukazie w ostatnim czasie nie dochodzi), zdarza się, że w atakach organizowanych przez bojowników giną postronne osoby. Akcje zbrojne bądź ukrywanie się w poszczególnych miejscowościach lub ich okolicach naraża również miejscowych mieszkańców na działania odwetowe ze strony struktur bezpieczeństwa oraz stwarza zagrożenie dla zdrowia, życia i mienia podczas operacji specjalnych. Częstym celem akcji bojowników są obiekty bądź osoby cywilne. Nie są one z reguły przypadkowe. Z rąk mudżahedinów giną właściciele sklepów handlujących alkoholem, osoby zajmujące się wróżbiarstwem, znachorzy, suficy przywódcy religijni, właściciele i klienci domów publicznych, kobiety trudniące się nierządem itd. Zagrożeni są także przedsiębiorcy i urzędnicy państwowi, którzy terroryzowani są przez bojowników w celu wymuszenia haraczy (wg. terminologii podziemia – podatku na prowadzenie dżihadu), co jest zjawiskiem powszechnym przede wszystkim w Dagestanie (w pozostałych republikach, w tym Czeczenii, proceder ten nie jest rozpowszechniony)¹⁵⁷.

¹⁵⁷Zob.

http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=43126&tx_ttnews%5BbackPid%5D=228#.VHdNB4uG-98 np.

Tym niemniej, skala naruszania praw człowieka przez bojowników jest nieporównywalnie mniejsza od skutków działań podejmowanych przez struktury siłowe w ramach walki z terroryzmem. Od rozpoczęcia drugiej wojny czeczeńskiej (1999 r.) na Kaukazie Północnym mamy do czynienia z masowym naruszaniem podstawowych praw człowieka na ogromną skalę, przy czym w ostatnich latach sytuacja uległa wyraźnemu zaostrzeniu niezależnie od obserwowanej częściowej stabilizacji sytuacji politycznej w regionie¹⁵⁸. Jest to związane z rozwojem sytuacji w całej Rosji – konfliktem Moskwy z Zachodem, umacnianiem autorytaryzmu oraz rządów przedstawicieli struktur siłowych (na czele ze służbami specjalnymi), prześladowaniem wszelkich niezależnych środowisk (w tym obrońców praw człowieka oraz organizacji takich jak Memoriał), brakiem reform, samoizolacją Rosji na arenie międzynarodowej, zmasowaną propagandą wymierzoną we „wrogów Rosji”: Zachód, trzeci sektor, muzułmanów, wychodźców z Kaukazu i Azji Centralnej, „nieprzyjazne” państwa b. ZSRR (Ukraina, Gruzja, Mołdawia, Polska itd.). U źródeł represji na Kaukazie leży także postrzeganie regionu jako swoistej „wewnętrznej zagranicy”, „nierosyjskiej Rosji”, zaś jego mieszkańców jako obywateli drugiej kategorii, którym nie przysługują pełnia praw obywatelskich, czy wręcz wrogów dążących do oderwania się od Rosji bądź zniszczenia jej. Percepcja Kaukazu i jego obcość cywilizacyjna, która pogłębia się nie tylko wskutek żywiołowych procesów ale również polityki Kremla (nierozwiązywanie kaukaskich problemów, „kolonialne” podejście do Kaukazu, brak wysiłków na rzecz modernizacji i integracji regionu z resztą Rosji) leży u źródeł preferowania rozwiązań siłowych w celu stabilizacji sytuacji w regionie¹⁵⁹. Wyraźne pogorszenie sytuacji bezpieczeństwa ludności w związku z działalnością struktur siłowych nastąpiło na kilka miesięcy przed olimpiadą zimową w Soczi (styczeń 2014 r.). W obawie przed zamachami terrorystycznymi „siłowicy” podjęli zakrojone na szeroką skalę akcje antyterrorystyczne, które doprowadziły do wyciszenia sytuacji na Kaukazie (w związku z likwidacją setek bojowników i rozbięciem wielu oddziałów). Skutkiem ww. operacji był jednak również wzrost przypadków naruszeń praw człowieka¹⁶⁰.

¹⁵⁸ <http://www.hrw.org/world-report/2014/country-chapters/russia>

¹⁵⁹ Szerzej zob.: Maciej Falkowski, Mariusz Marszewski, *Kaukaskie „terytoria plemienne”*. Kaukaz Północny – cywilizacyjnie obca enklawa w granicach Rosji, Prace OSW, 2010. Dostępne na: http://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_34.pdf

¹⁶⁰ http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/russia0608_1.pdf

U źródeł masowych prześladowań na Kaukazie leży trwająca nieustannie od rozpoczęcia drugiej wojny czeczeńskiej wojna z terroryzmem. W jej ramach systematycznie zaostrzane jest antyterrorystyczne prawodawstwo: utworzono Narodowy Komitet Antyterrorystyczny (2006 r.), wprowadzono prawną możliwość ogłaszania reżimu operacji antyterrorystycznych na wybranych terytoriach umożliwiające czasowe zawieszanie wybranych praw obywatelskich, odpowiedzialność krewnych bojowników za popełnione przez nich przestępstwa (o czym niżej), prowadzenie przez odpowiednie organy państwowe list „terrorystów i ekstremistów”. Systematycznie zaostrza się również kary za terroryzm. W 2014 r. przyjęto np. nowe poprawki do kodeksu karnego wykluczające skazywanie osób oskarżonych o terroryzm (np. takich, które dobrowolnie oddały się w ręce organów ścigania) na wyroki w zawieszeniu. We wrześniu 2014 r. zgłoszono również poprawki do kodeksu karnego umożliwiające organom ochrony porządku publicznego stosowanie wszelkich dostępnych środków przymusu bezpośredniego (poza przewidzianymi prawem) w razie zachowania aresztanta lub więźnia, które można zakwalifikować jako „złośliwa niesubordynacja”¹⁶¹.

Carte blanche dla struktur siłowych na walkę z terroryzmem sprawia iż faktycznie, a po do pewnego stopnia również formalnie, sankcjonowana jest ich bezkarność w walce z terroryzmem. O ile bojownicy lub osoby podejrzane o terroryzm są *de facto* wyjęte spod prawa, o tyle „siłowicy” stoją ponad nim, nie ponosząc żadnej odpowiedzialności za naruszanie prawa. W warunkach kaukaskich nawet władze poszczególnych republik nie mają kontroli nad strukturami siłowymi oraz niemal żadnego wpływu na ich działania. Te natomiast postępują w taki sposób jakby działały na okupowanym terytorium zamieszkanym przez wrogą ludność. Problem pogłębia proceder delegowania jednostek do walki z terroryzmem z centralnej Rosji, których członków cechuje pogardliwy stosunek do ludności kaukaskiej, odzwierciedlający powszechną kaukazofobię i islamofobię w rosyjskim społeczeństwie. Na straży prawa nie stoją również sądy. Sędziowie są albo częścią aparatu represji albo ferują wyroki pod wpływem presji bądź zastraszania ze strony struktur siłowych. Jedyne w całej Rosji przypadek sędziego (Wachid Abubakarow), który zrezygnował z pełnionej funkcji ze względu na presję ze strony władzy wykonawczej (wiceministra spraw wewnętrznych Czeczenii Aпти Alaudinowa) miał miejsce

¹⁶¹ http://www.kavpolit.com/articles/pytki_za_namaz-9264/

w Czeczenii w listopadzie 2013 r.¹⁶². Problemem jest także powszechne skorumpowanie sędziów. Na porządku dziennym jest utrudnianie pracy adwokatom i szykanowanie ich (na początku 2013 r. adwokaci z Kabardo-Bałkarii ogłosili nawet z tego powodu strajk)¹⁶³, niedopuszczanie do zatrzymanych itd. W efekcie ludność traktuje organy ochrony porządku publicznego jako zagrożenie, co przekłada się na całkowity niemal brak zaufania do państwa i prawa. Zdarza się, że ludzie doprowadzeni działaniami „siłowników” do ostateczności organizują żywiołowe demonstracje, blokady dróg, protesty głodowe, piszą rozpaczliwe listy do prezydenta Putina, co jednak z reguły nie przynosi żadnych efektów¹⁶⁴.

Obecna sytuacja w dziedzinie praw człowieka na Kaukazie jest dramatyczna. Informacje o masowych represjach są tym bardziej wiarygodne, iż podają je nie tylko organizacje pozarządowe, obrońcy praw człowieka, ale również np. proputinowskie, antyzachodnie media, takie jak portal www.kavpolit.com (Kaukaska Polityka) kierowany przez znanego rosyjskiego dziennikarza Maksyma Szewczenkę, który w wielu kwestiach reprezentuje opcję prorządową i wielkoruską (np. wspiera zaangażowanie Rosji na Donbasie czy aneksję Krymu). Dzisiejsza sytuacja na Kaukazie przypomina wydarzenia z Czeczenii w latach 1999-2001/2002, kiedy republika była pod faktyczną okupacją wojsk federalnych dopuszczających się masowych zbrodni wobec czeczeńskiej ludności cywilnej. Najtrudniejsza sytuacja (pod względem częstotliwości i charakteru represji) panuje dziś w Dagestanie, Kabardo-Bałkarii i Czeczenii, nieco lepiej pod tym względem jest obecnie w Inguszetii, zaś najspokojniej tradycyjnie w Karaczajo-Czerkiesji, Osetii Północnej i Adygeji. Stosunkowo lepsza sytuacja w Czeczenii (w porównaniu z latami ubiegłymi) po części wynika z rzeczywistej stabilizacji republiki za rządów Ramzana Kadyrowa. Rozbicie i degradacja czeczeńskiej partyzantki, pacyfikacja niezależnych środowisk oraz zastraszenie ludności doprowadziły do sytuacji, w której represje na masową stały się niepotrzebne. Mniejsza niż w ubiegłych latach liczba przypadków łamania praw człowieka jest jednak również wynikiem informacyjnej izolacji republiki i utrudnień z jakimi borykają się dziennikarze piszący o Czeczenii oraz działający w republice obrońcy praw człowieka. Organizacja Memoriał, która przez lata była najlepiej poinformowanym i

¹⁶² http://expert.ru/russian_reporter/2014/06/bezrassudnyie-postupki-sudi-abubakarova/

¹⁶³ <http://ria.ru/incidents/20130417/933194955.html>

¹⁶⁴ Przykładami takich działań mogą być protesty mieszkańców osiedla Wremiennyj w Dagestanie, mieszkańców Czerkieska czy Inguszetii.

najbardziej wiarygodnym źródłem informacji o Czeczenii otwarcie przyznaje, że ma obecnie bardzo ograniczone możliwości działania w republice zarówno jeśli chodzi o zbieranie informacji jak i udzielanie pomocy poszkodowanym¹⁶⁵. Należy mieć jednak na uwadze, iż sytuacja w Czeczenii będzie prawdopodobnie ewoluować w niekorzystną stronę w związku z rajdem bojowników w Groznm, który miał miejsce na początku grudnia 2014 r. (doszło wówczas do kilkugodzinnych zaciętych walk między bojownikami a czeczeńskimi strukturami siłowymi, w wyniku których zginęło 11 bojowników i aż 14 przedstawicieli czeczeńskich sił bezpieczeństwa). Po tych wydarzeniach Ramzan Kadyrow zapowiedział stosowanie kolektywnej odpowiedzialności wobec krewnych bojowników (niszczenie domów i wypędzane z republiki). W drugiej połowie grudnia 2014 r. miały miejsce pierwsze przypadki brutalnych represji pod adresem krewnych bojowników (m.in. zburzono ok. 15 domów należących do krewnych bojowników, w tym mieszkającej w Katyr-jurcie w rejonie aczchoj-martanowskim rodziny przywódcy czeczeńskich bojowników Asłana Biutukajewa).

Rozpatrując sytuację członków podziemia zbrojnego należy na wstępie zaznaczyć, iż każda mieszkająca na Kaukazie Północnym i znająca panujące tam realia osoba jest świadoma konsekwencji jakie grożą jej i jej krewnym w razie przyłączenia się przez nią do bojowników. Mimo niskiej świadomości prawnej, mieszkańcy Kaukazu powszechnie zdają sobie sprawę, iż decydując się na taki krok narażają się nie tylko na konsekwencje przewidziane w Kodeksie karnym FR, ale również pozaprawne, lecz powszechnie stosowane represje.

Członkowie islamskiego podziemia zbrojnego *de facto* nie podlegają prawu lub podlegają mu w ograniczonym zakresie i nie mogą liczyć na traktowanie zgodne z przewidzianymi procedurami w razie aresztowania: uczciwy przebieg sprawy sądowej, sprawiedliwy wyrok ani zgodne z prawem traktowanie podczas śledztwa czy odbywania wyroku. Zważywszy na metody stosowane przez organy państwa rosyjskiego prowadzące walkę z terroryzmem (służby specjalne, formacje podległe MSW, Ministerstwu Obrony, prokuratura) wobec osób znajdujących się w grupach zbrojnych, aresztowanych czy skazanych można stwierdzić, że oskarżeni o działalność terrorystyczną są w Rosji wyjęci

¹⁶⁵ <http://www.memo.ru/hr/hotpoints/caucas1/>

spod prawa lub prawo działa wobec nich w sposób wybiórczy. Zdecydowana większość bojowników nie podlega aresztowaniu, ponieważ są z reguły zabijani podczas operacji specjalnych. Świadczą o tym dostępne w mediach informacje oraz statystyki ofiar konfliktu zbrojnego na Kaukazie: mimo systematycznie spadającej liczby ofiar śmiertelnych, liczba zabitych bojowników z roku na rok nie maleje (bardzo rzadko dochodzi również do aresztowań bojowników, ponieważ zwykle są oni zabijani na miejscu)¹⁶⁶. Wielu bojowników, obawiając się poniżającego traktowania i tortur w razie wzięcia do niewoli, wybiera ponadto samobójstwo w sytuacji niemożności wyrwania się z okrzęzenia. Zabijają się (a nierzadko również znajdujące się z nimi żony) detonując materiały wybuchowe, którymi dysponują.

W razie aresztowania w wyniku działań organów ochrony porządku publicznego lub – co zdarza się niezwykle rzadko – dobrowolnego zgłoszenia się na policję osoba uczestnicząca w zbrojnym podziemiu islamskim nie może liczyć na traktowanie zgodnie z procedurami. Powszechną praktyką jest poniżające traktowanie (podczas aresztowania, procesu sądowego, odbywania kary, transportu) oraz stosowanie przemocy, w tym tortur¹⁶⁷. Z licznymi naruszeniami procedur odbywają się również procesy sądowe, a sądy wyrokuje bardzo często pod presją władz lub szantażem ze strony struktur siłowych. Aresztantom i więźniom odmawia się lub utrudnia korzystanie z przysługujących im praw: kontaktu z adwokatem, rodziną, prowadzenia korespondencji, muzułmańskich praktyk religijnych itd. Odrębnym problemem są uwłaczające godności ludzkiej warunki panujące w większości rosyjskich zakładów karnych i aresztów śledczych¹⁶⁸.

Odbywający kary więzienia wychodzący z Kaukazu (bardzo często w koloniach lub zakładach karnych położonych na Syberii lub w innych, odległych częściach FR) muszą liczyć się z wyjątkowo złym traktowaniem (zarówno ze strony strażników jak i współwięźniów). Znane są liczne przypadki niezgodnego z przepisami, poniżającego odnoszenia się do takich osób, w tym podejmowania działań zmierzających do przedłużenia ich pobytu w więzieniu, w szczególności jeśli wnoszą oficjalne skargi do wyższych instancji lub informują dziennikarzy

¹⁶⁶ Zob. Maciej Falkowski, *Na peryferiach światowego dżihadu. Kaukaz Północny: iluzja stabilizacji*, Punkt Widzenia OSW listopad 2014; <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/punkt-widzenia/2014-11-14/na-peryferiach-swiatowego-dzihadu-kaukaz-polnocny-iluzja>

¹⁶⁷ <http://www.hrw.org/legacy/backgrounder/eca/chechnya1106/chechnya1106web.pdf>

¹⁶⁸ <http://www.state.gov/documents/organization/220536.pdf>

lub obrońców praw człowieka o swojej sytuacji¹⁶⁹. Zjawiskiem odzwierciedlającym negatywny stosunek mieszkańców Rosji wobec wychodźców z Kaukazu jest fakt, iż obroną prześladowanych (w tym więźniów) zajmują się niemal wyłącznie inni mieszkańcy Kaukazu (adwokaci, obrońcy praw człowieka, dziennikarze), nie zaś etniczni Rosjanie, którzy często nie podejmują się prowadzenia „kaukaskich” spraw.

Rozpatrując sytuację dotyczącą przypadków prześladowań wychodźców z Kaukazu w innych częściach Rosji (nie tylko w zakładach karnych, ale również np. w armii czy innych instytucjach lub sytuacjach) należy jednakże mieć na uwadze, że problemy z jakimi się borykają po części wynikają z odmiennej mentalności, percepcji własnej godności i jej naruszania (sprawy honoru). Przyczyną wielu sytuacji konfliktowych jest rzeczywista niesubordynacja wychodźców z tej części Rosji, skłonność do organizowania się w narodowe, regionalne czy religijne gangi, stawiania oporu funkcjonariuszom, pogardliwego stosunku do innych grup etnicznych oraz nie-muzułmanów, narzucania własnych zasad innym¹⁷⁰.

Poza samymi bojownikami najbardziej narażoną na prześladowania grupą są osoby nie zaangażowane bezpośrednio w aktywność zbrojną, lecz udzielające mudżahedinom wsparcia (ukrywanie, pomoc logistyczna, aprowizacja itd.). Osobom tym grożą praktycznie te same konsekwencje co bojownikom (łącznie z wieloletnimi karami więzienia i równie brutalnym traktowaniem w razie zatrzymania)¹⁷¹. Równie narażoną grupą są krewni bojowników (którzy nierzadko pokrywają się z poprzednią grupą). Ponoszenie odpowiedzialności przez krewnych osób zaangażowanych w działalność terrorystyczną wynika wprost z rosyjskiego kodeksu karnego, do którego począwszy od 1999 r. systematycznie wnoszone są poprawki zaostrzające odpowiedzialność za działalność terrorystyczną. Zgodnie z rosyjskim prawem krewni mogą zostać pociągnięci do odpowiedzialności za działalność terrorystyczną członka ich rodziny np. w wymiarze konsekwencji finansowych (możliwość nałożenia

¹⁶⁹<http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/237036/>

oraz

http://www.kavpolit.com/articles/svetlana_gannushkina_presledovanie_v_tjurmah_vyhod-786/

¹⁷⁰ Np. w wojsku: [http://www.army-info.ru/ исследование-взаимоотношений-в-российской-армии/часть-iv-дедовщина-уставщина-и-прочие-проявления-социального-статуса/землячества-среди-выходцев-с-кавказ/](http://www.army-info.ru/исследование-взаимоотношений-в-российской-армии/часть-iv-дедовщина-уставщина-и-прочие-проявления-социального-статуса/землячества-среди-выходцев-с-кавказ/)

¹⁷¹ <http://www.hrw.org/news/2008/06/24/russia-stop-dirty-war-tactics-ingushetia>

świadczeń pieniężnych na rzecz ofiar zamachów terrorystycznych lub umieszczenia w prowadzonym przez Federalną Służbę Monitoringu Finansowego spisie „terrorystów i ekstremistów” uniemożliwiające wzięcie kredytu, wypłatę pieniędzy z banku itd.; można na nią trafić na wniosek całego szeregu organów władzy przy czym wystarczy zostać oskarżonym, niekoniecznie zaś skazanym wyrokiem sądu)¹⁷². Po rajdzie bojowników na Grozny w grudniu 2014 r. parlament Czeczenii wystąpił ponadto z inicjatywą ustawodawczą polegającą na wniesieniu poprawek do Kodeksu karnego umożliwiających karanie rodziców i innych bliskich krewnych terrorystów (w tym konfiskatę ich mienia) oraz zakładającą zaostrzenie kar za działalność terrorystyczną¹⁷³.

Znacznie szerszą odpowiedzialność krewni ponoszą jednak na podstawie bezprawnej, lecz powszechnej praktyki. Szczególnie drastyczne formy prześladowania krewnych bojowników były stosowane kilka lat temu w Czeczenii, gdzie brano ich w charakterze zakładników, starając się zmusić w ten sposób bojowników (nierzadko dowódców) do poddania się. Obecnie ta praktyka nie jest powszechnie stosowana, prześladowania wobec krewnych przybrały jednak inną formę: groźby, porwania, pobicia, fabrykowanie spraw karnych, morderstwa, stosowanie tortur, niszczenia mienia (np. wysadzanie domów)¹⁷⁴. Najbardziej powszechne represje wobec krewnych bojowników mają miejsce w Dagestanie, gdzie narażeni są zarówno mężczyźni jak i kobiety oraz Czeczenii (gdzie ponownie przybrały na sile pod koniec 2014 r., co odbyło się z inicjatywy prezydenta Ramzana Kadyrowa).

Bycie krewnym bojownika lub podejrzanym o udzielanie podziemiu wsparcia nie oznacza z reguły rozpoczęcia przewidzianych prawem procedur (sankcja na areszt, aresztowanie, proces sądowy, wyrok), lecz zwiastuje represje. W sytuacji zdobycia informacji o podejrzanym osobie przedstawiciele struktur siłowych nie wszczynają zwykle postępowania (choćby w postaci zbierania materiału dowodowego) lecz mordują daną osobę ogłaszając następnie, że stawiała opór

¹⁷²<http://golosislama.com/news.php?id=21921>, oraz
http://kavpolit.com/articles/tajnyj_dozor_i_imitatsija_borby_s_terrorizmom-950/

¹⁷³

http://tvrain.ru/articles/parlament_chechni_vnes_v_gosdumu_popravku_o_rodstvennikah_terroristov-380475/

¹⁷⁴ <http://www.hrw.org/sites/default/files/reports/chechnya0709web.pdf>

podczas próby zatrzymania lub porywają bądź aresztują ją (często podrzucając wcześniej narkotyki lub broń) a następnie fabrykują dowody¹⁷⁵.

Grupą szczególnie narażoną na prześladowania są również przedstawiciele wspólnot salafickich. Dotyczy to wszystkich republik regionu, w najmniejszym stopniu Karaczajo-Czerkiesji i Adygeji. Po rozpoczęciu drugiej wojny czeczeńskiej salafici musieli żyć w ukryciu, represjonowanym można było być już za sam „wahabicki” wygląd (noszenie brody bez wąsów, spodni do pół łydki itd.), szczególnie w Dagestanie. Obecnie sytuacja uległa zmianie. Salafici są tolerowani, mogą funkcjonować w przestrzeni publicznej (również na poziomie wspólnot), ale w równym stopniu co krewni oraz osoby podejrzane o wspieranie bojowników narażeni są na represje (pod pretekstem wspierania bojowników). Cechą charakterystyczną podejścia władz wobec salafitów są zmiany w natężeniu represji w różnych okresach. W latach 2011-2013 poziom represji wyraźnie zmalał, co wiązało się z rozpoczęciem w Dagestanie dialogu suficko-salafickiego z inspiracji ówczesnego przywódcy republiki Magomiedsalam Magomiedowa oraz działalności tzw. komisji ds. adaptacji bojowników, którzy zdecydowali się ujawnić (Inguszetia). Około połowy 2013 r. rozpoczęto jednak nową falę prześladowań w związku ze zbliżającą się olimpiadą w Soczi (najłagodniejszą formą represji było ostrzeganie salafitów np. w dagestańskim Bujnacku aby nie opuszczali miejsca zamieszkania do zakończenia igrzysk).

Poza przypadkami indywidualnych prześladowań struktury bezpieczeństwa stosują również zasadę zbiorowej odpowiedzialności wobec salafitów. Często dochodzi do nalotów na salafickie meczety (np. w Machaczkałe), podczas których mają miejsce masowe zatrzymania wiernych (nierzadko z pobiciami)¹⁷⁶. Zasada zbiorowej odpowiedzialności stosowana jest wobec tzw. salafickich wiosek w Dagestanie np. Gimry, Wremiennyj, Gubden¹⁷⁷. Przybrała ona szczególnie drastyczne rozmiary w przypadku dwóch pierwszych. Począwszy od 2008 r. są one systematycznie otaczane i blokowane przez federalne struktury siłowe. Żołnierze organizują tam „zaczystki”, którym towarzyszą zatrzymania, pobicia, używanie ludzi w charakterze żywych tarcz, grabież mienia, poniżające traktowanie. Jesienią 2014 r. wojska najpierw otoczyły drutem kolczastym wioskę Wremiennyj, zaś jej mieszkańców osteplowano specjalnymi

¹⁷⁵ http://www.kavpolit.com/articles/eto_izdevatelstvo_nad_pravom_i_gosudarstvom-11254/

¹⁷⁶ <http://www.moidagestan.ru/blogs/51424/47787>

¹⁷⁷ <http://www.ndelo.ru/politika-5/2721-depressivnyj-dagestan-to-li-eshche-budet>

„numerami filtracyjnymi” aby ułatwić ich identyfikację. Kilka tygodni później wysiedlono ze wsi wszystkich mieszkańców nie pozwalając im zabrać mienia. Obecnie koczują u krewnych bądź w Machaczkale domagając się udostępnienia przynajmniej tymczasowego zakwaterowania. Ich apele oraz protesty nie przynoszą jednak skutków. Pretekstem do operacji specjalnych w ww. miejscowościach jest ukrywanie i wspieranie przez mieszkańców bojowników¹⁷⁸.

Problemem ogólnorosyjskim jest również prześladowanie rzeczywistych bądź domniemyanych członków organizacji islamskiej Hizb ut-Tahrir, która jest uznawana przez władze rosyjskie za ekstremistyczną. Zdarza się, że represje dotyczą wychodźców z Kaukazu mieszkających w innych częściach Rosji¹⁷⁹. Brak natomiast informacji o prześladowaniach członków Hizb ut-Tahrir na samym Kaukazie, gdzie popularność tej organizacji nie jest duża (na niewielką skalę działa jedynie w Dagestanie).

Na represje narażone są także osoby aktywne społecznie, szczególnie jeśli ich działalność polega na ujawnianiu przypadków prześladowań, krytykowaniu struktur siłowych i władz bądź podejmowaniu działań na rzecz ofiar represji. Wśród ofiar prześladowań można wymienić:

- dziennikarzy np. Achmednabi Achmednabijewa (gazeta Nowoje Dielo; zabity w 2013 r.)¹⁸⁰ i Chadżimurada Kamalowa (gazeta Czernowik; zabity w 2011 r.) z Dagestanu¹⁸¹ czy Timura Kuaszewa z Kabardo-Bałkarii (porwany i zabity w 2014 r.)¹⁸²;
- obrońców praw człowieka np. Zaremę Bagautdinową – członkini dagestańskiej organizacji „Obrona praw człowieka” skazaną na 5 lat więzienia w maju 2014 r. za rzekome namawianie młodych ludzi do przyłączania się do podziemia zbrojnego¹⁸³;
- aktywistów społecznych np. Rusłana Kutajewa z Czeczenii – prezydenta Stowarzyszenia Narodów Kaukazu, aresztowanego w lutym 2014 r. za

¹⁷⁸ <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/222956/>

¹⁷⁹ Takie osoby są uznawane za więźniów politycznych m.in. przez rosyjski Memoriał - <http://www.memo.ru/d/214537.html>

¹⁸⁰ <http://cpj.org/ru/2013/07/post-36.php>

¹⁸¹ <http://www.rg.ru/2011/12/16/reg-ufo/kamalov.html>

¹⁸² <http://www.newsr.com/arch/russia/01aug2014/kuashev.html>

¹⁸³ <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/233834/>

posiadanie narkotyków (które mu prawdopodobnie podrzucono) i torturowanego podczas śledztwa, a następnie skazanego na 4 lata więzienia; rzeczywistą przyczyną zatrzymania była organizacja konferencji dt. deportacji Czeczenów w 1944 r.; przeciwnikiem konferencji był Ramzan Kadyrow)¹⁸⁴;

- aktywni liderzy muzułmańscy, których linia jest niezgodna z oficjalnym duchowieństwem (przede wszystkim przywódcy i kaznodzieje salaficy) np. Nadir Abu Chalid Medetow z Dagestanu aresztowany za rzekome posiadanie narkotyków w październiku 2014 r.¹⁸⁵.

Skala i charakter represji na Kaukazie Północnym sprawiają, iż ich ofiarą padają często przypadkowi ludzie. Do największej liczby prześladowań dochodzi podczas operacji antyterrorystycznych, podczas których często giną przypadkowe osoby. Po zakończeniu operacji struktury siłowe ogłaszają, iż zlikwidowały „terrorystów” (w ostatnim czasie często informuje się, iż zabite osoby miały zamiar wyjechać na dżihad do Syrii), przy czym ciała są wydawane krewnym jeśli podpiszą oświadczenie, iż nie zamierzają wnosić sprawy do sądu. Przekładkowe osoby padają także ofiarą celowych indywidualnych morderstw lub porwań, które nierzadko kończą się fabrykacją dowodów o rzekomej działalności terrorystycznej. Zdarza się, iż ofiarami represji padają wręcz urzędnicy zaangażowani w walkę z radykalnym islamem bądź przedstawiciele struktur siłowych niższego szczebla. W październiku 2014 r. we wsi Akka (rejon tabasarański w Dagestanie) przypadkowo zastrzelony został np. deputowany miejscowej rady rejonu Ramis Mirzachanow, który aktywnie zwalczał salafitów¹⁸⁶. W tym samym miesiącu w miejscowości Kalininauł (rejon nogajski, Dagestan) zamordowano policjanta Eradila Asanowa, co doprowadziło do kilkudziesięciu demonstracji mieszkańców w stolicy rejonu – wsi Terekli-Mekteb¹⁸⁷.

Powszechną praktyką są tortury oraz psychiczne znęcanie się stosowane najczęściej w celu wymoszenia przyznania się oskarżonego do winy (są także na masową skalę stosowane w więzieniach, co przyznają nawet przedstawiciele

¹⁸⁴ http://www.bbc.co.uk/russian/russia/2014/02/140226_chechnya_kutaev_case

¹⁸⁵ <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/250605/>

¹⁸⁶ http://www.kavpolit.com/articles/maga_ty_ne_togo_ubil-10556/

¹⁸⁷ http://www.kavpolit.com/articles/ubijstvo_v_politsii_terekli_mekteba_problema_v_sis-10133/

najwyższych władz rosyjskich¹⁸⁸). Powodem stosowania tortur jest w wielu przypadkach możliwość zastosowania tzw. specjalnego trybu w procesie postępowania karnego: jeśli oskarżony przyzna się do winy i wyrazi zgodę na procedurę w ww. trybie sąd może wydać wyrok bez przeprowadzania rozprawy w trybie zwyczajnym (tzn. bez śledztwa, świadków, oceny dowodów itd.). Pod wpływem tortur aresztowani przyznają się do winy i zgadzają na tryb specjalny, co szczególnie często zdarza się w Kabardo-Bałkarii¹⁸⁹. Przykładem masowego stosowania tortur może być tzw. sprawa 58-miu, również w Kabardo-Bałkarii: osób oskarżonych o udział w napadzie bojowników na Nalczyk w październiku 2005 r., nad którymi rozprawa trwała siedem lat (w grudniu 2014 r. Najwyższy Sąd Kabardo-Bałkarii skazał większość z nich na wieloletnie wyroki więzienia, w tym pięć osób na dożywocie)¹⁹⁰. obrońcy praw człowieka wielokrotnie informowali zarówno o torturowaniu ich w celu zmuszenia do przyznania się do winy, jak i licznych naruszeniach proceduralnych w ramach śledztwa i rozprawy¹⁹¹.

Kolejną powszechną praktyką jest podrzucanie broni bądź narkotyków w celu udowodnienia rzekomej winy danej osoby. Proceder ten jest stosowany zarówno wobec zwykłych ludzi (podrzucanie narkotyków podczas zatrzymania bądź broni do domu), jak i niewygodnych aktywistów (np. Rusłana Kutajewa czy imama meczetu w Kisłowodsku Kurman-Ali Bajczorowa, którego chciano pozbyć się za przeciwstawianie się miejscowym władzom blokującym budowę meczetu w mieście)¹⁹². Dowody fabrykowane są często również w oparciu o nieprawdziwe zeznania członków struktur siłowych przy ignorowaniu korzystnych dla oskarżonego świadectw innych osób.

Częstą formą represji jest niszczenie mienia podczas operacji antyterrorystycznych oraz w trybie indywidualnym. Najczęściej stosowaną praktyką jest wysadzanie, podpalanie bądź burzenie przy pomocy buldożerów domów krewnych bojowników w ramach akcji odwetowych bądź zastraszania. Przedstawiciele struktur siłowych „odnajdują” np. w domu materiały wybuchowe, których rzekomo nie można usunąć w inny sposób niż poprzez

¹⁸⁸ <http://www.interfax.ru/russia/359913>

¹⁸⁹ http://www.kavpolit.com/articles/nado_vernut_obschestvu_chestnogo_politsejskogo10382/

¹⁹⁰ <http://top.rbc.ru/politics/23/12/2014/549953b69a794766bfa0235f>

¹⁹¹ http://www.kavpolit.com/articles/antigosudarstvennoe_obvinenie-478/

¹⁹² <http://www.regnum.ru/news/society/1860615.html>

detonację, podczas której zniszczeniu ulega cały budynek¹⁹³. Podczas operacji specjalnych dochodzi również do licznych grabieży. Procedury niszczenia domów są od wielu lat stosowane w Dagestanie, zaś w ostatnim czasie również w Czeczenii na osobiste polecenie Ramzana Kadyrowa¹⁹⁴. Po akcji bojowników w Grozным w grudniu 2014 r. czeczeński prezydent zapowiedział również, że krewni bojowników będą deportowani z republiki bez prawa do powrotu¹⁹⁵.

Rzadko zdarzają się natomiast informacje o gwałtach, czego jedną z przyczyn może być niezgłaszanie takich przypadków przez poszkodowane ze względu na obawę przed zhańbieniem. Najgłośniejszym przypadkiem było porwanie i gwałt na 24-letniej Dagestaniec dokonany przez funkcjonariusza republikańskiego Centrum ds. Zwalczania Ekstremizmu w Dagestanie Gabibulę Alijewa (sierpień 2014). Mimo ogromnego rezonansu jaki to zdarzenie wywołało w Dagestanie sprawca pozostał bezkarny¹⁹⁶.

Narzędziem represji są ponadto oficjalne i nieoficjalne listy terrorystów i osób podejrzanych o taką działalność sporządzane przez różne organy władzy rosyjskiej. Poza stosowaniem przyjętych na całym świecie list gończych oraz wspomnianej powyżej listy „ekstremistów i terrorystów” istnieje spis osób, którym zabrania się wyjazdu za granicę. Procedury wpisania na tę listę nie są jasne, nie jest ona również jawna (wpisana osoba dowiaduje się o tym dopiero na granicy). Niemal we wszystkich republikach istnieją nieformalne, pozaprawne „listy terrorystów” prowadzone przez miejscowe struktury siłowe. W internecie można ponadto znaleźć spisy osób podejrzanych o udział w podziemiu, wspieranie bojowników, rzekomych uczestników dżihadu na Bliskim Wschodzie bądź osób werbujących ochotników (z publikacją zdjęć i podawaniem danych osobowych łącznie z adresem zamieszkania)¹⁹⁷. Są one publikowane na „antywahabickich” stronach prowadzonych prawdopodobnie przez służby specjalne (np. www.kavkazpress.ru, www.dagpress.ru). Wymienione powyżej listy stanowią dla struktur siłowych (w tym tzw. eskadronów śmierci likwidujących podejrzane osoby) podstawę do represji.

¹⁹³ <http://www.memo.ru/d/186177.html>

¹⁹⁴ <http://www.kavkaz-uzel.ru/articles/253822/>

¹⁹⁵ <http://www.newsru.com/russia/05dec2014/kadyrov.html>

¹⁹⁶ <http://mehkkhel.org/v-dagestane-vozmushhenie-politsejskim-b/>

¹⁹⁷ Np. <http://kavkazpress.ru/archives/67101> lub <http://kavkazpress.ru/archives/60593>

Emirat Kaukaski: znaczenie dla sytuacji bezpieczeństwa na Kaukazie

Wydział Informacji o Krajach Pochodzenia UdSC, czerwiec 2015

Rozdział 9

Media na Kaukazie

Kaukaz Północny nie jest regionem, w przypadku którego mamy do czynienia z blokadą informacyjną. Dla osób monitorujących sytuację w regionie problemem jest nie tyle niedobór informacji, co jej nadmiar stwarzający problem niemożności przetworzenia wszystkich z nich, jak również ocena wiarygodności poszczególnych informacji i opinii. Okolicznością ułatwiającą monitorowanie sytuacji w regionie jest natomiast fakt, iż zdecydowana większość z nich dostępna jest po rosyjsku – języku oficjalnym we wszystkich republikach północnokaukaskich oraz *lingua franca* na całym Kaukazie i szerzej – obszarze postsowieckim. Mimo upływu dwudziestu pięciu lat od rozpadu ZSRR znaczenie języka rosyjskiego jako narzędzia komunikacji międzyetnicznej na tym obszarze nie maleje, posługują się nim nawet postsowieccy mudżahedini walczący w Syrii i Iraku. Jedną z przyczyn dominacji języka rosyjskiego w północnokaukaskiej przestrzeni informacyjnej jest również fakt, iż tamtejsze języki (czeczeński, inguski, awarski, osetyjski, czerkieski itd.) są *de facto* językami mówionymi. Większość mieszkańców Kaukazu zna swoje języki ojczyste i posługuje się nimi w życiu codziennym, nie potrafi jednak poprawnie pisać w tych językach, używa więc do tego celu rosyjskiego. Taka sytuacja ma miejsce nawet w przypadku Czeczenów, czego świadectwem może być powszechne używanie rosyjskiego zamiast czeczeńskiego np. na forach internetowych oraz jako faktycznego języka urzędowego Czeczeńskiej Republiki Iczkeria i Wilajatu Czeczenia. Wyjątkiem są publikowane w internecie nagrania z oświadczeniami bojowników czeczeńskich. Większość z nich jest w języku czeczeńskim (w takich sytuacjach nie dochodzi do naturalnego przejścia na język rosyjski jak to ma miejsce w razie konieczności zapisania jakiegoś tekstu).

Jeśli chodzi o informacje z regionu można polegać *de facto* na dwóch źródłach: rosyjskich oraz islamsko-kaukaskich (emirackich). Jako pierwotnych źródeł nie można traktować mediów zachodnich oraz „iczkeryjskich” (portale czeczeńskich emigrantów przebywających za granicą np. daymohk.org, thechechenpress.org), nie dysponują one bowiem informacjami z pierwszej ręki,

a jedynie przedrukowują i komentują wiadomości podawane przez dwa pierwsze. Najbardziej zróżnicowane są media rosyjskie. Można je podzielić na ogólnorosyjskie i kaukaskie. Do tych pierwszych należą rosyjskie agencje informacyjne (np. Interfax, Itar-Tass, Regnum.ru i in.), centralne kanały telewizyjne, stacje radiowe (np. Russkoje Radio, Radio Swoboda), gazety (np. Niezawisimaja Gazeta, Kommersant, Nowaja Gazeta, Moskovskije Nowosti i in), portale ogólnorosyjskie (np. gazeta.ru, vesti.ru, newsru.com, lenta.ru), strony internetowe wyspecjalizowane w sprawach kaukaskich (np. www.kavpolit.com, www.kavkaz-uzel.ru, www.vestnikkavkaza.net itd.), publikowane w Rosji źródła islamskie (np. islam.ru). Źródła kaukaskie to niezliczone (nierzadko ograniczone do jednej republiki) portale informacyjne, lokalne gazety, fora internetowe, republikańskie stacje telewizyjne i radiowe. Jeśli chodzi o źródła emirackie, nie można wskazać jednego „oficjalnego” medium Emiratu Kaukaskiego. Większość wilajatów ma swoje portale internetowe, na których podają informacje dotyczące własnej republiki i kopiują wiadomości dt. innych wilajatów z tamtejszych portali. I tak, „oficjalną” stroną internetową Wilajatu Czeczenia jest portal checheninfo.com, Wilajatu Dagestan – vdagestan.com, Wilajatu Inguszetia – hunafa.org, zaś Wilajatu Kabardii i Karaczaju – islamdin.com. Pozostałe wilajaty nie posiadają własnych portali. Niektóre wilajaty (np. dagestański) mają również profile na Twitterze i Facebooku. Wbrew rozpowszechnionej opinii głównym medium Emiratu nie jest najpopularniejsza od lat strona internetowa bojowników na Kaukazie – kavkazcenter.com. W pełni popiera ona co prawda ideę Emiratu, a założyciele portalu (przede wszystkim Mowładi Udugow) przyczynili się do stworzenia ideowych podstaw do jego proklamowania, nie jest jednak oficjalnym medium emirackim. Paradoksalnie za takie należałoby uznać serwis Youtube, to na nim bowiem pierwotnie publikowane są wszystkie oświadczenia emira Kaukazu, przedrukowywane następnie przez portale bojowników.

Podstawowym problemem dotyczącym informacji z Kaukazu Północnego jest ich niska wiarygodność wynikająca tyleż z zaangażowania po którejś ze stron konfliktu, co z braku profesjonalizmu i etyki dziennikarskiej. Przyczyną braku wiarygodności może być zarówno działanie niecelowe, wynikające z małego profesjonalizmu oraz opierania się na niepewnych, niesprawdzonych źródłach, bądź celowe tzn. manipulowanie informacją. Ma ono miejsce w przypadku wszystkich źródeł emirackich, które należy traktować bardziej jako portale propagandowe niż informacyjne, oraz znacznej części rosyjskich źródeł (przede

wszystkim ogólnorosyjskich stacji telewizyjnych, agencji informacyjnych oraz oficjalnych czeczeńskich mediów). Mimo braku wiarygodności i propagandowego charakteru portali emirackich śledzenie ich wydaje się istotne. Mimo wszystko stanowią one alternatywne, choć mało wiarygodne, źródło z pierwszej ręki. Poza tym, ze względu na sprymityzowaną formę przekazu dość łatwo odróżnić czystą propagandę od informacji. Ze względu na dużą liczbę umieszczanych nagrań portale bojowników stanowią również bezcenne źródło informacji o nich samych, sposobie myślenia bojowników, zachowania, percepcji świata. Podobnie jest w wypadku oficjalnych źródeł czeczeńskich – telewizji republikańskiej czy takich portali jak chechnyatoday.com czy grozny-inform.ru. Brak profesjonalizmu oraz niewielka wiedza o świecie zewnętrznym powodują również, że zarówno bojownicy, jak i prokadyrowowskie media nieświadomie ujawniają wiele informacji, które mogą przysłużyć się analizie sytuacji w Czeczenii. Z podobną sytuacją mamy do czynienia w przypadku mediów kontrolowanych i moderowanych przez rosyjskie służby specjalne, w tym przez ich filie w poszczególnych regionach (np. kavkazpress.ru czy dagpress.ru). Są one zaciekle „antywahabickie”, publikowane tam materiały zawierają prymitywne, wulgarne określenia pod adresem bojowników, bardzo trudno również odseparować prawdę od jawnego fałszu mającego służyć celom propagandowym. Przy ich pomocy można jednak podjąć próbę weryfikacji informacji podawanych np. przez bojowników bądź dowiedzieć się o sposobie percepcji Emiratu Kaukaskiego przez rosyjskie struktury siłowe.

Wartość tzw. iczkeryjskich źródeł informacji (thechechenpress.org, ichkeria.info, daymohk.net) nie leży w ich wiarygodności lub możliwości zdobycia unikalnych informacji z regionu. Większość twórców tych portali przebywa na emigracji i nie dysponuje informacjami z pierwszej ręki, zaś na ww. portalach więcej jest informacji dotyczących bieżących wydarzeń międzynarodowych (np. wojna w Syrii, konflikt na Ukrainie) niż Kaukazu. Źródła te przydatne są natomiast do śledzenia podziałów i konfliktów wewnątrzczeczeńskich. We wzajemnej krytyce nierzadko ujawniane są informacje na temat konkretnych osób, zdarzeń itd., które mogą być przydatne przy analizowaniu sytuacji w regionie. Istotnym źródłem informacji są także fora internetowe, przede wszystkim te tworzone przez czeczeńskich uchodźców np. jedno z największych – adamalla.com. Można tam znaleźć nie tylko cenne informacje, ale również opinie użytkowników, tematy które interesują czeczeńską diasporę itd.

Najbardziej wiarygodne źródło informacji o Kaukazie to część źródeł rosyjskich, takie jak portal Kavkazskij Uzel, kavpolit.com, Radio Swoboda czy Nowaja Gazeta, przy czym warto zwrócić uwagę szczególnie na artykuły autorstwa dziennikarzy pochodzących z Kaukazu (np. te dotyczące naruszania praw człowieka w regionie). Ze względu na coraz gorszą sytuację niezależnych mediów, obrońców praw człowieka i organizacji pozarządowych w Rosji, pod znakiem zapytania stoi jednak rzetelność oraz stopień poinformowania ww. mediów, którym coraz trudniej jest działać. Władze traktują takie organizacje jak cieszący się poważaniem na Zachodzie i przez lata wspierany przy pomocy grantów Memoriał (wydawca portalu Kavkazskij Uzel) jako zachodnią „piątą kolumnę”, utrudniają im więc działania poprzez naciski, ograniczanie możliwości zbierania informacji w problematycznych regionach itd. Już obecnie Memoriał ma bardzo utrudniony dostęp do Czechenii, zaś porównanie publikowanych na www.kavkaz-uzel.ru materiałów z tymi sprzed kilku lat pozwala stwierdzić, iż zmniejszyła się ich rzetelność, pojawiła natomiast autocenzura. Tym niemniej, wspomniane powyżej media są wciąż najbardziej wiarygodnym źródłem informacji o regionie.

Strony internetowe pomocne przy monitorowaniu Emiratu Kaukaskiego

Oficjalne strony internetowe Emiratu Kaukaskiego	
www.checheninfo.com	Oficjalna strona Wilajatu Czechenia
www.vdagestan.com	Oficjalna strona Wilajatu Dagestan
www.hunafa.com	Oficjalna strona Wilajatu Inguszetia
www.islamdin.com	Oficjalna strona Wilajatu KBK
Strony powiązane z Emiratem Kaukaskim	
www.kavkazcenter.com	Powiązana z EK strona nakierowana na zachodniego i rosyjskiego odbiorcę (wersje językowe: rosyjska, angielska, arabska i turecka)

www.kavkazchat.com	Popularne forum powiązane z stroną KavkazCenter
www.ummanews.com	Radykalny salaficki portal informacyjny, sprzyjający EK
www.khilafa.org	Radykalny salaficki portal informacyjny, sprzyjający EK
Kaukaskie i salafickie fora internetowe	
www.islam-forum.ws	Forum internetowe postsowieckich salafitów
www.salaf-forum.com	Forum internetowe postsowieckich salafitów
www.adamalla.com	Czeczeńskie forum internetowe
www.strana-gor.org	Dagestańskie forum internetowe
www.forum.dgu.ru	Dagestańskie forum internetowe
www.dagforum.ru	Dagestańskie forum internetowe

Spośród źródeł rosyjskich warto również zwrócić uwagę na ogólnorosyjskie oraz ogólnopostsowieckie portale islamskie (takie jak islam.ru, ansar.ru), zawierające wiele informacji z Kaukazu, który jest najbardziej zislamizowanym regionem FR przez co przyciąga ich uwagę. Nie bez znaczenia jest ponadto fakt, iż w ww. portalach pracuje wielu dziennikarzy pochodzących z Kaukazu (głównie Dagestańczyków) – często dobrze poinformowanych i zaangażowanych w sytuację w regionie. Istotnym źródłem informacji mogą być też portale salafickie, zarówno te wspierające walkę zbrojną na Kaukazie (np. khilafa.org), jak i dystansujące się od niej (np. salyaf.ru). Równie istotne są media lokalne (republikańskie) lub portale poświęcone sytuacji poszczególnych grup etnicznych na Kaukazie, gdzie można znaleźć szereg szczegółowych informacji dotyczących regionów Kaukazu (np. lezgiński portal flnka.ru, osetyjski region 15.ru, inguski ingushetiyaru.com czy czerkieski aheku.org i in.). Szczególnie bogatym źródłem informacji są media w Dagestanie, gdzie mimo wielu przypadków zabójstw dziennikarzy i nacisków władz na media, poziom wolności słowa i pluralizmu poglądów jest najwyższy na Kaukazie Północnym (co wynika z sytuacji politycznej). Wiele mediów (takie jak gazety *Nowoje Dielo* czy *Czernowik*) otwarcie krytykuje władze republikańskie, struktury

siłowe, politykę Moskwy informując jednocześnie o przypadkach naruszania praw człowieka.

Jeśli chodzi o zachodnie media (np. dużo piszący o Kaukazie Północnym i zatrudniający kaukaskich emigrantów portal amerykańskiej Fundacji Jamestown – jamestown.org), nie należy ich raczej traktować jako pierwotnego źródła informacji (opierają się na informacjach z mediów rosyjskich, emirackich i in.). Mają natomiast dużą wartość analityczną. Pod tym względem wartościowymi są również materiały i raporty publikowane przez International Crisis Group, relatywnie aktywnie działającą na Kaukazie Północnym oraz rosyjskiego Memoriału¹⁹⁸.

Z uwagi na wielość informacji z Kaukazu Północnego pochodzących z różnych źródeł przy jednoczesnym braku pewności co do ich rzetelności i wiarygodności, jedyną receptą wydaje się śledzenie jak największej ich liczby oraz krytyczna analiza porównawcza.

¹⁹⁸ Na przykład raporty International Crisis Group dostępne na: <http://www.crisisgroup.org/en/regions/europe/north-caucasus.aspx>

Zakończenie - próba prognozy

Od ostatnich dwóch-trzech lat można zaobserwować wyraźnie słabnięcie Emiratu Kaukaskiego w wymiarze organizacyjno-taktycznym, a w ostatnich miesiącach również ideologicznym (konkurencja z Państwem Islamskim). Akcje bojowników mają coraz mniejszą skalę i rozmach, są również coraz rzadsze. Dotyczy to w szczególności Czechenii, Inguszetii, Osetii Północnej, Karaczajo-Czerkiesji, Kraju Stawropolskiego. W chwili obecnej ofensywne działania zbrojne bojownicy prowadzą de facto jedynie w Dagestanie oraz – na znacznie mniejszą skalę – w Kabardo-Bałkarii i Czechenii. Jednak i tam do większości starć zbrojnych dochodzi w wyniku akcji struktur bezpieczeństwa, które dziesiątkują ukrywających się bojowników. Najbardziej symptomatyczna jest sytuacja w Czechenii, która do niedawna stanowiła główne zaplecze Emiratu Kaukaskiego. Obecnie podziemie zbrojne w tej republice jest rozbite i nie podejmuje prawie żadnych akcji zbrojnych koncentrując się na przetrwaniu (wyjątkiem była akcja w Groznm przeprowadzona w nocy z 3 na 4 grudnia 2014 r., która jednak miała charakter samobójczy). Głęboka konspiracja, w której przebywają czecheńscy bojownicy sprawia wręcz, że młodzi ludzie chcący przyłączyć się do partyzantki mają poważne problemy z nawiązaniem z nią kontaktu i dotarciem do bojowników (wynika to m.in. z obawy przed infiltracją podziemia przez rosyjskie służby specjalne). Przejawem poważnego kryzysu Emiratu jest również fakt, iż rozkładowi zaczyna ulegać jego struktura: od miesięcy nieobsadzonych jest cały szereg stanowisk (centralnego naiba, naibów wilajackich, walich wszystkich poza Dagestanem i Czechenią wilajatów), zaś bojownicy z poszczególnych republik (a nierzadko i wewnątrz nich) praktycznie nie utrzymują między sobą kontaktów, coraz rzadziej przeprowadzane są także szury (rady). Co więcej, rozłam do jakiego doszło pod koniec 2014 r. grozi Emiratowi marginalizacją i pogrążeniem się islamskiego podziemia zbrojnego w bratobójcze konflikty.

Przyczyn kryzysu Emiratu Kaukaskiego jest wiele. Jest on skutkiem m.in. wieloletniego wyniszczającego konfliktu zbrojnego, w wyniku którego obóz mudżahedinów stracił najbardziej doświadczonych przywódców i dowódców (m.in. Szamila Basajewa, Rusłana Gielajewa, Anzora Astermirowa, Ali Tazijewa, Dokkę Umarowa, Supiana Abdułłajewa, Achmeda Awdorchanowa). W efekcie wśród dowódców nie ma praktycznie osób pamiętających pierwszą wojnę czecheńską, a wśród szeregowych bojowników dominuje młodzież, która

przyłączyła się do dżihadu zaledwie kilka lat temu. Problemem osłabiającym podziemie zbrojne jest ponadto niski autorytet obecnego lidera Emiratu, który cieszy się respektem jedynie wśród części Dagestańczyków (gł. Awarów) oraz w Kabardo-Bałkarii, przy czym nie jako dowódca wojskowy (Kebekow nie ma doświadczenia militarnego), lecz uczony muzułmański średniego szczebla. Rozbicie Emiratu jest niewątpliwie efektem brutalnych działań podejmowanych przez rosyjskie struktury siłowe, które nie biorą jeńców i likwidują bądź aresztują każdego wobec kogo istnieje choćby niewielkie podejrzenie o sprzyjanie partyzantom. Skutki odnosi także rosyjska polityka wobec Czeczenii, w wyniku której nastąpiła stabilizacja sytuacji w republice (oparcie się na byłych separatystach, represje wobec podziemia zbrojnego przy jednoczesnej odbudowie gospodarczej republiki i przyznaniu Czeczenii pod rządami Kadyrowa autonomii wewnętrznej itd.).

Również zmiany w sferze ideologicznej przyczyniły się do kryzysu. Odcięcie się od idei czeczeńskiej niepodległości odciągnęło dużą część Czeczenów (w tym „iczkeryjską” diasporę w Europie) i wprowadziło w społeczeństwie czeczeńskim głębokie podziały. Dżihadyzacja ideologii, której zwieńczeniem była proklamacja Emiratu, przyciągnęła co prawda radykalnie nastawioną salaficką młodzież we wszystkich republikach kaukaskich, odepchnęła jednak tamtejsze społeczeństwa, które w swej masie przeciwnie są idei przekształcania Kaukazu w państwo islamskie i nie popierają separatyzmu. Trudny do zaakceptowania dla większości kaukaskich muzułmanów jest również skrajnie radykalny salafizm bojowników, w tym odrzucanie przez nich silnie zakorzenionego we wschodniej części Kaukazu sufizmu. Poza niewielką procentowo grupą osób popierających Emirat, jedynym wymiarem walki toczonej przez bojowników, który cieszy się poparciem ludności jest idea sprawiedliwości społecznej (która jednak w percepcji społeczeństw nie musi być tożsama z szariatem). Efektem islamizacji i dżihadyzacji ideologii bojowników kaukaskich stało się ideologiczne rozmycie ich walki w światowym dżihadzie. Kaukaz stał się peryferią światowego dżihadu, frontem trzeciorzędny w porównaniu z Bliskim Wschodem i innymi regionami. Poskutkowało to m.in. masowym odpływem bojowników oraz rekrutów z Kaukazu na Bliski Wschód (w tym do Państwa Islamskiego) oraz rozłamem w szeregach Emiratu na tle składania przysięgi kalifowi Ibrahimowi.

W najbliższej przyszłości problemem, który może jeszcze bardziej osłabić Emirat jest prawdopodobne pogłębienie się konfliktu pomiędzy dowódcami i grupami, które pozostały wierne naczelnemu emirowi a tymi, które złożyły przysięgę kalifowi. Trudno przewidzieć czy przyjmie on formę otwartych starć, nie można tego jednak wykluczyć, podobnie jak wypowiedania posłuszeństwa emirowi przez kolejne grupy zbrojne. Będzie to zależało zarówno od dalszych sukcesów Państwa Islamskiego, losów kaukaskich komendantów, którzy złożyli przysięgę kalifowi, jak również działań prewencyjnych samego Kebekowa (jeśli nie podejmie większej aktywności medialnej i operacyjnej w postaci częstszych wystąpień, obsadzenia wakujących stanowisk w Emiracie, rozpoczęcia bardziej aktywnych działań zbrojnych może nie powstrzymać erozji EK).

Nic nie wskazuje natomiast na to, aby Emirat Kaukaski jako całość miał w najbliższym czasie podporządkować się Państwu Islamskiemu. Taki rozwój wydarzeń hipotetycznie mógłby zaistnieć jedynie w wypadku zmiany obecnego przywództwa, które jest zdecydowanym przeciwnikiem Państwa Islamskiego. Aliaschab Kebekow jeszcze przed proklamacją kalifatu zaangażował się w spór pomiędzy kaukaskimi mudżahedinami walczącymi w Syrii, z których część (np. Omar asz-Sziszani) przyłączyła się do ówczesnego Islamskiego Państwa Iraku i Lewantu (ISIS), zaś inni (przede wszystkim zgrupowani w Armii Emigrantów i Pomocników) kontynuowali współpracę z syryjską filią Al-Kaidy – ugrupowaniem Dżabhat an-Nusra. Ci ostatni pozostawali ponadto wierni przysiędze złożonej emirowi Kaukazu. W ww. sporze Kebekow wypowiedział się jednoznacznie po stronie an-Nusry, co ściągnęło na niego liczne głosy krytyki, podtrzymał jednak swoje zdanie po rozłamie w szeregach Emiratu.

Niezależnie od obecnego kryzysu w szeregach bojowników i wyraźnego spadku ich aktywności nie należy oczekiwać pogrzebania idei utworzenia zjednoczonego państwa islamskiego na Kaukazie Północnym (czy to w wydaniu Emiratu Kaukaskiego, prowincji „kalifatu” czy jakiegokolwiek innej). Idea ta jest na tyle silnie zakorzeniona w historii i tradycjach Kaukazu Północnego, iż w tej lub innej postaci, podobnie jak to miało miejsce w przeszłości, będzie obecna w politycznym krajobrazie regionu. Możliwość jej wcielenia w życie zależy głównie od dwóch czynników: rozwoju sytuacji wewnętrznej w Rosji oraz potencjału idei islamskiej w porównaniu z innymi projektami politycznymi w regionie (oparty na bazie etnicznej separatyzm, idee demokratyczne).

Stabilność ekonomiczna i polityczna Rosji jest gwarantem utrzymania obecnej sytuacji na Kaukazie Północnym tzn. kontrolowanej, ograniczonej niestabilności. Nic nie wskazuje jednak na to aby region trwale się ustabilizował, a targające nim konflikty zostały rozwiązane. Tym niemniej, w obecnych warunkach Kaukazowi raczej nie grozi głęboka destabilizacja, porównywalna z sytuacją z lat dziewięćdziesiątych (wybuch otwartego konfliktu zbrojnego, załamanie władzy, masowe ruchy ludności). Kontynuacja polityki represji będzie generować opór i zapewniać mudżahedinom stały dopływ rekrutów. Nic nie wskazuje jednak na to aby byli oni w stanie doprowadzić do przełomu i wzniecić powstanie na większą skalę (nie dysponują odpowiednim poparciem społecznym, zapleczem organizacyjno-logistycznym, doświadczeniem, wsparciem z zewnątrz). Sytuacja może jednak ulec zmianie w razie poważnego kryzysu wewnętrznego w Rosji (wywołanego np. poważnymi problemami gospodarczymi), którego skala mogłaby być porównywalna z rozpadem Związku Radzieckiego. Jednym ze skutków osłabienia kontroli Kremla nad Kaukazem (w tym w szczególności obecności wojskowej i stabilnego finansowania regionu z rosyjskiego budżetu) byłoby odrodzenie bądź ożywienie idei utworzenia w regionie państwa islamskiego. Projekt islamski musiałby jednak konkurować z alternatywnymi projektami geopolitycznymi takimi jak idea niepodległości Czeczenii (świecko-nacjonalistyczna versus suficko-nacjonalistyczna), projekt zjednoczonego demokratycznego państwa na Kaukazie Północnym, projekt osetyjski (stworzenie Wielkiej Osetii z połączenia Północnej i Południowej), projekt czerkieski (zjednoczenie zachodniego Kaukazu we wspólne państwo Czerkiesów), rosyjsko-nacjonalistyczny itd. W połączeniu z kryzysem gospodarczym, odrodzeniem konfliktów etnicznych i brakiem tradycji państwowotwórczych doprowadziłoby do chaosu na wielką skalę (z konfliktami zbrojnymi i masowymi ruchami migracyjnymi łącznie). Podobna sytuacja nastąpiłaby również w wypadku hipotetycznego zwycięstwa idei islamskiej (niekoniecznie pod nazwą Emiratu Kaukaskiego). Region mógłby wówczas przekształcić się w czarną dziurę dającą schronienie międzynarodowym ugrupowaniom przestępczym i terrorystom islamskim.